

Az Észak-magyarországi és Észak-alföldi régió lovak turizmusának helyzete és kibontakozásának lehetőségei

Regionálislovak turisztikai termékfejlesztési tervtanulmány és
programjavaslat

2001. július 31.

Készítették:

Lóska János - szerző

Pálffy Andrea, Dr. Papócsi László Gábor - munkatársak

Vanyarc-Sarlópuszta

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	3
a) A lovas turizmus alakulása hazánkban	3
b) A regionális fejlesztés igénye	3
c) A termékfejlesztési program céljai és várható eredményei	4
I. Lovas turisztikai termékek és kapcsolódó alapfogalmak szakmai leírása	5
1.1. Lovas turisztikai termékek	5
1.1.1. Kezdők lovas oktatása	5
1.1.2. Osztálylovaglás	5
1.1.3. Tereplovaglás	6
1.1.4. Lovastúra	8
1.1.5. Vadászlovaglás	9
1.1.6. Fogathajtó tanfolyamok	11
1.1.7. Lovasíjászat	11
1.1.8. Lovas szakágakra felkészítő tanfolyamok	11
1.1.9. Terápiás lovagoltatás	12
1.1.10. Westernlovaglás	12
1.1.11. Fogattúrák	12
1.1.12. Lovasbemutatók	13
1.2. Javaslat az ajánlott lovas felszerelésekre	14
1.2.1. A futószáras ló felszerelése	14
1.2.2. Lovastúra, tereplovaglás, vadászlovaglás felszerelése	15
1.3. Istálló, lovas pálya, lovarda technológia	16
1.3.1. Istálló technológia	16
1.3.2. Lovarda technológia	19
1.3.3. A szabadtéri lovarda kialakítása	24
1.3.4. A takarmány és az alom tárolása	28
II. Régiók lovas turisztikai adottságai	31
2.1. Téralkalmassági vizsgálat lovasturisztikai szempontok szerint	31
2.1.1. Észak-magyarországi régió	31
2.1.2. Észak-alföldi régió	33
2.2. A két régió lovas turisztikai szolgáltatási kapacitásának és színvonalának helyzetképe országos összehasonlításban	36
2.3. A szolgáltatók és lovas helyek felsorolása	38
2.3.1. Észak-Magyarország	38
2.3.2. Észak-Alföld	45
2.3. A régiók lótenyésztési helyzete	59
2.4. A regionális lovas turisztikai termékfejlesztési program koordinációjába bevont, illetve érintett szervezetek	60
III. A lovas turizmus szabályozásának feltételrendszere	62
3.1. Javaslatok a hatósági szabályozás kialakítására, módosítására	62
3.1.1. Szakmai, személyi feltételek	62
3.1.2. A megfelelő lovak alkalmazása a lovasturizmusban	67
3.1.3. Tárgyi feltételek	69
3.1.4. A kötelező lovas-felelősség biztosítás	69

3.2. Piaci szabályozórendszer bevezetése	70
3.2.1. A patkós minősítési rendszer fenntartásának kidolgozása, bevezetése	70
3.2.2. Védjegy rendszer	71
3.3. A szabad tereplovaglás feltételeinek megteremtése	72
3.4. Az állatvédelmi szabályozás.	73
IV. Innovatív termékek (termékjavaslatok leírása)	74
4.1. Lovas túrák (kaland túrák, málhás lovas túrák, fogattúrák)	74
4.1.1. Palócföldi barangolás	74
4.1.2. „Attila nyomában”	74
4.1.3. A marhatolvajok útja	74
4.1.4. A borok útja	75
4.1.5. A Puszta	75
4.1.6. Rákóczi túra	76
4.1.7. Tarpai fogattúra	76
4.1.8. Zemplén-Nyírség	76
4.2. Erdei iskola	77
4.3. Történelmi lovas hagyományőrző táborok	79
4.4. Nyári lovas táborok	80
4.4.1. Első fokozatú tábor	80
4.4.2. Második fokozatú tábor	80
4.4.3. A harmadik fokozatú tábor	81
4.5. Ekhós szekértúrák, hintótúrák	81
4.5.1. Hétvégi ekhós szekér túra	81
4.5.2. Egy hetes ekhós szekér túrák	82
4.5.3. Napos lovas hintó kirándulás	82
4.5.4. Hétvégi lovas hintó kirándulás	82
4.6. Póni Klub	83
V. Regionális fejlesztési program összefüggésrendszere	85
5.1. A fejlesztési program legfontosabb elemei	85
5.1.1. Lóképzési program	85
5.1.2. Szakemberképzési program	86
5.1.3. Lovas bázisok fogadóképességének javítása	88
5.1.4. Lovas túra, fogattúra	89
5.1.5. Jurta táborok telepítése	90
5.2. A hálózatszerű üzemeléshez elsődlegesen szükséges fejlesztések egyes létesítményekre vonatkoztatva	91
5.3. Megvalósulási ütemterv	92
5.4. Összefoglaló táblázat	97
ÖSSZEFOGLALÁS	100

BEVEZETÉS

a) A lovasturizmus alakulása hazánkban

Magyarország neve évszázadok óta összefonódik a lóval, a hazai lovasturizmus évtizedeken keresztül Európa legszínvonalasabb szolgáltatását nyújtotta. A lovasturizmus területén vezető szerepet töltöttünk be a 80-as évek közepéig, köszönhetően a kiváló terepadottságoknak, a szabad mozgás lehetőségének és a rendkívül olcsó áraknak. A 80-as évek közepétől gyors változások következtek, melyek a lovasturizmus hanyatlásához vezettek. Az okok közt szerepel a hirtelen árnövekedés, a szolgáltatások színvonalának súlyos leromlása, képzetlen lovak, kevésbé képzett személyi állomány, gyenge infrastruktúrális háttér és a megbízhatatlan értékesítési lehetőségek.

Mindezek ellenére más lovas tevékenységek fokozatosan fellendültek, a lovaglás, a lótartás népszerűvé válásával egyre több hazai magánszemély, vagy kisvállalkozás döntött úgy, hogy nem elégszik meg a saját célra történő „lovazással”, hanem olyan lovas létesítményt alakít ki, melynek egyidejűleg jövedelemtermelő szerepet is szán, vagyis lovas turisztikai szolgáltatást indít. Ezt a folyamatot nagyban gyorsította, hogy az ilyen vállalkozás indításához hivatalosan sem szakmai előképzettség, sem vállalkozási és egyéb engedély nem szükségeltetett (ma sem). Sajnos emiatt egyre gyakoribbá vált a némi induló tőkével rendelkező, de a lovas idegenforgalmi szakmában járatlan, minden hozzáértést nélkülöző vállalkozások nagy számú megjelenése, mely elkerülhetetlenül visszavetette a magyar lovas szolgáltatások jó hírnevét, ez természetesen jelentős mértékben csökkentette a lovas vendégforgalmat is.

Szükséges azonban megemlíteni, hogy a 90-es évek lovas turisztikai fejlesztései szinte kizárólag magánereből valósultak meg, mely egyrészt a privát és magánszektor különleges befektetési készsége mellett tanúskodik, másrészt magában hordozza azt a veszélyt, hogy a szakmailag nem eléggé megalapozott beruházások, hozzá nem értők által történő spontán, szabályozatlan módon folytatott hasznosítása alacsony hatékonyságú működést eredményez.

b) A regionális fejlesztés igénye

Hazánk gazdaságpolitikai stratégiájában, illetve a 2000. évi súlypontváltásában egyaránt kiemelt szerep jut a turizmus fejlesztésének, valamint szintén prioritásként szerepel a legsúlyosabb helyzetű megyék fejlesztése, elmaradott térségek felzárkóztatása. Európai Unió integrációs törekvéseink fontos részét képezik ugyanakkor azok a programok (PHARE, SAPARD), melyek már jelenleg is a közösség gazdasági filozófiáját és programozási módszertanát kívánják érvényesíteni hazánkban a felkészülés alatti időszakban, így már az idei évben is. Az Unió támogatási stratégiájában kiemelt elem a vidék- és területfejlesztés, a gazdasági-szociális kohézió erősítése, a vidéken élők életszínvonalának növelése, a gazdálkodók alternatív jövedelemszerzési lehetőségeinek megteremtése. Mindezen folyamatok magukban hordozzák országszerte, de különösen az elmaradott, hátrányos helyzetű régiókban a vidéken élők egzisztenciális elhelyezkedését a turisztikai tevékenységi körökben, falusi- és/vagy agro-turizmusban. Hazánkban igen nagy hagyományai vannak a lovasturizmusnak is, mely majdnem mindenhol érintkezik a vidéki turizmus egyéb ágaival, illetve több ponton összekapcsolódik a mezőgazdasági tevékenységekkel.

Úgy gondoljuk, hogy az észak-magyarországi, észak-alföldi régiókban, ahol tradíciói vannak a lovas életnek, reális kiugrási pontot jelenthet egy jól szervezett lovas turisztikai tevékenységbe való bekapcsolódás, melynek magvalósítása azonban feltétlenül igényli a központi támogatás, koordinációt, célszerűen egy több éves, átfogó fejlesztési program formájában.

Hazánk lovas turisztikai létesítményeinek szám- és minőség szerinti megoszlásából következik, hogy az országos átlaghoz képest a régió – változatos földrajzi adottsága, kivételesen szép természeti környezete, kedvező talajadottsága, jó lovagolhatósága, az országban legkiválóbb egybefüggő túraterepei ellenére – még igen alacsony mértékben rendelkezik elfogadható színvonalú lovas létesítményekkel, illetve a szolgáltatások köre, és piacra vitele is jelentős mértékben elmarad a lehetőségektől.

Mivel mind az EU, mind hazánk vidék – és területfejlesztési támogatások kiemelt célterületeként azonosította – az idegenforgalmi vonzerőben bővelkedő – térséget, reálisan számolhatunk azzal, hogy a vidéken élő népesség alternatív, vagy kiegészítő jövedelemszerzésének, életszínvonal növelésének egyik legvalószínűbb útja, a helyi, vagy kistérségi idegenforgalmi tevékenységek körébe való bekapcsolódás ténylegesen megvalósul, melyben a falusi turizmus mellett a lovasturizmusnak juthat kiemelt szerep. Az észak-magyarországi és észak-alföldi régiókban a lovas turisztikai kínálat növelésére, a kapacitások fejlesztésére a piac által igazolható igény, és megvalósíthatósági lehetőség prognosztizálható, illetve a fejlesztések előnyösen, sőt egyes esetekben szinte egyedüli lehetőségként kapcsolhatóak össze a régió gazdasági-foglalkoztatottsági helyzetének javításával. A lovasturizmus regionális fejlesztése így országos viszonylatban kiemelt szerepet kaphat, mely egyúttal egy olyan modell-értékű projekt megvalósításának lehetőségét is megteremti, mely hazánk más térségeiben később – részben vagy egészben - sikerrel alkalmazható.

c) A termékfejlesztési program céljai és várható eredményei

- A régió turisztikai bevétele növekedik a lovasturisztika révén.
- Fokozódik a belföldi piac kiépítettsége, valamint a lovasturisztikai szolgáltatások iránt potenciálisan érdeklődő külföldi lovas vendégek figyelmé a két régió iránt.
- Egyes termékcsoporthoz (pl. lovas túra) nő a magas fajlagos költségű vendégek száma, más termékcsoporthoz – pl. iskolai gyermeklovaglás – nő a tömegértékesítés.
- A turisztikai szezon kitolódik, a fedeles lovardákkal rendelkező létesítmények száma emelkedik a Széchenyi Terv koncepciójához illeszkedve.
- Kialakul egy valós piaci igényeknek megfelelő lovas turisztikai termékkálával rendelkező, hálózatszerűen, közel azonos minőségi normák szerint működő, szabályozott lovas turisztikai szolgáltató rendszer.
- Pozitívan alakul a vendégek által a két régióról alkotott kép, javul a vidéki térség imázsa.
- Fokozódik a vidéki térség/kistérség fellendülése (munkahelyteremtés, térségi szintű bevétel növekedés)
- Ráirányul a figyelem a két régió egyéb gazdasági, turisztikai értékeire.
- Kedvezően változik a lakosság életmódja.

I. Lovas turisztikai termékek és kapcsolódó alapfogalmak szakmai leírása

1.1. Lovas turisztikai termékek

A lovasturizmus szolgáltatásait két fő területre bontjuk: az aktív és passzív lovasturisták számára nyújtható szolgáltatásokra. Az aktív lovasok a lovaglást, fogathajtást veszik igénybe, a passzív lovasok a lovasbemutatókat, fogattúrákat élvezhetik, nekik a ló látványa a vonzerő.

1.1.1. Az aktív lovas turisztikai szolgáltatások között elsőként az oktatással kapcsolatos szolgáltatásokat, **a kezdők lovas oktatását** tárgyaljuk. A belföldi lovasturisztikai kereslet növekedése miatt a lovardák nagy része fog kezdő lovasokkal találkozni, hiszen az elmúlt évtizedekben nem volt arra lehetőség, hogy tömegsport szinten jussanak hozzá a lovagolni vágyó magyarok a lovastudás megszerzéséhez, ezért föl kel készülni a lovardáknak arra, hogy munkájuk nagy részét a kezdők oktatása fogja kitenni. Ebből is körvonalazódik az a feladat, hogy kitűnően felkészített futószáras lovakkal, megfelelő szakmai tudással és pedagógiai érzékkel rendelkező oktatókkal, megbízható felszereléssel és helyszínnel kell bírni annak érdekében, hogy ezt a szolgáltatást minőségileg is jól lehessen folytatni. Itt lehet megnyerni, vagy elveszíteni a lovasturizmus számára a potenciális vendégkört. Ha az első munka megfelelően megalapozott, és alkalmas arra, hogy fenntartsa, vagy kialakítsa a lovaglással ismerkedőben azt a vágyat, hogy a lovaglást még magasabb szinten tanulja meg, akkor elértük a célunkat. A kezdők oktatása rövid távon a legkisebb gazdasági haszonnal kecsegtet, hiszen itt egy oktatót alkalmazunk egy vendégre. Más ágakban (vadászlovaglás, terep, osztály) egy oktató 5-20 vendéget is ellát.

Tudomásul kell venni tehát, hogy ma a lovardák többségében elsősorban a kezdők lovasoktatására kell berendezkedni, sokszor alkalmanként betérő kezdő lovasokkal is kell számolni. Ők egyszeri szolgáltatást vesznek igénybe, az ő igényük a lovardában való nyugodt séta vezetéssel, vagy futószáron.

Körülmények: A kezdők szakszerű lovasoktatása zárt, vagy nyitott lovardában történhet. Zárt vagy nyitott lovarda az a helyszín, ahol a kezdőt szakképzett, gyakorlott oktató vezetésével tanítjuk, s ez a pálya valamilyen formában biztonságosan körül van határolva. A feladat nyilván egyszerű, ha fedeles lovardáról van szó, mely önmagában is biztonságot nyújt, ha megfelelő módon védőfallyal, és lambrinnal van ellátva. Talaja célszerű, ha homokos, faforgáccsal kevert elegyből készül. Nyitott lovardánál, futószáras oktatás esetében ajánlható egy kör alakú, 15 méter átmérőjű faszerkezetű karámot építeni, melynek kiálló szögektől, és éles tárgyaktól mentesnek kell lenni a balesetek elkerülése érdekében. Ezt a kör alakú karámot jól kiképzett lovakkal föl lehet arra használni, hogy több megfelelő ülésbiztonsággal rendelkező lovassal is tudjon foglalkozni az oktató. Ez a módszer a futószárazásból kikerült, de még osztálylovaglason részt nem vett lovasoknak ajánlható. A lovarda talajának kialakítása itt is vagy füves, vagy homokos – faforgácsos változatban célszerű. Azt a járást, ahol a ló körben megy, célszerű felszórni olyan rugalmas anyagokkal, mint a homok, forgács, melynek pormentesítéséről a nyári időszakban mindenképpen gondoskodni kell. (A vízmentesítés kérdése lényegesen bonyolultabb, erre a kérdésre majd a lovardák talajának a részletes tárgyalásánál térünk vissza)

A **futószáras ló** legyen egészséges, jól kiképzett, lovas alatt szabadon, lendületesen mozgó, akinek az emberrel való kapcsolata tökéletes, tolerálni tudja a kezdő lovas gyakran elkövetett

hibáit. Méretei, nagysága, mozgása is meghatározza a alkalmasságát. Nem célszerű túl nagy, egyenetlen mozgású, rossz idegállapotú (élénk, matt) lóval futószáras munkát végezni. Terhelhetősége egy nap alatt 1-3 óra, mely hosszú távon nem viseli meg a lovat. Ez nem a fizikai terhelhetőségének a határa, hanem a pszichés terhelés maximuma. Gondoskodni kell arról is, hogy a futószáras ló más lovardai szolgáltatásokban is részt vehessen (tereplovaglás). A kezdők oktatásának időtartama 30-40 perc körül mozog, ez a kezdő lovasnál éppen elég, ezen túlmenően már nem lehet megfelelően foglalkozni a tanulóval. A **futószáras szolgáltatás ára: 500-1800 Ft/félóra** körül mozog, mely nem mindig mutatja a szolgáltatás helyes ár-érték arányát. Gyakori tapasztalat a lovardákban, hogy egy kiöregedett ló látja el a futószáras munkát, olyan lábelhasználódásokkal, melyek alkalmatlanná teszik arra, hogy a megfelelő lovasérzés a kezdő lovasban kialakuljon. Nem követünk el hibát, ha a fiatal, egészséges, az alapkiképzésen túllévő lovunkat alkalmanként vendég oktatására, futószárazásra használjuk. Itt elsősorban arról a vendégkőrőről van szó, akik többször is vissza szándékoznak térni a lovardába, azaz módunkban áll fölépíteni a lovaglótudás megszerzéséhez szükséges ismeretanyagot.

A futószárazást végző oktatónak minden esetben tapasztalt lovasembernek kell lennie, aki alkalmazkodni tud a kezdő lovasok mindenféle problémáihoz, és ezeken a problémákon át tudja segíteni. Nem megfelelő az a mai gyakorlat, hogy az oktatást a lovászokkal, tanulókkal, hozzá nem értőkkel próbálják meg elvégeztetni. A kezdők lovagoltatása számtalan veszélyforrással jár, ezért a lovaglótudás átadása csak olyan szintű oktatótól lehetséges, aki maga is végre tudja hajtani ezeket a feladatokat. Ezen kívül kiváló pedagógiai érzékkel és gyakorlattal is rendelkeznie kell lovastudása mellett, hogy ismereteit mások számára is át tudja adni.

A futószárazás módszeréről számtalan szakirodalom szól, melyek az ostor használatát is kiemelik (a futószárazás módszerét itt nem tárgyaljuk.)

1.1.2. A lovasoktatás következő szakasza az **osztálylovaglás**, amikor a futószárról lekerülő lovast már szabadon, de biztonságosan elhatárolt helyen (pályán) tanítjuk lovagolni. Ennek a szolgáltatásnak a lóanyaga annyiban tér el a futószártól, hogy **a lovakat itt csoportban használjuk** megfelelő szabályok szerint. Fontos, hogy a **szociális rangsort**, azaz az osztálylovasok sorrendjét a lovak „döntései alapján” állítsuk fel. Erre kiválóan alkalmasak a pihentetőkarámok, ahol a közösen dolgozó lovakat együtt tartják. Itt jól megfigyelhető, hogyan alakítják ki egymás közt a rangsort. A lovasturizmusban használt lovaknál főszabály, hogy az olyan lovat, mely másokra (akár ember, akár állat) veszélyes, a lovas szolgáltatások köréből ki kell vonni. A lovak vérmérsékletének, mozgásának közel azonosnak kell lenni ahhoz, hogy a szolgáltatás minősége kiegyensúlyozott legyen. A lovak optimális terhelése 2-2.5 óra délelőtt és délután is. Itt sem a fizikai terhelés, ami határt szab a ló használatának, hanem a kezdők és a váltott lovasok által okozott pszichés terhelés viseli meg leginkább a lovat. A kezdők lovardai oktatása szinte mindig magával hozza a lovak belovagoltságának a romlását, kevésbé érzékenyek, nehezebben vezethetők lesznek. A jelzésszerű segítségre már nem úgy reagálnak, még hátrányosabb a helyzete azoknak a lovaknak, melyeknek a képzése nem megfelelő módon, vagy nem megfelelő időtartamig történt, tehát úgy kerültek be a lovardai szolgáltatásba, hogy az alapképzetségük sincs meg.

Az oktatóval kapcsolatos megállapítások megegyeznek a korábban említettekkel, csupán azt a különbséget kell figyelembe vennünk, hogy itt több lovasra kell egyszerre ügyelni. Jó átlátó képességgel rendelkező, és a problémákra gyorsan reagálni tudó oktatókra van szükség.

A lovardai oktatás 1-1.5 órás, ezt az értéket nem célszerű meghaladni a kezdő lovas lovardai oktatásánál.

A tereplovaglásra jelentkező lovasokat ajánlatos minden esetben ellenőrizhető körülmények közt (a lovardában) megnézni, hogy a tereplovagláshoz szükséges tudással rendelkeznek-e. Körülbelül 30 órai lovardai munkára van szükség ahhoz, hogy a lovas megfelelő biztonsággal közlekedjen a lovardában. (A tereplovagláshoz szükséges ismeretek megszerzése hosszabb időt vesz igénybe.)

Az osztály és tereplovaglás **gazdaságosabb szolgáltatás**, mint a futószárazás, hisz **egy oktató több lovast is képes oktatni**. Nem célszerű a lovak számát osztálylovaglás során 10 fölé emelni, az optimális létszám 5-8 ló. Fontos szabály, hogy a megfelelő ülésbiztonság és szárkezelés tudása nélkül kezdő lovas a lovardát semmilyen körülmények közt nem hagyhatja el. Az osztálylovaglások árai 1000-3000 Ft/óra körül mozognak Magyarországon.

1.1.3. A tereplovaglás során a lovasoktató, terepvezető és a vendég felelőssége egyaránt sokkal nagyobb, mint az egyéb lovardai szolgáltatásoknál. A tereplovagláson a vezető, és esetleg jelenlévő segédje is lovon ül, így sok esetben képtelen időben segíteni. Mint korábban említettük, a tereplovaglás előtt kell meggyőződni arról, hogy a jelentkező lovastudása megalapozott-e. A lovarda felelőssége a jól kiképzett csapatban, illetve csoportosan jól együtt dolgozó lovak felállításában van. Biztonságosan, jól belovagolt, egyensúlyban mozgó, könnyen támaszkodó és vezethető, valamint közel azonos temperamentummal és mozgáskultúrával bíró lovakat szabad csak a tereplovaglásra együtt és egyszerre igénybe venni. A tereplovaglás az a fázis, ahol a lovas öltözékével is kicsit igényesebbek lehetünk, a lábszárvédők, csizmák használata már indokolt.

Törekedjünk arra, hogy mire a kezdő lovas a tereplovaglási szintig eljut, **ne csak a lovaglás technikai elemeit sajátítsa el, hanem mindazt, a mi a lovaskultúrához hozzátartozik**. Ismerje a ló viselkedésének a szabályait, reakcióit, ismerje etológiai tulajdonságait, illetve a nyergelés-kantározás, lóápolás fortélyait.

Jól megválasztott talaj és időjárási viszonyok mellett, forgalommentes és szép természeti környezetben a lovak terhelhetősége - természetesen időközi pihenők mellett - napi 6 órára is emelhető. Általánosan a tereplovaglás időtartama 1-2 óra. Az oktatónak, vezetőnek kiváló lovasembernek kell lennie, teljes biztonsággal kell leküzdenie akadályokat, rutinnal kell rendelkeznie a problémás helyzetek megoldásában. Mai árak 500-3500 Ft/óráig terjednek, tehát lényegesek a különbségek.

Itt kell megjegyezni, hogy a mai jogrendszerben nem állják meg a helyüket a lovardákban használt ún. felelősségvállalási nyilatkozatok, melyeket aláíratnak a vendéggel lóra szállás előtt (vagy nagy betűkkel kiírják, hogy „A lovaglás csak saját felelősségre történik”). A lovardák jó része abban a tévhitben él, hogy a felelősséget a lovasra, vagy a lóra tudja hárítani. Természetesen ez nem így van, fokozott figyelmet kell tehát fordítani arra, hogy a lovak kiképzettsége, felszerelése, a lovaglásoktatás szakszerűsége, az oktató személyi és szakmai tulajdonságai egyaránt megfeleljenek annak az elvárásnak, mellyel a szolgáltatást piacra szabad vinni.

A lovas számára a megfelelő méretű ló kiválasztása minden lovasszolgáltatásnál fontos szempont, de sajnos ez kisgyerekek esetén elég nehezen valósítható meg ma Magyarországon a közepméretű póni, vagy kisló fajták hiánya miatt. Célszerű lenne tehát ennek a

vendégkörnek a lovagoltatására egy kiegyensúlyozott, nyugodt, és békés természetű, nem túl széles lovat alkalmazni.

1.1.4. A szakma által **lovastúrának** nevezett szolgáltatás a **lovasturisztikai szolgáltatások** rendkívül széles skálájának **egyik fő eleme**. Időtartamát tekintve több variáció lehetséges: félnapos, napos, több napos, hetes túrákat ajánlhatunk ki. Leggyakoribb a 2-3 órás túra, az egész napos túránál már pihenőt, pikniket is beiktatnak, illetve valamely vendéglátóipari egység (csárda) gasztronómiai szolgáltatása is színesítheti a túra programját. Csak komolyan **megalapozott lovaglótudással** vehet részt a lovas-vendég a 3-4-5 órás lovas túrában. Ha addig eljut egy kezdő lovas, hogy terepen, túralovaglason részt vehet, akkor megnyertük magunknak azt a kört, akik a lovasturizmus állandó potenciális vendégei lesznek. Ez **az egyik legjobban jövedelmező ága a lovas-iparnak**.

A többnapos túrák irányultságukat tekintve lehetnek **csillagtúrák**, amikor a kiinduló bázisról indulnak, és odaérkeznek vissza estére. A **körtúrák** a kiinduló bázisról elindulva néhány nap, vagy hét után térnek ugyanoda vissza. **Vándortúrán**, meghatározott útvonalon lovagolnak végig a lovasok esténként megállva, és vagy sátrakban alszanak, ami ma már egyre ritkább, vagy pedig a közelben lévő szálláshelyekre térnek pihenni. Ma a vándortúrák szervezése egyre körülményesebb, bonyolultabb, bár ez a **külföldiek által legkedveltebb, és a leginkább unikális szolgáltatás**.

A szervezés a mai körülmények közt rendkívül nehéz, ritka ugyanis az olyan jó minőségű szálláshely, mely megfelel a lovastúrázók igényeinek: természetközeli, csendes, kényelmes és egyszerre több ember megfelelő komfortfokozatú elhelyezését is biztosítani tudja, és még nagyobb probléma, hogy alig állnak rendelkezésre istállók ezeknek a szállásoknak a közelében.

A magyarországi lovasturizmus a 60-as években ezzel a termékkel indult, és ezzel tett szert világhírnévre. Sehol a világon nincs ma olyan lehetőség a szabad lovaglásra, mint Magyarországon, és sehol sem szerveztek olyan jó lovastúrákat, mint nálunk. Annak ellenére, hogy **a lovasturisztikai termékskála minőségileg vezető eleme** a lovastúrázás, **jövedelmezősége csökkent**, mert a vándortúrák során az étkezési és a szállás költségeket más-más helyen költik el a vendégek.

Itt kell szólni arról az általános tévhitről, miszerint a vendég számára a lovasturizmus a lovastúrákat jelenti. A lovasturisztikai termékskála felsorolásából nyilvánvalóan látszik, hogy maga a **lovas túrázás a lovasturisztikai szolgáltatásoknak csak egy kis szeletét adja**.

A lovastúrákra való felkészülés mind a ló, mind a lovas számára **elmélyült szakmai munkát igényel**, sikere az útvonalak, a szálláshelyek, a kapcsolódó szolgáltatások legteljesebb körének ismeretében, jól szervezeten lehetséges. Kiváló, együtt dolgozó, összeszokott, jó állóképességű, szilárd szervezetű és intelligens, terepen jól közlekedő lovakat igényel, nagy gyakorlatot követel meg attól, aki egy 8-10 fővel végigvonuló vándortúrán lovasvezetőként van jelen, de ugyanilyen felelőssége van a személyzetnek is, amely a lovastúrákat kiszolgálja. Lényegesen **nagyobb a személyzetigénye**, hiszen a lovasszolgáltató telephelyéről kiindulva kénytelen magával vinni 1-2 lovászt, kísérorautót, sofőrt, idegenvezetőt. **Magasnak tűnő árai mellett óriási költségekkel is együtt jár** a lovastúra lebonyolítása. A lovastúrák **szokásos létszáma 10-12 fő**, ennél nagyobb létszámmal körülményes a lovak együtt mozgatása. A túrákhoz mindig kell tartaléklovat, lószállítót is vinni, kivéve, ha a lovastúrák nomád jelleggel bonyolódnak, és a lócsere az adott területen könnyen megoldható.

A lovas túrázók napi 35-40 km-t tudnak megtenni kétrészesben 2-2.5 óra délelőtti lovaglás, majd 1-1.5 órás pihenő, és aztán újra egy 2-2.5 órás délutáni lovaglás jön. Ennél többet nem ajánlatos megtenni a vendégek fáradtsága miatt. A lovastúrára jól felkészített lovak ezt a terhelést folyamatosan és hosszú ideig képesek tartani.

A lovak felkészítése néhány ponton eltér az egyéb szolgáltatásokétól. A lovastúrára használt lovakat komoly állóképességi tréninggel kell felkészíteni a lovastúrákra, ezeknek a módszertana nagyjából megegyezik a military szakág versenyre való felkészítésével. Eltérőek a körülményei az istállózásnak is, tehát sok ló azért nem képes részt venni ezeken a túrákon, mert nem tud alkalmazkodni a nap, mint nap változó körülményekhez (más istálló, más széna). Az egyhetes lovastúra tervezett km hossza 240-300 km-ig terjedhet. Egészséges és jól felkészült ló ezt a távolságot könnyedén teljesíti, hiszen a **legtermészetesebben** használjuk a lovat, közlekedünk vele.

1.1.5. A vadászlovaglás angol tradicionális alapokon alakult ki, valamikor természetesen az élő állatra való vadászatot (rókára, Franciaországban szarvasra) jelentette. Ma **az állatra való vadászat nem szokás**, Angliában és Írországból nemrégiben betiltották az élő vadra történő vadászatot. Franciaországban a szarvasra való vadászat már nem lehetséges.

A lovasturisztika termékskálájának stilizált formája a vadászlovaglás, mely mint **minőségi termék**, a lovasturisztikai szolgáltatások **legcsúcsán** áll. Kitűnően kiképzett, jó ugróképességgel rendelkező lovakra, nagy tapasztalatokkal rendelkező lovasokra, körültekintő pályaépítésre, és mindenre kiterjedő alapos szervezésre van szükség ahhoz, hogy a vadászlovaglás, mint lovasturisztikai termék sikeres legyen.

A vadászlovaglások meghatározott koreográfia szerint zajlanak. 20-25 lovas képezi a vadászlovaglás lovascsapatát. A mastereken kívül különböző segítők is használunk, ők az ún. pikkörök, akik segítik a vadászmester munkáját (ez általában két lovas jelent). A legigényesebb vadászlovaglások falkában történnek, 25-35 kutyás kopófalka kíséri a lovasokat (általában francia, vagy angol kopók) a falkamester vezetésével, aki szintén lovon ül, és lehet 1-2 segítője. Ez azt is jelenti, hogy egy jól szervezett vadászatot 6 kísérető lovas szükséges a mastertől a falkamesterig.

A vadászat **3 napos**, első napon kerül sor a próbalovalgásra, itt tudjuk fölmérni a vendégek lovalgótudását, kik azok, akik a vadászlovaglásban lóháton, az akadályok ugratásában is részt vehetnek, és kik azok, akik egyelőre inkább fogaton, hintón kísérik a csapatot, vagy az akadályok kikerülésével (a pikkört követve) lovalgólják le a távot. A próbalovalglást követi a vadásznapi, ami a vadászlovaglás lényege. A harmadik napon levezetőként újra nyeregbe száll a lovascsapat, már nem szükséges a vadászlovaglás során kötelező öltözék viselete. Ez mintegy levezetés a vendégek számára, 1.5-2 órás tereplovalgás.

A vadászlovaglások részvételi díja **a magas költségek miatt** (szállás, kíséretők, falka szállítása, étkezések, mentőautók bérlése) **40.000-60.000 Ft** körül van. Nagy felkészültséget, szervezőmunkát igénylő program, csakúgy, mint a lovastúrák szervezése, így mindazoknak a lovas szolgáltatónak, amelyek tapasztalattal bíró szakemberrel, és kiképzett loállománnyal nem rendelkeznek, azoknak a vadászlovaglások szervezése nem ajánlott.

A vadászlovaglás lényege, hogy a vadászcsapat egy jelképes vadra vadászva csapatban, terepen, természetes akadályokat küzd le, melyeket több esetben meg kell építeni. Egy

vadászlovaglásnál 24-26 akadályra van szükség, ezek 80 cm magasak, 1.20-1.50 m szélesek, 7-8 méter hosszúak általában, törésmentesek, zártak. Így a csapat tagjai egyszerre tudják leküzdeni ezeket az akadályokat. Az akadályok megépítését szakemberre kell, hogy bizzuk. A vadászlovaglás 20-25 km-en zajlik változatos terepen.

A vadászat a master vezetésével indul, általában kürtszóra. A terepre érkező lovasok egy rövid bemelegítés után (mely csapatban együtt lépést, ügetést és vágatást jelent), egy hirtelen felbukkanó, a rókat szimbolizáló, vállán róka farkokkal vágató lovas kezdenek el üldözni a master vezetésével, akit nem szabad megelőzni. A „róka” rávezeti őket azokra az akadályszakaszokra, melyeket a szervezőcsapat már megfelelő gondossággal felépített, és itt futamonként (run) a lovasok leküzdik az akadályokat. Lehetőség nyílik az akadályok melletti elhaladásra is. Úgy kell tehát megépíteni az akadályokat, hogy azoknak a lovasoknak, akik valamilyen oknál fogva nem vállalják az akadályok leküzdését, lehetőségük legyen az akadályok kikerülésére.

A balesetek elkerülése végett az akadályok törésmentességére ügyelni kell. A vadászlovak vágattempója 350 méter/perc körüli sebesség. Nem célszerű nagy iramban vágatni ilyen nagy lovascsapattal. A két akadályszakasz közt a róka eltűnik, és a lovasok tetszőleges jármódban, leginkább lépésben, ügetésben beszélgetve folytatják az útjukat egészen a következő run-ig. A vadászlovaglást félúton pihenő szakítja meg; elegáns módon illik vendégül látni a lovasokat utalva ezzel a korábbi tradíciókra.

A vadászlovaglás végén lehetőség nyílik arra, hogy a csoportból egy ember legyen a vadászlovaglás díjazottja. Az elsőséget többféle módon el lehet dönteni. Az egyik mód az, hogy a szimbolizált róka válláról a róka farkat üldözés után kell letépni. Ez nagyon látványos, de mind a lovasra, mind a lóra nézve rendkívül veszélyes. Célszerű tehát a vadászlovaglás végén a „faroktépés” helyett ún. befutós versenyt hirdetni, ami azt jelenti, hogy az elszárguló róka után iramodó lovascsapatból az a vadászlovaglás győztese, aki egy meghatározott célszalagon legelőször jut át. Itt borul fel az a szabály, mely a „vadászat” során végig igaz, hogy a master megelőzése tilos, azaz itt szabad. Tapasztaltabb lovasoknak olyan ügyességi versenyt lehet a befutóra kitalálni, melynél a róka farka egy ágra, vagy kapura van felfüggesztve, és nem elég a befutó gyorsasága, hanem ezt a róka farkat is meg kell szereznie a győzelemhez.

A vadászlovaglás kötelező öltözéke: kobak, kalap, zakó, nadrág, csizma, fehér ing, kesztyű; a master ettől még korhűbben is öltözhet. Sok esetben lehetőség nyílik kosztümös lovas alkalmazására is. Rendkívül hangulatos, látványos, amikor a vadászlovaglásban dámanyeregben lovagló kísérő hölgyek is részt vesznek, mely lovaglásttechnikai szempontból nehéz feladat, de nagyban emeli a vadászlovaglás fényét, felejthetetlen élményt ad, s a turizmusban ez a legfontosabb.

A vadászlovaglás ünnepélyes vacsorával zárul, a terepnap után elegáns milióban illik megrendezni kastélyok, kúriák igénybevételével. A gazdag vadászvacsera a legfőbb esemény ezen az estén, a vacsora után következik az a játék, amit a vadászlovagláson résztvevő vendégek számára rendeznek, itt egy választott bíróság eldönti, hogy ki milyen hibát követett el lovaglása során, hol szegte meg a vadászlovaglás szabályait. Fölállítanak egy bíróságot, bírót, ügyvédet, ügyészt kérnek fel, és jó hangulatú „bírósági tárgyalás után” a vétkeseknek különböző feladatokat kell végrehajtani. Ez jól szervezett formában mindig a tetőfokra emelheti a hangulatot. A lovashibákat általában a vadászlovaglás kísérőszemélyzete jegyzi, a

pikkőrök folyamatosan figyelik, ki az, aki akadályt került, nem megfelelő öltözékben lovagolt, vagy az etikának nem megfelelően viselkedett.

A teljes kiszolgáló lovas személyzet kizárólag szakmailag megalapozott lovaglótudással, és nagy gyakorlattal rendelkezők kell, hogy legyenek. A vadászlovaglást csak olyan miliőben lehet megrendezni, melyek fönntartják a vadászlovagláshoz kötődő illúzióérzést. Főúri kastélyok, kúriák, vadregényes természeti környezetben épült tiszta, igényesen berendezett parasztházak, vadászházak jöhetnek számításba szállásként.

1.1.6. Magyarország világhírnevet a fogathajtásban szerzett, versenyzőink évtizedeken keresztül legyőzhetetlenek voltak a világ számára. Ez egy olyan tény, melyet a lovasturizmusnak ki kell használnia, hiszen számtalan lehetőség adódik a fogattal kapcsolatos aktív programok szervezésére. Ezek közt elsősorban a **fogathajtó tanfolyamokat** kell megemlíteni, melyek nem a sport tanfolyamokat jelenthetik kizárólag, hiszen Európában számtalan vendég számára tudunk lehetőséget nyújtani arra, hogy a fogathajtást Magyarországon kiváló lovakkal, jól felszerelt kocsikkal, és nagyszerű mesterekkel megismerhessék. Sikeres turisztikai termék a jövőben válhat, mivel a kiaknázása ma távolról sem teljes. Elsődleges feladat fogathajtó iskolák szervezése nagynevű fogathajtóink köré. A fogathajtó tanfolyamok bevétele több okból is magas, részben azért, mert a vendég általában egy helyhez kötődik, a szállást és az étkezést megoldva jelentősen javíthatják a fogathajtó tanfolyam jövedelmezőségét, ezen kívül a vendég tartózkodási ideje viszonylag hosszú, hiszen a fogathajtás alapjainak elsajátítása több napot, sőt hetet is igénybe vehet. Kevésbé károsítják a lovakat a tanuló hajtók, hiszen itt a lovat/lovakat kocsiból hajtva szakszerű irányítás mellett kell használni. Az árak rendkívül változók. Tömegesen nincsenek fogathajtó tanfolyamok az országban annak ellenére, hogy a lovasturizmus minőségi színvonalához szükséges fogathajtó tanfolyamok rendezéséhez mind lóanyaggal, mind szakemberrel, felszereléssel jól állunk. **Érdemes lenne tehát több lovasiskolának** ezzel a tevékenységgel is foglalkoznia, hiszen a lovasturizmus piacán ez még viszonylag **fehér folt, kiaknázatlan terület.**

1.1.7. Az alig bevezetett termékek közé tartozik a **lovasíjászat**, mely a jövőben, mint lovasturisztikai szolgáltatás is számba jöhet, főként speciálisan magyar eredete, minden ízében a magyarság nevéhez kötődő sajátossága miatt. Sajátos életformát, történelmet mutat be. A nomád, huszár, vagy egyéb katonai hagyományokhoz hasonlóan a lovasíjászat is egy sajátos magyar termék, hiszen olyan nemzeti sajátosságokkal rendelkezik, melyeknek sehol másutt a világon nincsenek gyökerei. Kuriózum, egzotikum, ez ma a világ turizmusára általában jellemző, a vendégek az egyedi érdekességekre, helyi specialitásokra vágnak. A lovasíjászatot néhány helyen tanítják Magyarországon, kiterjesztése, bővítése e terméknek is óriási lehetőséget rejt magában. Ára és szolgáltatási köre tartalmilag nem körvonalazódott még. A programban a terjesztés, kialakítás lehetőségeire, ennek módszertanára, tematikájára (életmódtáborok, hagyományőrző táborok) javaslatot teszünk.

1.1.8. Meg kell említeni a lovasturisztikai termékek közül azokat, melyek nem kizárólag turisztikai vonzatúak, de a turizmusra való hatásuk számottevő. Ilyenek a **különböző lovas szakágakra felkészítő tanfolyamok**, melyek egy sportlovas kört vonnak be a szolgáltatások körébe. Lehetnek díjlovagló, ugró, military, vagy fogathajtásra felkészítő sporttáborok. Ezek csakúgy, mint a fogathajtó tanfolyamok egy kiemelkedő, iskolát teremtő lovas, mester köré csoportosulhatnak. Jelenleg még ezek sem gyakoriak, annak ellenére, hogy a Magyarországon felmért lovardák döntő többsége nyilatkozott úgy, hogy ilyen felkészítő tanfolyamokat bármikor szívesen tartana. Meg kell jegyezni, hogy ehhez a lovasiskolák nagy része

semmilyen feltétellel nem rendelkezik (lovasszakember, kiképzett ló, szállás, fedeles lovarda), tehát az egyéni elképzelések ma még **irreálisnak** hatnak. Szűk körben azonban már ma is fejleszthető ez a szolgáltatási ág.

1.1.9. A terápiás lovagoltatás is a lovasturisztikai szolgáltatások egyik része, bár e megállapítás tartalma sokak által vitatott, és különféle módokon árnyalt.

Ma a fejlett nyugat-európai országokban a terápiás lovaglás az egészségbiztosító pénztárak által finanszírozott formában működik (Németország, Svájc, Skandinávia), ez azt is jelenti, hogy számos lovasiskola fenntartását kiegészítő és mellékkeresetként a terápiás lovaglásból is biztosíthatja. A terápiás lovagoltatásnak elkülönülnek az egészségügyi és a turisztikai vonatkozásai, néhány ilyen elvet megemlítenénk. A gyógylovagoltatásnak 3 területe ismert:

- Hippoterápia, amely a ló gyógyászati segédeszközként való felhasználására vonatkozik
- gyógypedagógiai lovaglás, lovastorna
- fogyatékosok lovagoltatása

Mindhárom terület alkalmas arra, hogy a lovasturizmusba beépüljön. Mutatkozik olyan külföldi igény, hogy a hippoterápiában résztvevő vendégeket küldjenek megfelelő körülmények közé Magyarországra.

A felmért lovas vállalkozások döntő többsége jelezte a terápiás lovagoltatásban való részvételi szándékát, de el kell mondani, hogy ebben a pillanatban **az elhatározások szinte minden alapot nélkülöznek**. Szükség van tehát a hippoterápiás szolgáltatási kör pontos leírására az alkalmas egészségügyi, pedagógiai, és lovas szakember kiképzésére. A lovas szakemberek kiképzésében lovas terápia vonatkozásában már eddig is történtek jelentős lépések.

1.1.10. A westernlovaglás nem csak világszerte, hanem hazánkban is rendkívül divatosá vált az utóbbi években. A westernlovaglás az amerikai életforma egyik megnyilvánulása a lovaglás területén. Gyorsan és hatékonyan éri el azokat a rétegeket, akik a lovaglást nemcsak, mint technikai tudást próbálják elsajátítani, hanem életformaként kívánják művelni. Egy idegen, hagyományainktól és kultúránktól távol álló életérzés dinamikus térhódításának vagyunk szemtanúi, így amennyiben a westernlovaglás hatékony és gyors ellenpontosítása nem következik be, az Magyarországon is egyre elterjedtebbé válhat. Mivel a westernlovagláshoz használt felszerelések, nyergek, szerszámok, lovaglóstílus és a lovak **sem magyar eredetűek**, ez **ellentmond** hazánk lovasturizmus fejlesztési koncepciójának, mely **egyedi, sajátos termék piacra vitelét** ösztönzi, hiszen **ez a termék jól ismert, bevezetett**, semmilyen újdonságot sem tudunk hozzátenni.

A westernlovaglás tárgyalása is felveti annak a gondolatát, hogy szükséges egy olyan jól átgondolt, stilizált magyar termék kialakítása, mely legalább a hazai piacon versenyképes a westernlovaglással. Nem zárkozhatunk el természetesen attól, hogy a westernlovaglás bizonyos körökben terjedni fog.

Az eddigiekben az aktív lovasturisztikai termékekkel foglalkoztunk, most a **passzív termékkála elemeit részletezzük**.

1.1.11. A fogattúrák szervezése - ahogy a lovastúrák is - forgatókönyv szerint zajlanak. Bár a fogattúráknak többféle módja van, ma Magyarországon egyetlen fogattúra típus ismert, ez a cigánykocsi program a Kiskunságban. Lényege: lakókocsivá átalakított fogatot 1-2 lóval

bérbevesznek, és egy meghatározott útvonalon önállóan, kísérő nélkül közlekednek a vendégek. A cigánykocsi program korábbi népszerűsége mellett **számtalan problémát is felvet**, sokszor szakmailag nem megalapozott tudással bérelnek lovakat a vendégek. A felelősségvállalás kérdése sem kellően tisztázott. A lovastúrák mellett néhány alkalommal kísérőkocsik használata is ismert, azonban a ló és a fogat együtthaladása nem mindig lehetséges, mivel dombos-hegyes vidéken a lovascsapat haladása lényegesen gyorsabb.

Alföldi területeken megfelelő szervezéssel a lovas és a fogatcsapat jól kiegészíthető egymással. Elsősorban olyan társaságoknak ajánlott, akik az aktív lovasok, és passzív (lovaglás szempontjából) baráti körrel, családdal együtt kívánnak részt venni a túrán. Szervezése rendkívül nehéz, hiszen egy 30-35 fős lovascsapatnak a vidéken való megfelelő körülmények közötti elszállásolása Magyarországon egyelőre szinte megoldhatatlan. Érdemes **a termék fejlesztését előtérbe helyezni**, mert az „jobb sorsra érdemes”.

1.1.12. A passzív lovasok számára rendkívüli élményt nyújt a jó színvonalú **lovasbemutatók** látványa. Ezek sokféle tematikához, korhoz, trükkhöz köthetnek. Ma honfoglalás kori, középkori, barokk, huszár, csikós bemutatókat ismerünk, ezeket látjuk leggyakrabban. Néhány csapat foglalkozik a kozák, és westernbemutatók szervezésével is, főképpen azonban a csikósbemutató az, ami széles körben elterjedt. A lovasbemutatók **gazdasági előnye, hogy naponta akár több száz ember is megtekintheti**, egy-egy bemutatós helynek 50.000-100.000 látogatója is lehet egy évben. **Valójában nem adja meg azonban a lóval való foglalkozás élményét, de ráirányítja a figyelmet a lóra**, a lovaskultúrára. Jövedelmezősége jól szervezettség esetén nagyon jó.

Előnye a ló szempontjából, hogy a lovasbemutatók alkalmával ugyanaz az ember lovagolja, így nem okoznak a lóban kárt a vendégek, mely eközben mégis a turizmusban hasznosul. Csikósbemutatóknál a **csikók terelésének programja** rendkívül **károsan befolyásolja a csikók egészséges fejlődését**. Napi 3-4 ménestereléssel egybekötött bemutató után a ménes tele van lábsérülésekkel. Úgy tűnik azonban, hogy a bemutató nyeresége kárpótolja a szervezőket az ilyen irányú elhasználódásokért. A lovasbemutatók időtartama 20-25 perc, mely alatt legtöbbször vendégül is látják a nézőket (pogácsa, bor, rétes, egytálétel, pálinka). A vendég viszonylag rövid időt tartózkodik a bemutatós helyen, amely napi 800-1000 főig is fogadhat vendéget. A bemutatók ára személyenként 1200-1700 Ft közt van, melyből kiszámítható, hogy a jövedelmezősége az ilyen vállalkozásoknak meglehetősen magas. Azt is meg kell említeni, hogy **a bemutatót nyújtó lovas létesítményekkel telített a piac, számuk nem növelhető**. A Kiskunságban óriási verseny alakult ki a bemutatós helyek közt, jó néhányan nem képesek fennmaradni a piacon, a vidéken szervezett lovasbemutatók pedig javarészt vendéghiánnyal küszködnek. A lovasbemutatók több helyen rendkívül **eklektikus stílusjegyekkel bírnak**.

A **passzív vendégkör érdeklődésével** jó néhányan bekerülnek az **aktív vendégkörbe**, ezért célszerű az ilyen bemutatókat minél igényesebb, színvonalasabb körülmények közt megrendezni, lebonyolítani. Fel kell készülni olyan **lovas műsorok színházaszerű előadására** is, ahol a nagyvárosi közönség, akár egy történelmi keretbe foglalt előadáson keresztül ismerkedhet meg a lóval.

1.2. Javaslat az ajánlott lovas felszerelésekre

1.2.1. A futószáras ló felszerelése. A kezdők lovagoltatásához teljesen biztonságos felszerelésekkel kell dolgozni, ez alatt értjük a nyergek, hevederek, csatok, kengyelek, a kengyelszíj állapotát.

A **nyerget** ajánlatos bőrből készült kapaszkodóval felszerelni (lásd mellékelt ábrán), vagy nyakszíjat csatolni a ló nyakára. A biztonságérzetet egy mélyülésű, és a lovas alkatának megfelelő nyereggel érhetjük el. A sportnyergek nagy része kevésbé alkalmas az első lovaglásokra, mert nem ad a még nem megfelelő egyensúllyal rendelkező lovas számára biztonságérzetet, így a mai kereskedelmi forgalomban lévő nyergek közül két változatot javasolhatunk: az egyik a díjlovagló nyergekhez hasonló típusú rövidebb, zártabb, és mélyebb ülésű nyereg (lásd a mellékletben), a másik a hosszútávú túrázásra is alkalmas mélyebb ülést biztosító nyereg (lásd a mellékletben). Ez a típus a ló oldaláról a talpi részen egy hosszított változatot jelent. A fokozott igénybevételnél és a futószáras, egyensúlyzavarral küszködő tanulónál a ló háta erősen terhelt. Ezt a terheltséget az időjárási viszonyok még fokozhatják – párás, nedves időben lényegesen nagyobb a nyereg alatti vákuum, és nagyobb esélye van annak, hogy a ló nyereg alatti bőr tájéka **dehidrálás** következtében pergamentszerűvé váljon, mely egy lassú feltörési folyamatot eredményez. Ez nem olyan látványos, mint a nyereghibából okozott duzzadt feltörés, de ennek ellenére az így feltört ló a további használatra nem alkalmas. **Gazdaságilag hátrányosan** érintheti a lovas vállalkozót az, hogy a feltörések miatt a szezonban a ló pihenésre kényszerül, mely akár két hónapig is eltarthat. Ezért tehát rendkívül fontos a megfelelő nyereg kiválasztása.

A sokféle **kengyeltípus** közül javasolható a biztonsági kengyel használata (ez a lovas leesésekor automatikusan kicsatolódik). Ügyelni kell emellett a **kengyelszíjak** erősségére, hogy ne szakadhassanak el, és arra, hogy ezeket mindig pontosan a lovas lábhoz igazíthassuk. A kengyelszíj nem megfelelő beállításából, elszakadásából sok baleset keletkezett már.

Az oktatás első fázisában a **voltizshevederek** használata is lehetséges, ekkor nem nyergelve van a ló, hanem egy kapaszkodóval ellátott „szerkezetet” teszünk a marja mögé. A kikötés ugyanúgy lehetséges, mint a nyeregben használt változatnál. Ennek az lehet az értelme, hogy a kezdő lovas megérzi a ló mozgásának a mechanizmusát, hiszen az a kezdő számára először rendkívül furcsa. A ló hátizmainak mozgása jól érzékelhető az ilyen voltizshevederben, illetve a lovas biztonságérzetét növeli, hogy a voltizshevederben jól meg lehet kapaszkodni.

Hevederből a zsinór heveder alkalmazása célszerű, illetve a nagyon jó minőségű, és jól ápolt bőrheveder is fölragható. Ezeket gumírozott, és visszahajtott szélű változatban alkalmazzuk.

A ló felszereléséhez tartozik a **kikötőszár**, legcélszerűbb a **gumikarikás**, oldalsó kikötők használata a futószáras lovon. A kikötés mértéke alkalmazkodjon a ló kiképzettségi állapotához. Nem célszerű a ló fejét a függőleges (homlokvonala) mögé behúzával kikötni, hiszen ekkor pont a hátsó lábak által elvárt lendületet veszítjük el, ami a hátat lengővé teheti. Ha ezt a szabad hátmozgást elveszítjük, a ló „kényelmetlenné” válhat a lovas számára.

A **kantár** minden esetben csikózáblával legyen fölszerelve a lovasturizmusban használt lovagnál.

A futószár biztonságos, szakadásmentes legyen.

A lábvédők, invédők használata is ajánlott a futószáras lovon. Kívánatos mind a négy lábat megpatkolni, mivel a futószáras kör centrifugális erejénél fogva a paták erős elhasználódása lehetséges. A patkolt ló körön való mozgásánál fennáll az a veszély, hogy a lábak a szárcsontot érintik, amivel hosszantartó, fájdalmas sérüléseket okozhat magának a ló. Ennek elkerülése érdekében látjuk el lábszár- és bokavédőkkel a futószáron dolgozó lovat. Pataharangok használata nem javasolt.

Fel kell hívni a vendég figyelmét a megfelelő lovas öltözetre is. Az oktató és a lovarda felelőssége az, hogy ezt megtegye, azaz hosszú nadrág és zárt cipő használatát meg kell követelni. A lengő csörgő, susogó öltözékek használata a ló számára ijesztővé válhat, így ez sem praktikus. A kobak használata Magyarországon nem kötelező a turizmusban, de ajánlott. A visszatérő vendégek számára gondoskodni kell a megfelelő öltözékek kölcsönzési lehetőségéről is.

1.2.2. Lovastúra, tereplovaglás, vadászlovaglás felszerelése.

A lovasturisztikai szolgáltató eredményességét nagyban befolyásolja, hogy a lovai milyen módon vannak felszerelve, leginkább a nyereg és a hámok törése okozhat hosszú kiesést, de gyakori a hevedertörés, és elég gyakori a paták elhasználódása is, tehát a patkók megfelelő használata is rendkívül fontos.

A mellékletben fényképen mutatjuk be mindazokat **nyergeket és nyeregtípusokat**, melyeknek a használata a lovasturizmusban célszerű, illetve lehetséges. A képen látható hosszított talpú argentin és francia nyergek 15-20 évet dolgoztak már intenzíven a lovasturizmusban, tehát használhatóságuk kiváló. Nem mutatjuk be, de megemlítyük, hogy a hagyományos katonai nyergek, bok-nyergek a lovasturizmus minőségi ágaiban nem használhatók. Néhány lovarda a kezdők lovaglásánál azonban sikerrel és eredménnyel használja, valamint ugyanilyen eredményesen használják a lovasbemutatókban, elsősorban a kaszkadőr bemutatóknál. Sajnos a lovastúrákon való használata megengedhetetlen, ugyanez vonatkozik a vadászlovaglásokra is.

A lovasturizmus sikere azon is múlik, hogy a legnagyobb terhelésnek kitett felületet: a ló hátát milyen módon tudjuk megóvni a szezon során. Számítanunk kell arra, hogy vendégeink nagyobb súllyal bírnak, bár meg kell említenünk, hogy a lovasturizmusban nemzetközileg elfogadott maximális súlyhatár 90 kg, tehát e fölötti lovast már csak a szolgáltató és a vendég közös megegyezésével lovagoltatunk. A vendég nagyobb súlya és az időjárási viszonyok miatt a nyereg alatti vákuum nagymértékben megemelkedhet a szezon, vagy egy hosszabb tereplovaglás folyamán, amely a korábban említett dehidrációhoz, lassú feltöréshez vezet. Nyilvánvaló, hogy a súlyelosztást ezekkel a hosszított párnájú nyergekkel természetesen anyagból készült alátétekkel, valamint a ma még újszerűnek számító gél-alátétekkel lehet kiegyenlíteni. Nagyon jó szolgálatot tesz a természetes anyagból készült pokróc, amit a magyar huszárok is használtak. Ezt négy rétegre hajtva hosszú út során gyakran a száraz felület felé megfordítva megóvhatja lovaink hátát a terheléstől.

A **patkók** használata a lovasturizmusban: a rendszeresen használt lovakat mind a négy lábra célszerű megpatkoltatni. A sarkak használata indokolatlan, ez vonatkozik a nyári és a becsavarható sarkakra is. Ha homokos területen dolgozunk a lóval, gyakran elég az első két

láb megpatkolása, és ez akkor is megfelelő, ha a ló nincs rendszeresen nagy igénybevételnek kitéve. Patkó nélküli ló hosszú távon célszerűen nem használható.

Ínvédők, és bokavédők használata olykor szükségszerű, azonban legcélszerűbb olyan lovat választani, amelyik szabályos jármódjából eredően nem okoz önmagán sérülést. Amennyiben az ín- és bokavédők, pataharangok használata szükséges, úgy figyelni kell arra, hogy homokos terepen, vagy sáros, nedves talajon gyakori a fölhorzsolódás. Ínvédők alá került idegen anyag súlyos sebeket ejthet a lovon, ami hosszú időre alkalmatlanná teszi a használatra. Ugyanez vonatkozik a pataharangra, mely a csüdizületben nem természetes anyagból készült volta miatt földörzsoléseket okoz, ezáltal teszi használhatatlanná a lovat.

A **szügyelők** használata a nyári túrákon alkalmanként indokolt, tudomásul kell azonban venni, hogy nyáron, a hosszú távú lovaglason a szügyelő újabb feltörési veszélyforrás. Nem olyan kellemetlen helyen, mint ahol a nyereg, de folyamatossági hiányt okozhat a bőrön.

A **nyeregalátétek** nagyságára is figyelemmel kell lennünk, a lényeg az, hogy a nyereg alatt lévő alátét minél kevesebb helyet takarjon el a lóból, szabaddá téve ezzel a bőrlégzést. Két féle nyeregalátét mutatunk be a mellékletünkben, mind a kettő ún. tasakos géllal ellátható alátét. Javaslatunk az egyes számú változat használata, hiszen a kettős számú változat, amely dílovasló nyergek alátéteihez hasonló, indokolatlanul takar el részeket a lóból, gátolva ezzel a szabad párologtatást. Indokolatlan tárgyat a lóra felszerelni nem szabad. Túl nagy nyeregtáska sem helyezhető el, inkább a kisebbet használjuk, melyben a legszükségesebb eszközöket lehet magunkkal vinni (gyógyszert, kötszert).

1.3. Istálló, lovas pálya, lovarda technológia

1.3.1. Istálló technológia

Általános istállótechnológiai szempontok:

Három éves korig szabadtartással futóistállóban, legelőn neveljük az évjáratokat. Fontos, hogy egyenletes fejlődésük és a sérülések elkerülése érdekében az etetéshez mindig kössük le a csikókat.

A lovak elhelyezése:

A ló teljesítménye és tartása között szoros összefüggés van. A jó tartás a ló fizikai és szellemi képességének a megőrzését szolgálja.

A ló igénye az elhelyezéssel szemben:

- 1.) elegendő mozgás,
- 2.) jó levegő,
- 3.) elegendő fény,
- 4.) szociális érintkezési lehetőség.

- A szabadban élő ló naponta 17 -18 km-t tesz meg legelés közben. Egy átlag sport, vagy használati ló 60 percet dolgozik naponta, amikor 6-8 km mozgást végez. Ezért törekedjünk arra, hogy az istállóban is kellő tér álljon rendelkezésre.

- A sportlovak nagy hányadát légzőszervi megbetegedés miatt selejtezik idő előtt, ami főleg az ammóniás, poros levegőre vezethető vissza.

- A ló egy társas lény, a többi lóval együtt érzi magát jól. Fontos, hogy az elhelyezéskor fordítsunk erre is figyelmet: egymással, emberrel, más állattal érintkezhessenek, részt vehessenek az istálló életében.

Ha ezeket a szempontokat nem vesszük figyelembe, lovaink elvesztik munkaképességüket, rossz szokásokat vesznek fel.

Istálló típusok:

Csoportos tartás: közös boksz vagy futó istálló.

Egyedi tartás: bokszos istálló vagy állásos istálló.

Fiatal lovak, tenyészkancák elhelyezésére szolgál a futó istálló, amely két kijáratral csatlakozik a kifutóhoz.

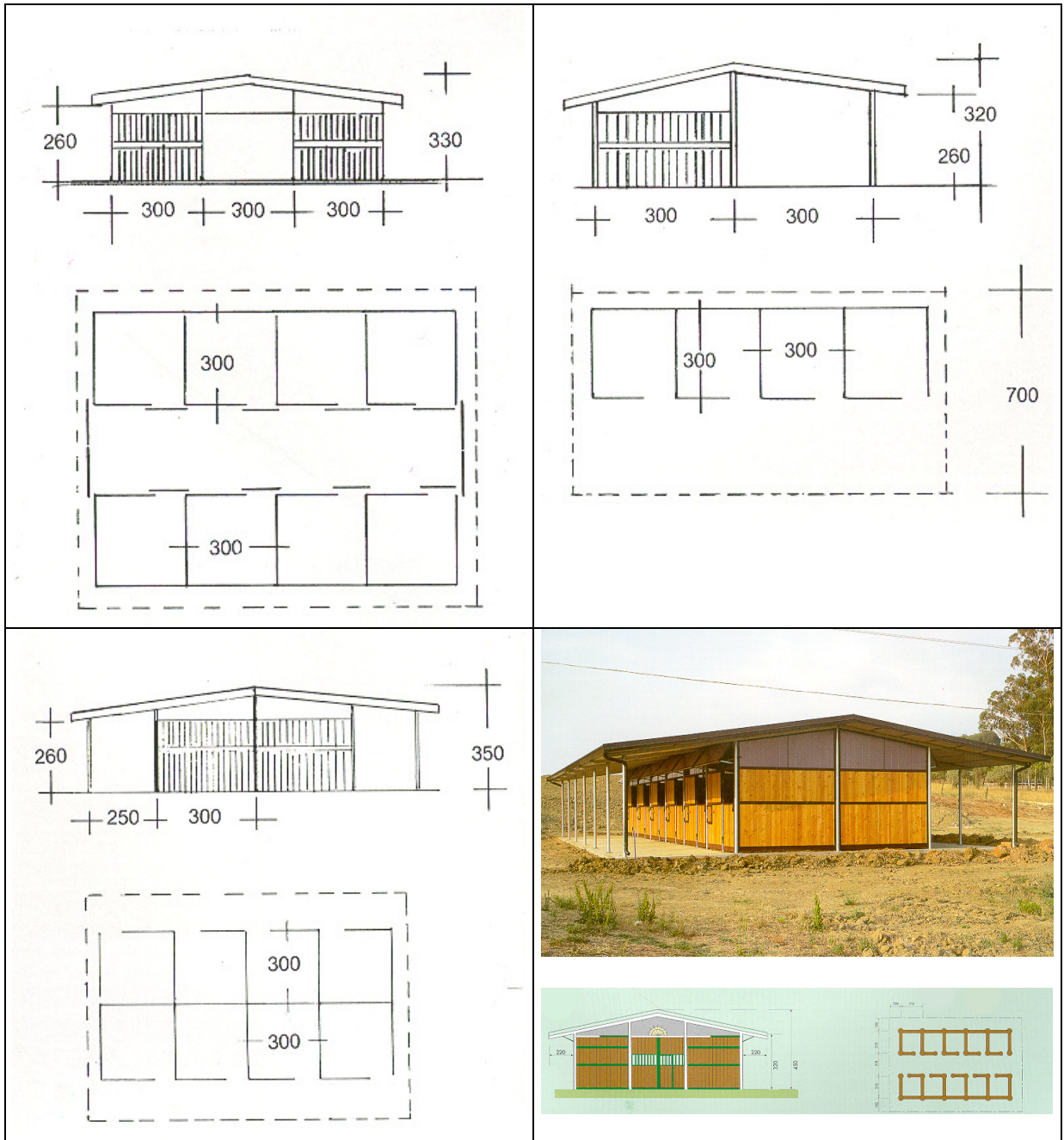
Sportlovakat, versenylovakat általában bokszban helyezük el. A használati lovak mai igénybevétele, 24 órából 23 istállóban töltött óra mellett az állásos elhelyezés szakszerűtlen, nem biztosítja a kellő mozgást.

A jó istálló levegő az egyik fő igénye a lónak. **Az istálló klíma összetevői:**

- 1.) Fény: kevés fény esetén a paraziták elleni védekezés kevésbé hatásos. A fény a ló ivarzására is hatással van, ezért 2,5 watt/m² megvilágítás és 1-1.2 m²/ló ablakfelületet kell biztosítani.
- 2.) Páratartalom: 70% relatív páratartalom az ideális, de a ló nem érzékeny az ettől eltérő értékekre sem.
- 3.) Hőmérséklet: a ló a legszélsőségesebb hőmérsékleti viszonyokhoz is alkalmazkodni tud. Az istállókat nem szabad melegre tervezni, sokkal fontosabb a friss, jó levegő. Optimális hőmérséklet 13-15⁰C.
- 4.) Káros gázok: a lovak nem érzékenyek azokra a behatásokra, melyekhez törzsfejlődésük 70 millió éve során hozzászoktak. Amit az ember az utóbbi 2000 évben próbál megszoktatni vele, azokat nehezen viselik el, leggyakoribb megbetegedésüket okozzák. Ilyenek az istállóban felgyülemlett káros gázok és a por. A ló trágyából és vizeletéből felszabaduló ammónia már 0,003% esetében izgatja a légzőszervek nyálkahártyáját, megbénítja a levegő szűrését végző csillókat. A tüdő kapacitása csökken a ló teljesítményével együtt. Védekezés: mivel az ammónia a levegőnél nehezebb, a szellőzést alul kell végezni. A bokszok oldalán a deszkák között szellőzőnyílásokat kell kiképezni.
 - a boksz padozata magasabban legyen, mint a folyosóé, így az ammónia oda áramlik.
 - gyakori almolás, trágya eltávolítás szükséges.
- 5.) Légmozgás: A káros gázok, por eltávolítása érdekében előnyös a légmozgás az istállóban. A huzat fogalmát rosszul értelmezik a köztudatban: csak akkor káros a szervezetre, ha a testfelület egy részét több Celsius fok különbségű levegő éri hosszabb ideig és az állat ellene nem tud védekezni. (pl. lószállító kamionban az ablakon bevágó hideg levegő). Ha a test egész felületét éri a légmozgás, úgy a szervezet hőszabályzó berendezése alkalmazkodik hozzá.
- 6.) Por: kártétele
 - vírus, baktériumhordozó: izgatja a légutak, tüdő nyálkahártyáját. Védekezés: akkor almoljunk az istállóban, mikor a lovak kint tartozódnak, söprés előtt a padozatot locsoljuk fel, szénát, abrakot nedvesítve etessünk.

Legfontosabb istálló adatok:

- belső magasság: 2,8-3,5 m
 - folyosó szélesség: 2,5-3 m
 - boks min. alapterülete: 9 nm
 - boksz ajtó min. szélessége: 1,2 m
 - boksz fal magassága: 2,2 m
 - állás szélessége: 1,6 m
 - jászol, etető csésze, önitató magassága: 90 cm
- Fenti adatok normál méretű, felnőtt félvér lovakra vonatkoznak.

1.3.2. Lovarda technológia

A lovarda építés technológiai igényei

Lovardák méretei

A lovardák szükséges minimális magasságának meghatározásához több mérést végeztek el az ugrások és a voltizsálások során.

A voltizsáláshoz ilyen célra viszonylag nagy lovat alkalmaztak (magasság 165 cm). A lovas tornászok 175 cm magasak voltak, ami a gyerekek egyre növekvő magassága miatt jogos. Magasra nyújtott karoknál a legmagasabb pontot 375 cm - re vették.

Ugyanazzal a lóval 80 cm magas akadály átugrásához alig volt szükség nagyobb belső magasságra, mint a sétalovagláshoz 255 cm-es nyújtott idomítóülésben. Az ugrás magasságának növekedésével a ló jobban elnyúlik és a lovagló jobban előrehajol, ezért a belmagasság-szükséglet nem növekszik azonos mértékben az akadályok magasságával. 130 cm-es akadályok átugrásakor a lovagló legmagasabb pontja a legszélsőbb esetben is csak 300 cm. 170 cm-es akadálymagasságnál még mindig nem szükséges a 340 cm-nél magasabb belmagasság. A szükséges biztonsági távolságnak a valóban igénybe vett belmagasság szempontjából tekintve csak csekélynek kell lennie. Ugráskor azonban fellép egy pszichológiai pillanat: ha ugrás alatt a menyezettől való távolság nagyon csekély, azt hisszük, hogy össze kell húzódnunk és így idegessé válhatunk. A lovardák belső minimális magasságaként így általában 400 cm elegendő.

Voltizsálás, futószárazás

Az a legkisebb kör, amely az egyes járásfigurákhoz szükséges, 6 lépés (= 5 - 6 m). Hosszabb időn keresztül azonban mégsem szabad a lovat ilyen kis helyen dolgoztatni.

A voltizsálásról szóló művekben kb. 15 m-es körátmérő ajánlott. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy ezt az átmérőt szinte soha nem használják ki teljesen. A futószárazáshoz az irányelvek szerint 7 m hosszú kötelet használnak, amely megfelel az említett körátmérőnek. Ha 9 m hosszú szár áll rendelkezésre, akkor a teljes hosszat kivételesen csak ahhoz használjuk, hogy a ló nagyon szabadon járhasson. Rendszerint 12 -14 m átmérőjű futószárazas kört használnak. A futószárazási célokra épített lovardák tehát akkor teljesítik céljukat, ha 12 m átmérőjűek, optimális méretként 14 m van megadva. A voltizsáláshoz 14 m, mint legkülső minimum szükséges, mert a lovas tornászok a körön kívül helyezkednek el és ugrásuk céljából kifelé van szükségük helyre. A futószárazásra és voltizsálásra szolgáló épületek négyzet alakúak is lehetnek, 16 m-es oldalhosszúsággal. A porondgáttal lehatárolt körök a lovasok és lovak kiképzése során számos értékes könnyítéssel rendelkeznek. Fiatal be nem tanított lovak futószárazásakor ez felülmúlhatatlan segédeszköz.

Fedett pálya

A lehatárolt lovagló területeken meghatározott közlekedési szabályok és patkónyomás (járási) figurák szerint lovagolnak. Az utóbbi egy 20x40 m-es nagy lovaglási négyszögön alapul, ami az idomítási vizsgákhoz elő van írva. Ezenkívül van még 20x60 m-es idomítási négyszög is. A sokoldalúsági vizsgálatokon belüli idomítási feladatokat is az ilyen négyszögre tervezték. A

nemzetközi négyszög figurái részben eltérhetnek a 20x40 m-es négyszögűétől.

Ha fedett pályákat létesítünk, amelynek méretei a két négyszög arányaitól eltérnek, akkor az oldalviszonyra az alábbiak érvényesek: $a:b=2:1$. Ha ugyanis a négyszög tömörebb, akkor nem megfelelőek a járási figurák, pl. ellipsziszalakú körvonalak, míg a nyújtottabb formátumok nem okoznak problémát.

A fedett pályák Németországban a legkisebb egyesületeknél átlagosan 300 m² alatt vannak. Csak a sok (százas nagyságrend) tagot számláló egyesületi csoportoknál éri el az átlagos csarnoknagyság a 20x40 m-es négyszögű méretet. Sok egyesületnek ezért sokkal kisebb lovardával is be kell érnie. Példa: Egy kb. száz tagot számláló nagyobb egyesület egy 12.5x25 m nagyságú csarnokban dolgozik. Az istállóban 12 ló van, további privát lovakat máshol helyeztek el. A lovagló üzemet, beleértve a lovagló szakosztályt, súrlódásmentesen kell fenntartani.

A privát célokra a minimumot 12x24 m pályanagyságban adják meg, amely a fent nevezett lovas pályának megfelel, ha a méretet a porondgát lábánál mérjük. Ez a négyszög azonban a munkapálya minimumát is jelenti; még kisebb pályák építése nem célszerű. Természetesen a 12.5x25 m nagyságú négyszögön nem lehetett a nehezebb járásmódokat kielégítően kifejleszteni, mert a lovat már az első szabad lépések után ismét be kell fogni. Másrészt a kis pálya arra kényszerít, hogy a lovakat jól belovagoltassuk. A szabadban végzett munkálatok, valamint a kedvezőtlen időjárási periódusok áthidalásának kiegészítéseként ez használható, még ha a privát berendezésekre, másodpályára, vagy szükségmegoldásokra kell korlátozódni. Ezzel szemben a kisebb istállók a 15x30 m-es pályával a tanítás szempontjából minden további nélkül megfelelnek. Több régi katonai istállóban 17x37 m-es a lovas pálya.

Az "A" kategóriájú vizsgák csak olyan csarnokban engedélyezettek, amelyek legalább 20x40 m nagyságúak. A "B" kategóriájú vizsgák engedélyezéséről az országos bizottság döntése ezzel szemben nagyvonalúbb. Új létesítmények, amelyek az engedélyezéshez kötelek vizsgákra készülnek, nem lehetnek 20x40 m alattiak. További probléma, hogy a porondgátat a teljes négyszög körül kell vezetni, így nem marad más, mint az, hogy a bírót a gáton kívül kell elhelyezni. Ezáltal ők mindig akadályozottak a látásban, amíg a véleményezendő ló a bírói emelvény közvetlen közelében lovagol. Az egyetlen lehetőség, hogy a bírót az ilyen csarnokvizsgáknál megfelelő helyen helyezzük el az, hogy az idomításra szolgáló négyszöget legalább 3, de jobb ha 5 m-rel meghosszabbítjuk. Ha tribün e mögött a bíró sáv mögött kezdődik, akkor erre jobb látási viszonyok érhetők el. Néha a bírót a pályához kapcsolódó, üvegezett helységekben helyezik el, de ez a megoldás sem helyes, mivel a hallási összeköttetés lényeges hatással van az ítéletnél. Ha idomítási vizsgákat csarnokban tartjuk, akkor az idomító-négyszög és a fal között 2 m-es távolságot kell hagyni. Az ebből eredő 24x64 m-es méretekhez a rövid oldalon legalább egy, de jobb 2 m-t a bíró számára hozzászámolni, a hosszú oldalfalon pedig ugyancsak 1 m-t az ún. figyelő bíró számára. A nemzetközi idomítási vizsgákra (csarnokban) eszerint tehát 25x64-66 m-es csarnokméreteket kell megadni. Gyakori a 25x65 m-es csarnokok létesítése, amely sokoldalú alkalmazhatósága miatt a legjobbnak bizonyul. A négyszög már tartalmazza a szükséges alkalmassági vizsgák méretét is, ahogy az a nyitott helyen szükséges. Olyan ugrásnál, ahol a bírók a hosszú pályaoldal előtt ülnek, nincsen semmiféle hátrány, ha a bíró helye a porondgáton kívül van.

Az ugrásvizsgák megrendezéséhez alkalmas lovardák legkisebb méretéről az előírások közelebbit nem adnak meg. Néhány gyakorlóakadályt már kis pályákon is lehet ugrani. Csarnokban az ugrásvizsgák csak a 20x40 m - esetén engedélyezettek. Az olyan fedett lovas

pályákat, amelyek a 25x66 m-es méretet túllépik, csak kivételesen lehet tervezni. Minél jobban túllépik ugyanis ezt a méretet, annál lényegtelenebb az, hogy a pálya milyen arányokkal rendelkezik. Itt inkább az ugráshelyek méretét kell figyelembe venni. A legtöbb esetben ésszerűbb, ha a túl nagy lovarda helyett kisebb másodpályákat vagy a főpálya mellett futószárazó épületet létesítünk, mivel egymás zavarása elkerülhetetlen, ha több tanítórészleg egyidejűleg ugyanazon a helyen lovagol. Csupán az ugráskiképzésre nagyobb hangsúlyt helyező iskoláknak célszerű a nagy csarnok.

Nézőtér

Az egyesületi lovardák általában nézőterekkel vannak kiképezve. Amennyiben ezt nem tervezték oda eredetileg, úgy az utólagos változtatások gyakoriak. A szükséges számú nézőtér szempontjából nem lehet általános érvényű állításokat tenni.

A ló és a néző közötti függőleges látószög a 60 fokot nem lépheti túl, mert - mindenek előtt az idomításos lovaglásoknál - a látás nem megfelelő. Az emeletes tribünöknél, amely a négyszöget közvetlenül határolja (lovas tribünök 45 %-a) már az első nézősornál kb. 2 m lovas pálya nem látható megfelelően. A hiányos látási viszonyok híres példája (a túl merev látószög miatt) a bécsi spanyol lovas iskola, ahol a két különösen magasra helyezett galéria közvetlenül a négyszöget határolja el.

A vízszintes látószög szempontjából a nézőtereket előnyösebb a rövidebb pályaoldalon elhelyezni, mivel jobban áttekinthetik a pályát az olyan tribünökkel szemben, amelyek a pálya hosszoldala mögött helyezkednek el. A rövid oldal felől az idomító lovaglás során a ló egyenes irányát és az oldaljárását jobban meg lehet ítélni. A bírók a lovas csarnok rövidebb oldala mögött helyezkedhetnek el. A szabad járásfajtákat ezzel szemben a hosszú oldalról lehet jobban megítélni. A nemzetközi idomítónégyszögeknél egy járulékos "figyelő" bíró helyezkedik el a hosszú pályaoldal közepe mögött. Ugrásvizsgáknál a fedett pályákon a kisebb távolságok miatt a figyelő helye kevésbé döntő. Nagy helyeken a szabadban a hosszú oldal közepe a legkedvezőbb megfigyelőhely, ezért a bírói emelvényt az ugrásvizsgáknál erre az oldalra kell felállítani.

Az olyan tribünmegoldások, amelyek a nézőt látogatása tartamára egy bizonyos helyhez rögzítik, ellentmondanak az olyan rendezvény jellegének, amelyek a lovas pályákon találhatóak. Csarnokban történő lovas tornák vagy a csarnokban a nyári tornarendezvények alatti vizsgák (több egyidejűleg zajló vizsgákkal) időben olyan méretűre vannak kinyújtva, hogy egyrészt ne minden néző egyszerre jöjjön vagy menjen, másrészt az egyes látogatóktól nem lehet elvárni, hogy ott tartózkodásának teljes idejét egy meghatározott helyen töltsse. Ha több vizsga zajlik egy időben, akkor mindegyik azt nézi meg, ami a legjobban érdekli. A rögzített tribünhelyek szabadban a lovas tornák alkalmával nem kedveltek.

A lovardát nézőterében tehát egyrészt az állandó jövés-menéssel kell számolni, másrészt pedig a látogatók azon igényével, hogy a rendezvény alatt változtathassák helyüket. Az hogy a lovas pályán a tribün és a figyelés közti viszonyoknak olyan jellege van, amely nem egyeztethető össze a panorámaszínháznak megfelelő nézőtérrel, már a barokk lovardák építészeti elvű is ismeretesek voltak, ezért a lovas pályákat forgó galériával látták el, ahol az eseményeket, a szemlélők által körülvéve, a központban látták. Mivel az előadások - ma éppúgy, mint 200 éve - csak alkalmankénti események, a lovas pályát fenntartók legnagyobb részt saját életüket élik. Az "unalomig üres" tribünök csak helyileg zavaró elemek, míg a galéria ill. nézőtér még el nem foglalt állapotban is helyi gyarapodást mutatnak.

Az átjárásokat olyan mélyen kell elhelyezni, amennyire az csak lehetséges, nehogy a látási viszonyokat kedvezőtlenül tegye. A talaja a porondgát szükséges magassága miatt kb. 100 - 120 cm-rel legyen a lovas pálya magassága fölött. A nézők miatt így nem keletkeznek zavarok, mert a könyöklő 40 - 50 cm széles felületként van kiképezve, ami a nézőket megakadályozza abban, hogy a karjukat a lovas pálya tartományában mozgassák, vagy hogy a lovas pályára behajoljanak. Ha az első nézőtér sor, a második állósor és a mögötte lévő tér úgy van kialakítva, hogy ott egymás mellett egy-egy személy elhaladhasson, akkor minden néző változtathatja a helyét anélkül, hogy a másik kilátását korlátozná. Ez az elrendezés egy 20x40 m-es nagy pályán 200-200 ülő- és állóhelyet biztosít. A gyakorlatban azonban megfigyelhető, hogy ezen átmeneti részen egy rendezvény során több mint 500 néző, laci-konyha, zenekar, tornavezető és pénztár foglalhat helyet.

Lovas pálya bejáratok

A csarnokban lévő lovakat a bejáratok működtetésével lehetőleg csak kis mértékben zavarjuk. Az ajtók elhelyezése tehát csak ott jó, ahol a pályán a lovaglónak lehetségessé válik a körvonal váltása, ha a bejáratot szabadon kell tartani. A körnek a patkónyomokkal, valamint a bejárat helyekkel való érintkezési pontját kerülni kell.

A 2:1 oldalviszonnyal rendelkező lovas pályáknál a bejáratok a hosszoldal közepén, a nemzetközi négyszögeknél pedig a hosszú oldal harmad pontjában vannak. Utóbbi esetben ezek a pontok azért is kedvezőek, mert a pálya futószárzási tartománya és a 2:1 négyszögre való beosztáshoz mindkét rész a bejáratától hozzáférhető, mégpedig zavarmentesen. Bejáratokként használhatók még a hosszú pályaoldal végei is, a pályán lovaglóknak a sarkot lekerekítik, ha az bejáratként van használva. Ezzel szemben az a legjobb, ha a rövid pályaoldalt egyáltalán nem törjük át. A lovas számára különösen kellemetlen, ha a rövid oldal közepét szabadon kell tartani, mert szabad járásmódnál többnyire keményebb parád szükséges ahhoz, hogy ettől a helytől eltérjen. A rövid pályaoldal végén lévő nyitott ajtó az áthaladó lónak azt a lehetőséget kínálja, hogy egy ugrással a szabadba vagy az istállóba jusson. Minél kisebb a Lovas pálya, annál fontosabb, hogy az ajtókat kedvező helyen állítsuk fel. Ha az alapterület kialakításakor nem is mindig lehetséges egy bejáratot megelégedni, akkor is mindig lehetőleg annyira kell korlátozni a porondgát-áttörések számát, hogy a pálya működésének zavarait több pontból elkerüljük.

A főbejárat nagyságát úgy kell méretezni, hogy egy közepes súlyú tehergépkocsi azon áthaladhasson (pl. javítások az épületben vagy pályaburkolatok, akadályok behozatala). A mellékbejáratok 120 cm szélesek és 280 cm magasak legyenek. A főbejárat átmenőszárnyai adott esetben 120 cm szélesek legyenek.

Legnagyobb fontossággal azonban az bír, hogy a porondáthajtók, amelyeknek profilja összhangban kell lennie a gáttal, kifelé nyíljanak. A befelé nyíló lovas pályakapuk gyakori baleseti hibaként ismertek. Ezeknél a hibás ajtóknál általában a csapok egymás fölött vannak, mivel a ferdén fekvő porondgátakban vannak elhelyezve a burkolatok. Az ilyen ajtók nyitáskor 90 fokig jelentős erőráfordításra van szükség, az ajtószárnyak visszacsapódása a lóra és vezetőjére egyaránt veszélyes lehet. Ha a 90 foknál jobban kinyitott szárnyak nagy csattanással esnek a gát felé, az még a lovakat is megijesztheti. A vasalásoknak a lovas pálya oldalán erősen kell rögzítenniük.

Porondgát

A porondgátnak - amelyet a régebbi források lambrinának is hívnak - a lovas pálya oldalirányban történő lezárásaként több feladatot is kell teljesítenie. Megkönnyíti a lovak idomítás szerű munkáját, miközben megakadályozza a far elmozdulását és így erősebb hatást tesz lehetővé. Megfelelő profil kialakításával a lovasnak kellő ráhatási lehetőséget kell arra ez esetre kapnia, ha a ló a fal felé szorul. A porondgátnak meg kell azt is akadályoznia, hogy a lovas vagy a ló az épület szerkezeti részein megsérüljön. A külső lovas comb szükséges távolságát olyan profillal kapjuk meg, amelynek működési formáját az alsó rész megfelelő rézsetésével is elérhetjük. A rézsetésnek a megadott magasság fölé vitele helypazarlásnak számít. A ferde részek függőlegeshez való kihajlása 20 fokot tehet ki. Csupán az olyan munkáknál, ahol a lovat kívülről a fal, belülről pedig a lovas ostora vesz körül, amely a lovat rövid, szoros gyepelőre fogja, célszerűbb a függőleges porondgát a lerézseltnél.

A porondgát profilja kihatással van a pályán a hely kihasználására. A lovas pálya méretét a járható burkolat fölött 1 m magasságú síkra vonatkoztatjuk a függőlegeshez viszonyított 20 fokos ferdeség maximális hajlásszögének megállapítása után a porondgát szükséges összmagassága függ a lovas pálya nagyságától és a négyszögön kívül fekvő szerkezeti részek kivételétől. Ha a fal belső oldalán sima és nincsenek kiugrások, akkor elegendő a porondgátat ferde résszel ellátni. Többnyire azonban a porondgát mögött kiugró összekötő részek is vannak, úgyhogy fennáll az a veszély, hogy az ügyetlen ugrás után a porondgát mögött földet ért lovas ezeken a helyeken is megsérül. Az ilyen épületeknél a porondgát minimális magassága 160 cm (tapasztalati érték). Tanácsos még azonban, hogy a porondgátat 15 cm-rel a kiugró szerkezeti részekről távol tartsuk. Ha a szerkezeti részek nagyobb magasságban hatolnak be a porondgáttal lehatárolt helyiségben - ahogy ez gyakran látható lovas csarnokoknál - akkor fennáll a kulcsesonttörés veszélye. Az üvegeablakokat, melyek a lovas pálya talajától számítva 2 m alatt vannak, sűrű ráccsal kell biztosítani (feltéve, ha mással nincs biztosítva).

A műszaki kivitelezés során ügyelni kell arra, hogy a kopás vízszintes irányban történjen és a padlón legyen a legnagyobb, mert a lovas pálya burkolatán történő ugratáskor a deszkák nyirkosak lesznek és a kengyelrész is erősebb mértékben van igénybe véve. Ha a deszkák vízszintesen vannak felfektetve, akkor a javítások lehetségesek, míg a függőleges deszkából készült, padón elkorhadt porondgátat teljesen fel kell újítani. A függőlegesen fektetett deszkák nagyobb csúszásellenállást is biztosítanak, ami különösen a gumi lovaglócsizmát viselőnek okozhat nehézséget. Szükséges az is, hogy a porondgátat a pályaburkolat alatt kezdjük meg, hogy a csüdsebesüléseket és a patkóvas lezuhanását elkerüljük.

Fedett lovas pályák talaja

Lovas pályák talajának készítéséhez különböző lehetőségek vannak:

- A humusréteg elszállítása után elplanírozott alapon egy 1/3 rész homokból, 1/3 rész örölt salakból és 1/3 rész agyagból készült keveréket hord fel és zömíti. Erre járható burkolatként 1 cm cserzőanyag vagy fűrészpor jön.
- A csarnok talaja kicserélhető réteg, amelyet idővel elhasználnak. Ha természetes talajból nem lehet rugalmas, sík alsó réteget előállítani, akkor 20 - 25 cm magas agyagréteget kell felhordani. A száraz, többször zömített agyagot végül kátránybevonattal látjuk el. Járható réteggként egy 10 cm magas homok - fűrészpor keveréket viszünk fel 3:7 arányban. Ennek a keveréknek a kiegészítéseként tőzegből és homokból 5:1 arányban viszünk fel egy burkolatot

15 cm vastagságban.

- A talajra 18 cm agyagot hordunk fel, mely örölt és 10 térfogatszázalék pelyva- és szecskakeverékkel van ellátva. Erre hengerelünk 2 dm finom salakot. Járható burkolat: 10 cm cseranyag vagy fűrészpor.
- stb.

A különböző korú lovas pálya talajok vizsgálata azt az eredményt hozta, hogy a lovas pálya talaja csak a használat és ápolás során hozza a kívánt eredményeket. A cserzőanyag és a fűrészpor egy része megkeményedik, ahol ezáltal kisebb emelkedések keletkeznek.

A fűrészport ill. a cserzőanyagot időnként után kell tölteni. Miután a letaposott réteg bizonyos vastagságot elér, lényegtelen, hogy milyen alszerkezetet választottunk, mert most már sem az anyagot nem lehet az alsó rétegből kihozni, sem pedig az alsó szerkezetet nem lehet rugalmasabbá tenni. A járható burkolat alatti rétegnek tehát főleg az a feladata, hogy az átmeneti időszakban arról gondoskodjon, hogy az alap ne repedezzen fel és a talaj csúszással szemben ellenálló és rugalmas legyen. Ezt a célt minden megadott receptura általaja teljesíti. Tiszta agyagtalajoknál kissé finomabb salakot hengerelünk be, hogy a csúszással szembeni szilárdság túlságos nedvesség esetén is biztosított legyen.

A járható burkolattal kapcsolatban az többnyire fenyőanyagok durva fűrészpora, a tölgyfa cserzőanyaga és kimosott folyóhomok egyenlő részben elkeverve. Szárazság esetén az ilyen burkolat porosodik, ha azonban erősen nedvesedik, a patkókörmök között összetömörödik, nyúlós, kenős, rugalmatlan lesz. Így néhány talajburkolathoz egyáltalán nem alkalmaznak cserzőanyagot, hanem csak homokot és fűrészport. A tiszta homok nem ajánlatos, mivel nagyon porosodik, és ha túl nedves akkor télen erősen befagy. A tölgyfacser azért értékes, mivel a tölgyfakéreg vérzéscsillapító tulajdonságai gyógyítólag hatnak a tüdőnyálkahártyára és a patára, ha az patanyír rothadásban szenved. A cseranyag drága és ma már alig kapható, ezért általában fűrészport alkalmaznak. Ügyelni kell arra, hogy a hulladék anyag durva fűrészelt részekből származzon, hogy a porhanyad nagyon csekély maradjon. Az utóbbi okból kifolyólag a gyaluforgács alkalmatlan. Legjobban alkalmazható a vékony faforgács, mint amilyenek a fahántásnál keletkeznek. A tőzeg teljesen használhatatlan, mert az csupán port fejleszt és káros is. A homok- és fűrészpor-keverékekből készült talaj részben felpuhul.

A por és fagy elleni védelemmel kapcsolatosan különös problémák keletkeznek. A pályaburkolat nedvesen tartására (porral szemben) jelentős vízmennyiség szükséges. A permetezés pótlására megkísérelték, hogy higroszkópos sók hozzákeverésével a járható burkolat víztartósságát növeljék. Az ehhez többnyire a $MgCl_2$ -ot alkalmazzák, amely jól használható porlekötésre, valamint az utcákon és tereken nedvesítőszerként és ömlesztett anyagok szállítási-sakor. A lovas pályán olyan adagolásban kell felhasználni (1 kg/m²), amely az összeférhetőség kérdését veti fel. Az állatok érintkezése a talajjal nemcsak a patán vagy a lábon keresztül történik, az anyag a felszínre vagy a levegőbe kerül és így a test más részeivel is érintkezik, különösen ha a ló izzad.

1.3.3. A szabadtéri lovarda kialakítása

A talaj felépítése, a rétegek sorrendje

Az építkezés során az alaptalajra a következő rétegeket célszerű felhordani:

- hordozóréteg,

- elválasztóréteg,
- taposóréteg.

Az alaptalaj a lovarda természetes altalajából, valamint az erre a magasság kiegyenlítésére, magasztás céljából vagy a hordozóképesség javítására felhordott alapépítményből áll. (Ezt nevezik „megjavított alépítménynek”.) Az alaptalaj beépíthető, jól tömöríthető és a víznek ellenálló legyen. Lényeges tulajdonsága a stabilitás és a hordozóképesség is.

Az alépítményben helyezik el, ha szükséges, az alagsövezést (drenázs). Az alap talajszint az alaptalaj simára egyengetett, de lejtős felszíne, amelynek az építés közbeni erősebb terhelés (pl. nehéz gépekkel való ráhajítás) után is egyenletesnek és hordozóképésnek kell maradnia.

A hordozóréteg a taposóréteg szilárd alapjául szolgál. Vízáteresztőnek és fagyállóknak kell lennie, ezenkívül el kell vezetnie a felesleges vizet is. Vastagsága az alaptalaj hordozóképességétől és a felhasznált építőanyagtól, illetve építési módtól függ. Ha az alaptalaj magában is megfelel a követelményeknek, a hordozóréteg esetleg ki is maradhat.

Az elválasztórétegnek meg kell akadályoznia a taposó- és a hordozóréteg anyagainak összekeveredését. Vízáteresztőnek kell lennie és el kell vezetnie a felesleges vizet, ezért pórusai ne legyenek hajlamosak az eltömődésre. Ellent kell állnia és lökésgátlószzerűen kell hatnia a pontszerű nyomásterheléssel szemben. Legyen kellő nyírászilárdsága is, hogy a paták ne károsíthassák a hordozóréteg szemcsevázát. Az elválasztó réteg felszíne érdes legyen, hogy a taposóréteg ne csússzon rajta.

A taposóréteg a lovaglópálya felső rétege. Lépésbiztosnak, könnyen karbantarthatónak és a lehetőségekhez mérten pormentesnek kell lennie. A taposóréteg raktározza a vizet, a felesleget pedig vezesse el. Fontos, hogy az elválasztó- és a taposóréteg jól illeszkedjék. A tapasztalat azt mutatja, hogy a legtöbb gond abból származik, amikor a két réteg között összetömörödött, a vizet át nem eresztő területek alakulnak ki (problémát a közhiedelemmel ellentétben nem a rosszul működő alagsövezés okozza).

Lejtés és víztelenítés

A csapadékok a taposó-, az elválasztó- és amennyiben van, a hordozórétegen keresztül függőlegesen elszivárognak. A fölösleges vízmennyiséget a lovarda lejtős alaptalaj-kiképzésének kell elvezetnie vagy a lejtésrendszeren, vagy közvetlenül a környezetbe, vagy az alagsövezésen keresztül. Az alaptalaj lejtését általában 1-1,5%-osra tervezik, és ezt követik a fölötte elhelyezkedő rétegek is. Szokásos változatai a következők:

- félnyeregtes lejtés,
- nyeregtes lejtés,
- kontytes lejtés.

30 m-nél nem szélesebb lovardák számára a félnyeregtes lejtést javasolják, a szélesebb terek esetében nyereg- vagy kontytes lejtés jöhet szóba, az utóbbiak karbantartása azonban körülményes, mert a taposó réteg anyaga a lejtés irányába csúszik.

A lovaglópályákat gyakran 35-50 cm-re a talajszint felett építik, ami megkönnyíti a csapadékvíz elvezetését.

Kedvezőtlen alaptalaj-viszonyok esetén szükség lehet kiegészítő alagcsövezés beépítésére. A drenázs árkait egymástól a talaj minőségétől függően 3-10 m távolságra vezetik, a csövek átmérője pedig 10 cm. A beépítési mélység lehetőleg csekély legyen, kb. 10 cm kezdeti mélységtől kb. 40 cm-ig fusson. A vezetékeknek a pályán kívül elhelyezett ellenőrző ablakokon keresztül átöblíthetőnek kell lenniük. Lejtésük legalább 0,03% legyen. A drénárkokat vízáteresztő anyaggal kell megtölteni. A csöveken átfolyó vizet gyűjtőtartályba vezetik. Az alagcsövezés jelentőségét gyakran túlbecsülik, pedig a legtöbb víztelenítési probléma hátterében - mint már említettük - az alaptalaj feletti (leggyakrabban az elválasztó) rétegek tömörödése áll. A drénvezetékek hibátlanul működnek.

A talajrétegek építőanyagai

A használat módjától függően a taposóréteg 8-13 cm vastag. Anyagai a következők:

- Homok. A tisztán homokburkolatú pályák a fa- vagy műanyag forgáccsal borítottaknál kisebb nyírószilárdságúak („rugalmasak”), és száraz időben fokozott porképzésre hajlamosak.
- Homok, adalékanyagokkal. Az adalékanyagok, pl. a puhafa forgács vagy a műanyagok, fokozzák a lépésszilárdságot és javítják a víztározó képességet, amivel csökkentik a porképződést.
- Faforgács. A faforgáccsal felszört lovardák kezdetben kellemesen és csaknem pormentesen lovagolhatók, néhány év után azonban megkezdődik a korhadás.
- Gyep.

A taposóréteg kialakításakor a leglényegesebb tényező a használat módja:

Az ugratás és a hajtás valamivel keményebb, a díjlovaglás és a voltizsálás némileg puhább talajt igényel. Ezeket a tulajdonságokat az anyagok megfelelő kombinációjával érhetjük el. Döntő fontosságú a megfelelő homok felhasználása! Legjobb a mosott, kb. 0/3 szemcseméretű, viszonylag sima felületű folyami vagy kvarchomok, lehetőleg kevés agyaggal vagy iszappal. A szemcsenagyságon kívül számít a szemcseforma, a felszín és különösen a szemcsenagyság-eloszlás is. A 0/3 megjelölés jelzi ugyan, hogy a legnagyobb szemcseméret legfeljebb 3 mm, ám nem adja meg, hogy mekkora az egyes szemcsenagyságok aránya a homokkeverékben. Ezt az adatot rostasorral elkészített szemcsesorral határozhatjuk meg, ami a szemcsenagyságok százalékos arányát mutatja meg. A rendelkezésre álló homok minőségének elbírálásánál a tapasztalatra kell hagyatkoznunk, a szemcsesor csak segítséget adhat a bírálathoz. A kémiai összetétel szintén meghatározó tényező. A homok nem tartalmazhat mészrészecskéket, mert ha ezeket az eső a talajba mossa, kemény vízzáró rétegeket hozhatnak létre a talajban. A fa adalékanyagok (fahulladék, gyaluforgács, faforgács, fűrészpor) beszerzésekor, minthogy e fogalmak értelmezése korántsem egységes, tisztázni kell, hogy szállító és megrendelő ugyanazt érti-e a megrendelt tételen. A lovardák által felhasznált fahulladék pl. általában 1-2 mm vastag, lapos, kb. 2-7 cm hosszú és 0,5-3 cm széles darabokból áll. A homok minőségétől, a felhasznált adalékanyagtól és a hasznosítás módjától függően a faanyag aránya 10-50% legyen. Ebből 50% legyen fahulladék és legfeljebb 25% durva fűrészpor. A hosszú rostú, durva gyaluforgácsok jól egymásba illeszkednek, és a taposóréteg szilárd része felett lazább réteg keletkezik, ez azonban nehezen karbantartható. A kéregrészeket tartalmazó faforgácsok a külső terekben kevésbé használhatók, mert viszonylag hamar elkorhadnak, a nedvesség pedig csúszóssá teszi az ilyen talajú pályát. A faforgácsot időről időre ki kell egészíteni. Az újra hasznosított hulladék anyagok (pl. műanyag maradványok) felhasználásakor figyelembe kell venni az esetleges környezetszennyező hatást is. A kábelmaradványok pl. nehézfém tartalmuk miatt alkalmatlanok a lovardai hasznosításra. A különböző alkotórészeket lehetőleg előre

összekeverve kell felhordani a pályára, mert a kívánatos homogenitás az előkészítés során nem jön létre. A lovardák talajának taposórétege lehet viszonylag strapabíró és minden időjárásban használható gyeppel is, amelyet füvesítéssel vagy gyeptéglával egyaránt kialakíthatunk. Mindenképpen szükséges azonban, hogy a telepítés előtt talajjavító eljárásokkal (talajlazítással, a vízáteresztő képesség és az oxigénellátás javításával) készítsük elő a talajt. Új telepítést követően egy évig ne lovagoljunk a pályát, ám területét rendszeresen kaszálni kell. A gyeptéglával fedett helyek hamarabb is terhelhetők. Újravetés vagy utóvetés céljára különösen alkalmasak az intenzíven növekvő, mélyen gyökerező és gyökérsarjakat hajtó fűfajok (pl. angol perje, vörös csenkesz, réti perje, ausztráliai tarack).

A lovaglópálya felújítása

Számtalan oka lehet annak, ha a szabadtéri lovarda „nem működik”. A leggyakrabban a következő gondokkal találkozunk:

- egyenetlenség,
- eső utáni egyenetlen vízelvezetés,
- elégtelen lépésszilárdság (csúszós burkolat),
- kövek a taposórétegben.

Probléma elvben a pálya mindegyik talajrétegében adódhat, különösen gyakori azonban az elválasztórétegben keletkező vízzáró tömörülések kialakulása. Esetenként hibás vagy nem összeillő anyagokat használnak fel az építéskor vagy a Karbantartás körül adódtak hiányosságok.

A talaj mélyedéseit, amelyben megáll a csapadékvíz, gondosan el kell simítani. A hordozórétegben keletkezett mélyedéseket is! A környezettől eltérő nedvességű területek a felszín alatti vízzáró tömörülések kialakulására utalnak. Ha az alsó talajréteg vízáteresztő, ezen a gondon esetleg pontszerű átllyukasztással segíthetünk.

Nem ritka, hogy a taposóréteg anyagainak összeállítása nem megfelelő. A nagy homoktartalmú, de kevés adalékanyaggal (pl. faforgáccsal) hozzáadásával összeállított talajok vízáteresztő képessége ugyan jó, de esetleg túl mélyek vagy túl lazák. Erre a taposórétegből vett anyagminta elemzésével a kaphatunk választ.

Ha problémát észlelünk, először is meg kell állapítanunk a baj forrását, figyelembe kell vennünk a használat módját, az egyéni teljesítményeket stb. A viszonylag nagy felület és az ebből adódó magas költségek (munkabér, szállítás) miatt célszerű rögtön szakemberhez fordulni, és nem házilag kísérletezni a hibajavítással.

Karbantartás, öntözés

Karbantartás

Minden lovaglópályát gondosan karban kell tartani. Az ápolás függ:

- a használat intenzitásától,
- a használat módjától (tanítás, egyéni lovaglás, díjlovaglás, ugró- vagy futószárazó pálya),
- az időjárási viszonyoktól,
- a taposóréteg anyagától.

Erősebb igénybevétel esetén a taposóréteget naponta el kell simítani, amihez célszerű állítható hajlásszögű simítót használni. Ezt más eszközökkel, pl. hengerrel is kombinálhatjuk.

Ha az elválasztóréteg nem eléggé szilárd, különösen fontos a taposóréteg rendszeres karbantartása, simítása, nehogy a ló patája az elválasztórétegbe lépve annak anyagát meglazíthassa, részeket törhessen ki belőle. Minél tovább használjuk a taposóréteget, annál inkább elhasználódik, tehát annál több szennyező anyag képződik és finon alkotórészecske válik ki rajta, amely az elválasztóréteget súlyosan károsíthatja.

A sérült elválasztóréteg bontása igen költséges és olykor nem is lehetséges. A taposóréteget tehát igen lényeges időről időre kiegészíteni és kellő időben, általában 3-5 év, illetve kb. 5-10 ezer használati óra után kicserélni.

A lovaglópálya taposórétegének egyenletes vastagságát mérőpálcával ellenőrizhetjük. Ez után következhet a korrekció. A karbantartás munkálatai alatt az akadályokat át kell helyezni vagy teljesen el kell távolítani.

Öntözés

A szabadtéri lovarda öntözésére ugyanazon szabályok érvényesek, mint a fedeles lovarda esetében. Az ott vázolt félkörös permetező a pálya szélén, süllyesztve is elhelyezhető. Nagyobb gyepterületen a teljes kör alakban permetező öntözőberendezést a pálya talajába is süllyeszthetjük. Az egyenletes nedvesítésre ügyelni kell.

Az öntözést megoldhatjuk kézzel, félautomatikusan, órakapcsolóval vagy teljesen automatikusan, esőmérővel szabályozva.

1.3.4. A takarmány és az alom tárolása

Helyigény

A takarmány- és szalmafelhasználás és ezek helyigénye

Raktáron	Fogyasztás/ló (kg/nap)	Tárolási idő (hónap)	Tartalék/ló (kg)	Térfogattömeg (kg/m ³)	Helyigény/ló (m ³)
Zab	5-6	1	150-180	600	0,43-0,522 0,26-0,313
Széna: hosszú, ömlesztett nagybálák	6	12	2,200	70180	37,44 30,04
Szalma: nagybálák kőrbálák Ø 1,8 m Ø 1,2 m	8-10	3	720-900	100 90 110	9,7-12,24 7,90-9,94

Szenázs	5	12	1,800	500	45
35% TS				350	65
50% TS					

1: a raktározási időre vonatkozik

2: 0,80 m terítésiréteg-vastagság, 40% munkaés közlekedési terület

3: siló

4: beleértve 20% munka- és közlekedési terület 5 beleértve 2% szabad tér

A helyigény meghatározásakor figyelembe kell venni, hogy az alomanyag milyen formában szerezhető be:

- a szalma préselt vagy nagybálában,

- a gyaluforgács ömlesztve vagy bálában.

A táblázat a zab, a széna és a szalma helyigényét mutatja a felhasználás és a tárolási idő alapján.

A helyiségek tervezése és elhelyezése

A személyzet munkáját megkönnyíti, ha a raktárhelyiségek közvetlenül csatlakoznak az istállóépülethez. Széna, szalma és gyaluforgács tárolására száraz, jól szellőző, legalább fedett, de inkább zárt raktárhelyiségek szükségesek.

Az abrakot (zab, árpa, takarmánykiegészítő) a kisebb lovardákban zsákokban szerzik be, nagyobb vállalkozásoknak érdemes egy vagy több silót építeni a tároláshoz.

A szemes takarmányok silóját leghelyesebb közvetlenül a takarmánykamrához építeni. Az utóbbit úgy méretezzük, hogy zabzúzó, esetleg portalanító szerkezetet, takarmánykocsit és más, az etetéshez szükséges eszközöket (pl. vödörket) is tárolhassunk benne. Az abrakosilók légáteresztő kialakításúak legyenek.

A trágya tárolása

A ló naponta 10-20 kg bélsarat és 5-10 l vizeletet ürít. A szakirodalom az alom (szalma) mennyiségétől függően egy évre az alábbi trágyamennyiségeket adja meg.

A trágya mennyisége lóistállóban:

Istállóban tartás (nap)	Alom (100 kg/GV*) gyenge	közepes	erős
365	70	90	110
80	35	45	55

A szalmás trágya tárolási ideje és helyszükséglete

A szalmás trágya helyszükségletét a különböző alommennyiségtől és a tárolás időtartamától függően a következő táblázat mutatja.

A trágyatároló hely nagysága a lovak számától, de döntő mértékben a további felhasználástól függ. Az alábbi lehetőségek jöhetnek szóba:

- saját, mezőgazdasági felhasználás,
- értékesítés kertészetek, gombatermesztők, földművelő vállalkozások számára,
- komposztálás, amelynek végterméke saját célra vagy eladásra (pl. kis kertészeteknek) egyaránt felhasználható.

Az istállótrágya mennyisége

Trágya mennyisége/ló (kg)	Tárolási idő (hónap)	Mennyiség/ló (kg)	Térfogattömeg (frissen) tárolva (kg/m ³)	Helyigény/ló (m ³)
20-35	3	1,200-3,150	(400)	(3-8) 2,4-6,3
	6	3,600-6,300	500	(9-15) 7,2-12,6
	12	7,200-12,600 600		(18-31,5) 14,4-25,2

A trágyatárolás helyének megválasztásánál az alábbi szempontokat kell figyelembe venni:

- a trágyatároló higiéniai megfontolások alapján ne legyen túl közel az istállóhoz és ne legyen a szélnek kitett oldalon sem (legyek, szag),
- ha az istálló messze van a trágyatárolótól, kocsira vagy konténerbe gyűjthető a naponta keletkezett trágya, amit a kocsival való kitrágyázáskor mélyebben vagy rámpára helyezhetünk,
- a trágyatárolót a kiszáradás és a kihülés elkerülésére félárnyékban és szélárnyékban helyezük el,
- alapja betonlemez legyen, amely enyhén lejt a hígtrágyagödör felé,
- a töltő- és kitarolóoldalt tartjuk szabadon, hogy a homlokrakodó elérjen (ehhez kb. 8 m hely szükséges),
- a trágya eladásakor a bejárat kellően széles és teherbíró legyen egy teherautó számára,
- ha a trágyát pl. gombatermelőnek értékesítjük és/vagy komposztáljuk, szükséges a szalmás és a forgácsos trágya elkülönítése,
- a hígtrágya elhelyezését az építési rendeletek szabályozzák.

* Az 1.3.3. és 1.3.4. fejezethez a „Lovardák, istállók építése, tervezése” című szakirodalmi forrásból vettünk át szövegrészeket, mely szakanyagot a Német Lovas Szövetség szakemberei állították össze.

II. Régiók lovas turisztikai adottságai

2.1. Téralkalmassági vizsgálat lovasturisztikai szempontok szerint:

2.1.1. Észak-magyarországi régió:

A vizsgálat tárgya:

Domborzati, felszíni viszonyok

Erősségek:	Gyenge pontok:	Lehetőségek:	Veszélyek:
<ul style="list-style-type: none"> • Lankás, könnyen lovagolható táj • Változatos terepviszonyok • Érintetlen természeti környezet • Ritkábban lakott terület, nagy, összefüggő jól lovagolható területekkel 	<ul style="list-style-type: none"> • Néhol agyagos talaj. • Nagy szintkülönbségek. • Meredek hegyoldalak 	<ul style="list-style-type: none"> • Lovastúra útvonalak kiállítása. 	<ul style="list-style-type: none"> • A privatizáció nyomán beszűkülő lovagló területek. • Természetvédelmi területek lezárása.

A vizsgálat tárgya:

Időjárási viszonyok

Erősségek	Gyenge pontok	Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Mérsékelt égövi, négy évszakra tagolt időjárás, hosszú tavasszal és ősszel ami a lovas turizmus szempontjából a legkedvezőbb. • Kedvező évi középhőmérséklet. • A lovas turizmus kevésbé szezonális, mind például vízi sportok, sielés, minden évszakra megvan a maga lovas sportja. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nyári kánikulák. • Szárazság, kiégett természet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Szezonális programkínálat. • A nyári melegebb napokon a lovaglást a reggeli, illetve az esti órákra kell áttenni. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ózonréteg elvékonyodása, káros sugárzás.

A vizsgálat tárgya:
Felszíni vizek

Erősségek	Gyenge pontok	Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Gazdag ér és patak hálózat. • Kristálytisza hegyi patakok, források. • Jól lovagolható, kiépített, füves gátoldalak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nagy kiterjedésű felszíni vizek, tavak hiánya • Kiépített strandok, fürdési helyek hiánya. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kiépített fürdőzési lehetőségek a lovas turisztikai bázisokon, vagy annak közelében 	<ul style="list-style-type: none"> • Környezet, vizek szennyezése. • Aszály, szárazság, folyók, patakok kiszáradása. • Áradás, túraútvonalak megváltozása.

A vizsgálat tárgya:
Növényvilág

Erősségek	Gyenge pontok	Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Változatos, nagy kiterjedésű összefüggő erdők • Nagy kiterjedésű, ligetes, bokros jól lovagolható táj • Ritka növénykülönlegességek megtekintése élőhelyükön 	<ul style="list-style-type: none"> • Az erdők egy részénél sűrű, átjárhatatlan aljnövényzet • Az erdőirtások következtében megváltozott táj veszít látványértékéből 	<ul style="list-style-type: none"> • A mezőgazdaság szempontjából értéktelen földterületek kivonása a termelésből és ligetes fás területek kialakítása 	<ul style="list-style-type: none"> • Az érintetlen környezetet romboló iparosodás beindulása • Tömegturizmus, a környezet túlzott felbolygatása, nem megfelelő környezetvédelem

A vizsgálat tárgya:
Állatvilág

Erősségek	Gyenge pontok	Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Fajokban gazdag állatvilág • Madár ritkaságok • Apró és nagyvadas terület (megfigyelhető, hogy a vadon élő állatok a lóháton érkező embert sokkal közelebb engedik magukhoz, nem riadnak meg annyira). • Kísérlet farkasok visszatelepítésére. 	<ul style="list-style-type: none"> • A lovasturizmus és a vadászat kommunikációs zavarai, látszólagos érdekellentétei. • Tájékoztatás, információk hiánya. 	<ul style="list-style-type: none"> • Speciális lovas túrák, kifejezetten vadon élő állatok megfigyelésével. • Természetes vadasparkok létrehozása. • Együttműködés kezdeményezése természetvédelmi szervezetekkel. 	<ul style="list-style-type: none"> • Az érzékenyebb fajok eltűnése a területről a megnövekedett turizmus hatására • Vadméhek támadása, gyakori szúnyog – és bögöly invázió. • Mérges vipera.

A vizsgálat tárgya:

Nemzeti-parkok, Tájvédelmi körzetek

Erősségek	Gyenge pontok	Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Bükki Nemzeti Park • Aggteleki Nemzeti Park • Duna-Ipoly – Nemzeti Park • Longi erdő • Nagy kiterjedésű összefüggő védett területek. • Ritka, különleges természeti értékek megjelenése. • Tájvédelmi körzetek 	<ul style="list-style-type: none"> • Gyenge együttműködés. • Az információk hiánya. • A nemzeti parkok viszonylagos zártsága. 	<ul style="list-style-type: none"> • Közös együttműködés. • Túraútvonalak kiépítése. • Szakképzett túravezetők alkalmazása. • Lovas őrjárat megszervezése. 	<ul style="list-style-type: none"> • Turizmus túlzott mértékű terjedése. • Védett értékek pusztulása. • A turisták által okozott környezetszennyezés.

2.1.2. Észak-alföldi régió

A vizsgálat tárgya :

Domborzati, felszíni viszonyok

Erősségek:	Gyenge pontok:	Lehetőségek:	Veszélyek:
<ul style="list-style-type: none"> • Lankás, könnyen lovagolható táj • Változatos terepviszonyok • Nagy kiterjedésű puszták • Érdekes, ritka képződmények, lápok jelenléte • Homokos, jól lovagolható terep. 	<ul style="list-style-type: none"> • Síkság jelleg. • Agyagos talaj. • Szikes talaj kiszáradása szétrepedezése. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lovastúra útvonalak kiállítása. • Fogattúra útvonalak kialakítása. 	<ul style="list-style-type: none"> • A privatizáció nyomán beszűkülő lovagló területek. • Természetvédelmi területek lezárása.

A vizsgálat tárgya:
Időjárási viszonyok

Erősségek	Gyenge pontok	Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Mérsékelt égvövi, négy évszakra tagolt időjárás, hosszú tavasszal és ősszel ami a lovas turizmus szempontjából a legkedvezőbb. • Kedvező évi középhőmérséklet. • Az Alföldtől valamivel enyhébb éghajlat. • A Kárpátokból érkező légáramlás kellemesen enyhíti a kánikulát, tisztítja a levegőt. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nyári kánikulák. • Szárazság, kiégett természet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Szezonális programkínálat. • A nyári melegebb napokon a lovaglást a reggeli, illetve az esti órákra kell áttenni. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ózonréteg elvékonyodása, káros sugárzás.

A vizsgálat tárgya:
Felszíni vizek

Erősségek	Gyenge pontok	Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Rendkívül gazdag felszíni vízhálózat. • Az ország második legnagyobb folyója, a Tisza a régió határa. • Strandolásra alkalmas homokos folyópartok. • Látványos nagy kiterjedésű tavak, természetes vizek. 	<ul style="list-style-type: none"> • A csatornák által szabdalt területek nehezen lovagolhatósága. • Lápok, mocsarak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vízi turizmus, lovas turizmus összekapcsolása. • Közös program csomagok értékesítése. 	<ul style="list-style-type: none"> • Környezet, vizek szennyezése • Árvízveszély.

A vizsgálat tárgya:

Növényvilág

Erősségek	Gyenge pontok	Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Változatos, nagy kiterjedésű összefüggő erdők, • Magyarországon ritka előfordulású gyertyános tölgyesek a térségben. • Kökőrcsin, Bátorligeti Tájvédelmi körzet. 	<ul style="list-style-type: none"> • Az erdők egy részénél sűrű, átjárhatatlan aljnövényzet • A városok, települések környékén kevés természetes növénytakaró, a kultúrnövények túlsúlyba kerülése. 	<ul style="list-style-type: none"> • A mezőgazdaság szempontjából értéktelen földterületek kivonása a termelésből és ligetes fás területek kialakítása. • Lovastúra ritka növények, élőhelyeik megtekintésével, • szakértő vezetésével. • Ismertető tájékoztató kiadványok, térképek. 	<ul style="list-style-type: none"> • Az érintetlen környezetet romboló iparosodás beindulása. • Tömegturizmus, a környezet túlzott felbolygatása, nem megfelelő környezetvédelem. • Ismeretek hiányában a ritka, különleges növények veszélybe kerülhetnek táborozás, lovaglás közben.

A vizsgálat tárgya:

Állatvilág

Erősségek	Gyenge pontok	Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> • Fajokban gazdag állatvilág • Madárritkaságok megfigyelése élőhelyeiken. • Apró és nagyvadas területek. • Őshonos állatok visszatelepítése, megtekinthetősége. (szürkemarka, bivaly, racka , mangalica,) • Tűzok, Dévaványa. • Európában egyedül itt található partifecske telepek. • Tiszavirág élőhelye, csodálatos természeti jelenség, turisztikai attrakció a tiszavirágzás két hete. 	<ul style="list-style-type: none"> • A lovasturizmus és a vadászat kommunikációs zavarai, látszólagos érdekellentétei • Tájékoztató, információk hiánya 	<ul style="list-style-type: none"> • Speciális lovas túrák, kifejezetten vadon élő, és őshonos állatok megfigyelésével • Természetes vadasparkok létrehozása • Együttműködés kezdeményezése természetvédelmi szervezetekkel. • Ismertető füzetek, térképek kiadása. 	<ul style="list-style-type: none"> • Az érzékenyebb fajok eltűnése a területről a megnövekedett turizmus hatására • Vadméhek támadása, gyakori szúnyog – és bögöly invázió

A vizsgálat tárgya:

Nemzeti-parkok, Tájvédelmi körzetek

Erősségek	Gyenge pontok	Lehetőségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none">• Hortobágyi Nemzeti park.• Szatmár-Beregi Tájvédelmi körzet.	<ul style="list-style-type: none">• Gyenge információáramlás.• Hiányos együttműködés.• A nemzeti parkok viszonylagos zártsága.	<ul style="list-style-type: none">• Kapcsolatfelvétel• Túraútvonalak kiépítése.• Szakképzett túravezetők alkalmazása.• Lovas őrzőjárat megszervezése.	<ul style="list-style-type: none">• Turizmus túlzott mértékű terjedése.• Védett értékek pusztulása.• A turisták által okozott környezetszennyezés.

2.2. A két régió lovas turisztikai szolgáltatási kapacitásának és színvonalának helyzetképe országos összehasonlításban

Országosan a minősítési kategóriák közt a 3, 2, 1 patkós létesítmények vannak túlsúlyban. A három kategória a patkós minősítést kapott létesítmények mintegy 75%-át adja. A legmagasabb minőségű létesítmények száma viszonylag alacsony, különösen az 5 patkós létesítményeké. A felmért létesítmények területbeli eloszlása meglehetősen egyenlőtlen.

Észak-Magyarország, Észak-alföld területi kiterjedésének arányában, a létesítmények összes számát tekintve közepes lovas turisztikai szolgáltató hely ellátottsággal rendelkezik.

A minősítések végeredménye szerint az országos lovas létesítmények 61,14%-a éri el az elfogadható szintet. Ez az arány a Közép-Dunavidéken, Közép-Dunántúlon, és a Balatonon meghaladja az országos átlagot (több, mint 70%), míg a Tisza-tónál, Budapesten és a Dél-alföldön 60-70% körüli a minősült létesítmények részaránya.

A többi régió az országos átlag alatt van e tekintetben, különösen ki kell emelni Észak-Magyarországot és Észak-Alföldet, ahol a létesítmények mindössze 39,7% a nyújt elfogadható szintű szolgáltatást. Ez a régió a jó minőségű lovas szolgáltató létesítmények számának, illetve ezek részarányának tekintetében nagymértékben elmarad az országos átlagtól, míg a vendégfogadásra nem alkalmas lovas szolgáltató helyek számának viszonylatában jelentős mértékben megelőzi azt. A lovas létesítmények minőségi vizsgálatából tehát kiderül, hogy a régióban működő lovas turisztikai szolgáltatások átlagosan igen alacsony minőségi kategóriát képviselnek, tehát az új lovas bázisok kialakítása mellett hangsúlyt kell a meglévő létesítmények színvonalának emelésére fektetni.

A létesítmények idegenforgalmi régiók szerinti megoszlása a következő:

Idegenforgalmi régió	Létesítmény
Észak-Magyarország, Észak-Alföld (1999-2000)	73
Tisza-tó	3
Dél - Alföld	64
Közép-Dunavidék	54
Közép Dunántúl	29
Nyugat-Dunántúl	47
Délnyugat-Magyarország	31
Balaton	56
Budapest	11
Összesen	368

A minősítések eredményét a következő táblázat mutatja:

Idegenforgalmi régió	5 patkó	4 patkó	3 patkó	2 patkó	1 patkó	Össz:
Észak-Magyarország, Észak-Alföld	2	3	3	7	9	24
Tisza-tó	-	-	1	1	-	2
Dél-Alföld	5	14	7	5	2	33
Közép-Dunavidék	2	3	7	13	8	33
Közép-Dunántúl	2	1	4	7	5	19
Nyugat-Dunántúl	3	4	3	7	7	24
Délnyugat- Magyarország	1	2	5	4	3	15
Balaton	3	1	15	7	12	38
Budapest	1	-	3	1	2	7
Összesen	19	28	48	52	48	195

2.3. A szolgáltatók és lovas helyek felsorolása

2.3.1. Észak-Magyarország

1. A létesítmény neve: **Diana Lovasudvar**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Gyöngyössolymos

Jellemzés: A Diana Lovasudvar szezonálisan működő létesítmény (október-május). A telepen a lovak átteleltetése, alapfokú szolgáltatás folyik. A lovaglási árak 800-1000 Ft körül vannak, két oktató áll rendelkezésre. 12 lovuk van, 8 dolgozik a turizmusban, képzettségük közepes. A higiénés feltételek nem biztosítottak, a szolgáltatások alapszintűek, a személyi tényezők, a lovak tartása megfelelő. A szolgáltató Asszófőn is működtet lovardát, minősítését az ottani tevékenysége alapján igényelte, de kérte a gyöngyössolymosi telep regisztrálását is.

2. A létesítmény neve: **Ipolyvölgyi Lovas-Diák SE.**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Órhalom

Jellemzés: Az Ipolyvölgyi Lovas-Diák SE Nógrád megyében, a Cserhát lábánál található. A lovaglást 600-1200 Ft-ért lehet igénybe venni, a kocsikázás 1200 Ft-ért lehetséges. A magyar félvérekkel szerveznek huszárbemutatót, és túléltőáborok rendezése is a programjukban van. 12 lóból 6 dolgozik a turizmusban. Egy képzettséggel rendelkező oktatójuk van. A sportegyesületben lehet lovagolni, télen korcsolyázni, küzdősportokat tanulni, teniszezni. Terveik: saját lovasbázis létrehozása, lótenyésztés, lovas hagyományörzés, lovasrendőrség megszervezése. Órhalmon a lovaglás tananyag az iskolákban, a diákok ide járnak lovagolni tanulni.

3. A létesítmény neve: **Kakuk Lovasudvar**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Salgótarján

Jellemzés: A Kakuk Lovasudvar Nógrád megye területén helyezkedik el. Rendkívül igényes kialakítású, de jelenleg lovasturisztikai szolgáltatást nem végez. 16 lovat tartanak, az istálló, környezet nagyon szép, a létesítmény vendégfogadásra alkalmas lehetne. A tulajdonos lovascentrumot kíván üzemeltetni a jövőben. Tervezi fedeles lovarda, fogadó kiépítését, melyhez külső segítséget is igénybe venne.

4. A létesítmény neve: **Ménes 99 Szövetkezet**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Ludányhalászi

Jellemzés: A ménes 99 Szövetkezet elnevezésű létesítmény Nógrád megyében van. A lovagoltatás árai: 500-1000 Ft, a fogatozás árai 3000-5000 Ft. Itt rendezik a megyei díjugrató és fogathajtó versenyeket, 27 lovuk van, melyek közül 20-at vehetnek igénybe a lovas turisták (magyar félvérek). Tervezik szálláshely kiépítését, kocsni vásárlását, istállóbővítést, fedeles lovarda építést.

5. A létesítmény neve: **Töviskesvölgyi Lovastanya**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Eger

Jellemzés: Jelenleg semmilyen lovasturisztikai szolgáltatást sem végez. 22 lovat tartanak, alacsony kiképzettségűek (magyar félvér, lipicai). A lovak tartása, a személyi tényezők közepesek.

6. A létesítmény neve: **Zay-Ló Tanya**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Eger

Jellemzés: A heves megyei Zay-ló tanyán is foglalkoznak oktatással, fogatozással, lovassportok közül a díjugratással és díjlovaglással is. Két oktató, 8 közepesen képzett magyar félvér áll rendelkezésre a vendégek számára. Tervezik szálláshely építését.

7. A létesítmény neve: **Mihók Ménes Lovasfarm**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Ostoros

Jellemzés: A Mihók Ménes Lovasfarm Heves megyében található, lovaglások árai 600-1000 Ft közt vannak. Egy képzett oktató, közepes színvonalon képzett arab és furioso lovak várják a vendégeket. Rengeteg féle őshonos magyar állatfajtát is tartanak a lovakon kívül. A természeti környezet nagyon szép, jelenleg a farm fejlesztés alatt áll. Sportok közül a távlovaglással foglalkoznak a farmon.

8. A létesítmény neve: **Kovács István**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Szilvásvárad

Jellemzés: Kovács István lovardájában a lovaglási árak 400-1500 Ft közt vannak, a fogatozás árai: 1500-2500 Ft. Foglalkoznak oktatással, túralovaglással, szerveznek táborokat is. A 8 lóból 6 áll rendelkezésre a vendégek számára (lipicai, kishéri). Tervezik az istálló fejlesztését. A lovarda szolgáltatásai, a környezeti szempontok, épp, hogy csak közepes színvonalúak.

9. A létesítmény neve: **Adriano KFT (Málik János Lovardája)**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Szilvásvárad

Jellemzés: Az Adriano Kft. továbbfejlesztésre nem javasolt. Kevés ló van (5), alacsonyan képzettek. Az egy lovasoktatónak képzettsége nincsen. A lovak tartása, a higiénés feltételek sem megfelelőek.

10. A létesítmény neve: **Gudnotek Tibor**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Szilvásvárad

Jellemzés: Gudnotek Tibor lovardájában 4 póni van, közülük 2 dolgozik (Wels-B fajtájúak). Tevékenysége: a két pónival sétál egy falusi ház udvarán, s gyereklovagoltatást végez. Öt kör 200 Ft-ba kerül a 10 m-szer 10 m-es „pályán”. A környezeti szempontok, a szolgáltatás színvonala gyenge, a pónik tartása megfelelő.

11. A létesítmény neve: **Kovács Péter Lovasiskolája**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Szilvásvárad

Jellemzés: Kovács Péter lovasiskolájában a lovagoltatás 1500 Ft-ba, a fogatozás 4000 Ft-ba kerül. Az alacsonyan kiképzett 12 lóból 8 dolgozik a turizmusban (lipicai, arab), a lovasoktatónak nincs képesítése. A lovak tartásmódja, a szakszerűtlen szolgáltatások, a hely megjelenése miatt nem minősíthető.

12. A létesítmény neve: **Miskolci Pegazus Alapítvány**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Miskolc

Jellemzés: A Miskolci Pegazus Lovasfarm Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található. A lovaglás árai 500-1000 Ft körül vannak, kocsikázás 3000 Ft-ért lehetséges. Bértartással, táboroztatással is foglalkoznak. 22 ló van, de mindössze 3 dolgozik a lovasturizmusban (kisbéri, arab), kiképzettségük közepes. Az oktatójuk nem rendelkezik képesítéssel. Sporttal is foglalkoznak, díjugratással, távlovaglással. Szállás van helyben.

13. A létesítmény neve: **Miskolc Gyula Farm, Lovassport Klub**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Sajószentpéter

Jellemzés: A Miskolc Gyula Farm Lovassport Klub Miskolctól északra található létesítmény. Jelentős mennyiségű lóállománnyal rendelkeznek, az eddigiekben sportlovaglással foglalkoztak. A jövőben a felmerülő hobbylovas igényeket is szeretnék kielégíteni, valamint az ehhez kapcsolódó infrastruktúrát (szállás, étkezés) is szeretnék kiépíteni. Díjugratással, military sporttal foglalkoznak, 35 lovuk van, s egy képzett oktató is rendelkezésre áll.

14. A létesítmény neve: **Tekerjes Lovastanya**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Boldogkőváralja

Jellemzés: A Tekerjes Lovastanyán a lovaglási árak 500-1000 Ft közt vannak. A 3 magyar félvér közül 2 dolgozik a turizmusban. Terápiás lovagoltatással is foglalkoznak. Tervezik szálláshely építését, kocsis vásárlását.

15. A létesítmény neve: **Simonits Kft.**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Sátoraljaújhely

16. A létesítmény neve: **Betyár Tanya**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Sárospatak

Jellemzés: Borsod-Abaúj-Zemplén megyében létesült a Betyár tanya. Mindössze 2 lovuk van, s egy oktatójuk. Áraik 300-700 Ft közt vannak.

17. A létesítmény neve: **Mágnás Udvarház**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Noszvaj

Jellemzés: A Mágnás Udvarház Egertől 10 km-re található. Jelen állapotában regisztrált, később minősíthető lesz, mivel fejlesztés alatt van. A 4 db lovuk van, tervezik az istálló bővítését, karám építését. Fogatozással, lovagoltatással is akarnak foglalkozni.

18. A létesítmény neve: **Magyar és Magyar Kft**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Alattyán

Jellemzés: A Zagyva folyó partjánál található a létesítmény. Lovagoltatás árai alacsonyak, igazodva a szolgáltatások színvonalához. 4 lovuk van, 3 a turizmusban dolgozik (telivér, kisbéri). Nem megfelelők a környezeti szempontok, szakképzett személy hiánya miatt nem alkalmas a vendégfogadásra. Nem érdemes továbbfejleszteni, nem alkalmas a minőségi szolgáltatás végzésére.

19. A létesítmény neve: **Hotel Kéked Kastélyszálló**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Kéked

Jellemzés: A gyönyörűen helyreállított Melczer-kastély, 12 kétágyas, 4 háromágyas fürdőszobás szobával, két apartmannal, saját konyhával, ápolt ősfás parkkal és lovaglási lehetőséggel várja az odaérkező vendégeket. 50-100 fő befogadására alkalmas, több egymásba nyíló és szeparálható termekkel rendezvényszervezéseket vállalnak (esküvők, vállalati rendezvények). A park közelében strandolási lehetőség is van. Öt alapfokon kiképzett szép küllemű félvér lovat tartanak. A kastélyban kiállító terem működik. Javasolt a lovak további kiképzése, szakképzett lovasvezető alkalmazása, és az istálló felújítása. A helyszín

kiválóan alkalmas a lovastúra útvonal fogadóbázisának, érdemes 8-10 vendéglő férőhely létrehozása. A kastélyban úszómedence és fitnessterem kialakítása folyamatban van.

20. A létesítmény neve: **Szolnoki Lovasudvar**

Minősítés: 1 patkós.

Helység: Kesznyéten

MEGSZÚNT!

21. A létesítmény neve: **Kudri Lovasiskola**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Tokaj

Jellemzés: A Borsod és Szabolcs megye határában létesült lovarda árai 500-1200 Ft közt vannak, a kocsikázás 3000 Ft-ért oldható meg. Fogathajtás oktatás is folyik a lovardában 3200 Ft/óra áron. A létesítményben 1 oktatóval, a tartott 9 kisbéri félvér közül 5 vendég ló várja a lovagolni vágyókat. Tervezik a lóállomány fejlesztését. A tartás, a környezeti szempontok, a szolgáltatási színvonal közepes.

22. A létesítmény neve: **Táltos Fogadó**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Borsodnádasd

Jellemzés: A Táltos Fogadó Borsod megyében található. A tulajdonukban lévő 12 lipicai ló képzettsége alacsony, nem rendelkezik a lovarda lovasoktatóval sem. A környezeti szempontok jók, de a szolgáltatási színvonal, személyi tényezők alacsony színvonalúak.

23. A létesítmény neve: **Oroszkúti Halász Lovastanya**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Bükkzentkereszt

Jellemzés: Lovaglási ár 1200 Ft. Egy oktató van, lovasoktatói képesítéssel. 17 magyar félvérrel rendelkeznek, 10 dolgozik a turizmusban. A környék természeti adottságai kiválóak, de a lovarda épületei, higiénés feltételek alacsony színvonalúak. A lovak kiképzettsége, tartása közepes. A szolgáltatási színvonal, a személyi tényezők is közepesek.

24. A létesítmény neve: **Balogh Ligeti Lovasklub**

Minősítés 2 patkós

Helység: Szirmabesenyő

Jellemzés: Miskolc környékén található klubban jellemzően fogatozással kocsikázással foglalkoznak inkább, 1100 Ft/óra az ára. Viszonylag kevés lovuk van, főleg nőnuszok. Van saját vendégházuk, 5 szobával, étkezési lehetőség is rendelkezésre áll. Tervezik fedeles lovarda, medence építését is. A környezeti szempontok, személyi tényezők, a tartás kiválóak, a szolgáltatások színvonala közepes. Lényeges feladat a lovak létszámának növelése, szolgáltatások kibővítése és a lovak kiképzettségének fejlesztése. Miskolchoz való közelsége

miatt a miskolci gyerekek lovagoltatásának fő bázisa lehet, ez esetben indokolt a fedeles lovarda építése.

25. A létesítmény neve: **Csapó Sportistálló és Üdülőház**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Bekölce

Jellemzés: Heves megyében létesült az istálló, Szilvásváradtól 10 km-re.. Lovaglási árak 1500 Ft körül vannak. Az alapszolgáltatások mellett az egyes lovas szakágakra (díjugratás, díjlovaglás) való felkészítést, edzőtáborok szervezését is vállalják. 21 ló van a telepen, de csak 6 dolgozik az idegenforgalomban, a furiosok kiképzettségi szintje magas. Tervezik fedeles lovarda építését. A környezeti szempontok jók, a tartás, a személyi tényezők kiválóak.

26. A létesítmény neve: **Sziráki Baráti Kör és Lovasklub**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Szirák

Jellemzés: A létesítmény a fővárostól 75 km-re, Nógrád megyében: a Cserhát lábánál fogadja a vendégeket. Furioso lovakkal vállalnak oktatást, fogatozást, túrázást, vadászlovaglást. A 4 csillagos Sziráki Kastély 25 szobával, étkezéssel egész évben várja a pihenni vágyókat. 16 lovuk van, közülük 12 dolgozik az idegenforgalomban.

27. A létesítmény neve: **Egeres-völgyi Lovastanya**

Minősítés: 3 patkós

Helység: Felsőtárkány

Jellemzés: A lovastanya Egertől 10 km-re található, egy erdővel körülvett csodálatos kis völgyben, a Bükk Nemzeti Park területén. Kínálatukban szerepel az oktatás, gyerektáborok szervezése, túralovaglás, bértartás, vadászat, kocsikázás, Lovaglás 750-1800 Ft-ért, kocsikázás 3000 Ft-ért lehetséges. Egy oktató áll rendelkezésre. A 11 lóból van 9 használható a vendégek által, kiképztségük alacsony. Szállás, étkezés helyben megoldható. Sportok közül díjugratással, díjlovaglással foglalkoznak. A környezeti szempontok jók, a lovak tartása is megfelelő, a szolgáltatások színvonala csak közepes.

28. A létesítmény neve: **Diána Szabadidő Központ Klub**

Minősítés: 3 patkós

Helység: Taktaharkány, Bazsi tanya

Jellemzés: Borsod-Abaúj-Zemplén megyében található a szabadidő központ. Jelenleg nem üzemel tulajdonosváltás miatt. Kiindulópontja, illetve fogadóállomása lehetne a fogattúráknak, túralovaglásoknak, mivel szálláshellyel, istállóval megfelelően el van látva. A klubban sok egyéb programlehetőséget is biztosítani tudnának.

29. A létesítmény neve: **Cifra Istálló**

Minősítés: 4 patkós

Helység: Parádfürdő

Jellemzés: A Cifra Istállóban lehetőség nyílik lovaglásra, fogatozásra, lovas üdülésekre, méneslátogatásra. A természeti látványosságok mellett gazdag programlehetőség is nyílik helyben, évente négyszer garantált program a ménvizsga. 20 magyar félvér lovat tartanak, 8 a vendégek számára.

30. A létesítmény neve: **Lóska János Magánménese**

Minősítés: 5 patkós

Helység: Vanyarc-Sarlópuszta

Jellemzés: Magyarország legeredményesebb és -egyöntetűbb kisbéri félvér lótenyésztete Vanyarc-Alsósarlópusztán található. Kiemelkedő minőségű szolgáltatásuk az egyhetes lovastúrák szervezése és lebonyolítása. Legújabb programjuk egy exkluzív lovasklub beindítása gyakorlott lovasok számára, ahol tereplovaglást, oktatásokat szerveznek. Szállás és ellátás megoldható helyben. A tartott 70 lóból 25 dolgozik az idegenforgalomban. Van fedeles lovarda, foglalkoznak military, díjugrató, díjlovas sporttal.

31. A létesítmény neve: **Egedhegyi Lipicai Lovastanya Kft. Mátyus Udvarház**

Minősítés: 5 patkós

Helység: Eger

Jellemzés: A lovastanya a történelmi hangulatú idegenforgalmi központtól, Egertől nem messze, az Egedhegy lábánál üzemel 1984 óta. A létesítmény megálmodója, vezetője Mátyus Viktor, elismert lovas szakember, aki korábban négyesfogathajtó versenyző volt. A telepen 85 lipicai, magyar félvér ló él, 26 közülük megfelelő a lovasturisták számára. Sportok: fogathajtás, díjugratás. Rendeznek bemutatót is, szállás, étkezés van helyben.

32. A létesítmény neve: **Tamarix Lovasiskola**

Minősítés: Falusi turizmus

Helység: Vilyvitány

Jellemzés: A Tamarix lovasiskola a Zemplén szívében létesült, árai 500-1800 Ft. Fogatozni 3000 Ft-ért lehet. Az alapszolgáltatások mellett fogathajtás oktatás is szerepel a programjukban. A 8 nóniusz, gidrán, magyar félvér fajtájú ló alacsony színvonalon van kiképezve, közülük 4 használható a turizmusban. Lovaglási ár: terep 2 óra 4000 Ft. Két fogatot is ki tudnak állítani (vadászkocsi, pusztabusz), és szánkózni is lehet (5000 Ft/2 óra). Sok látnivaló van az amúgy is szép természeti környezetben (művészeti napok, bortúra, bormúzeum). Szálláslehetőség, étkezés van helyben. 8 szobás panzió épül, 2001. szeptember végére lesz készen, mind rendelkezik fürdőszobával (2000 Ft / fő), valamint épül fedeles lovarda. Szerveznek gyerektáborokat is (1 hét 29000 Ft).

33. A létesítmény neve: **Állami Ménesgazdaság Szilvásvár**

Minősítés: Ménes

Helység: Szilvásvár

Jellemzés: Az Állami Ménesgazdaság Lipicai Ménesének lovait a világ a fogathajtó sportban elért kimagasló eredményeiken keresztül ismerte meg. A csodálatos Szalajka-völgy, az egyedülálló természeti szépségű Bükk-fennsíki részek mind megismerhetők a lovas üdülések alatt. A Pallavichiniek paradés istállójának tetőterét szép panzióknak rendezték be. Étkezési lehetőség is biztosított. A 219 lipicai lóból 38 alkalmas a vendégek lovagoltatására. Foglalkoznak fogathajtó, díjugrató és díjlovagló sporttal, versenyeket, bemutatókat is rendeznek. Rendelkeznek fedeles lovardával.

Egyéb lovas helyek:

34. Huszár Szőlőbirtok és Pincészet

Helység: Bekecs

35. Zseb Bt.

Helység: Százfa

36. Aba Rt.

Helység: Abaújszántó

37. Szittya-Eger Kft.

Helység: Eger

38. Kovasics József palócgazda

Helység: Patvarc

39. Dr. Juhász Imre bázisa

Helység: Homrogd

Jellemzés: Három lovaglásra alkalmas lova van, a közeli faluban közösségi ház, turista szálló (4 szoba) található, melyek berendezése megfelelő. A terület leginkább gyermek-ifjúsági lovastáborokra használható, később a csereháti túraútvonalhoz kapcsolható. Tervük közt szerepel nagy legelőterületek telepítése.

2.3.2. Észak-Alföld

1. A létesítmény neve: Debreceni Fuvarozó GMK

Minősítés: Regisztrált

Helység: Debrecen

Jellemzés: A Fuvarozó Gmk. tulajdonában 80 ló van (lipicai), alacsony kiképzettséggel. Leginkább fogatozással foglalkoznak. Szolgáltatásaik színvonala nem megfelelő, oktató nincs, a környezeti szemponok közepesek. Idegenforgalmi tevékenységet nem végez.

2. A létesítmény neve: Agarikusz Bt.

Minősítés: Regisztrált

Helység: Újszentmargarita, Bödöszhát

Jellemzés: Hajdú-Bihar megyében létesült az Agriakusz Bt. Jelenleg tenyésztéssel, sporttal és bértartással foglalkoznak. Lovaik magas fokon képzettek. Tervezik a lovasturizmus beindítását a telepen.

3. A létesítmény neve: **Hajdúböszörményi LSE**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Hajdúböszörmény

Jellemzés: Debrecen környékén található a lovassport egyesület. Itt is sporttal foglalkoznak, lovaik kiképzettsége közepes, magas. Tervezik a terápiás lovagoltatásba történő bekapcsolódást.

4. A létesítmény neve: **Mend-A-Car "95" KFT**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Debrecen-Józsa

Jellemzés: Debrecen külterületén létesült a lovarda, (Fancsikai tavak közelében) sporttal, díjugratással foglalkoznak. A jövőben a lovasturizmusban szeretnének tevékenykedni. 10 lovuk van, közepesen kiképzettek, ezek közül 4-5 turizmusban is dolgozik. 14 férőhelyes istállójuk (6 box, 8 állás) ez évben készült el, lovaspálya komplett akadályparkkal és karámok kiépítése is megtörtént. Jelenleg hat fő elszállásolását tudják megoldani.

5. A létesítmény neve: **Huszár Bandérium Lovas Club**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Debrecen-Józsa

Jellemzés: A Club nevéből adódóan huszár-hagyományörző tevékenységet folytat, illetve lovassporttal foglalkozik. Tervezi a lovasturizmus beindítását.

6. A létesítmény neve: **Szolnok Kft. Lovas Club**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Debrecen-Józsa

Jellemzés: A Solnok Kft. Lovas Club jelenleg csak sporttal, díjugratással foglalkozik.

7. A létesítmény neve: **Nyírbátor Lovas Egyesület**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Réde

8. A létesítmény neve: **Sóstói Lovas Sport Egyesület**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Sóstó/Nyíregyháza

9. A létesítmény neve: **Opályiak Baráti Köre**
Minősítés: Regisztrált
Helység: Opályi

10. A létesítmény neve: **Toldi Lovasiskola Kisar**
Minősítés: Regisztrált
Helység: Kisar

11. A létesítmény neve: **Lovasklub Szolnok**
Minősítés: Regisztrált
Helység: Szolnok

Jellemzés: Jelenleg lovasturisztikai szolgáltatást nem végeznek a lovardában. Bértartás, megyei szintű díjugrató versenyeket rendeznek. 20 magyar félvérrel rendelkeznek, kiképzettségük közepes.

12. A létesítmény neve: **Jászberényi Lovas Baráti Kör**
Minősítés: Regisztrált
Helység: Jászberény

Jellemzés: Jászberény külső, erdős területein van a lovarda, Szolnoktól északra. A lovaglást 800 Ft-ért lehet igénybe venni, szakképzett edző van. Szerveznek táborokat is, 8 ló áll rendelkezésre (közepesen képzett magyar félvérek). Tervezik a lóvásárlást, istállóbővítést, fedeles lovarda építését. A környezeti szempontok közepesek, a lovak tartása, a személyi tényezők jók.

13. A létesítmény neve: **Horváth Tanya**
Minősítés: Regisztrált
Helység: Jászárokszállás

Jellemzés: A lovassporton kívül foglalkoznak lovagoltatással, fogatozással is. Egy oktató van segédedző képesítéssel. 14 magyar félvér ló közül 6 adható a vendéglovasoknak. Nemrégiben kezdték el a lovasturizmushoz szükséges infrastruktúra kiépítését, fejlesztését. A környezeti szempontok, a szolgáltatások színvonala nem megfelelő.

14. A létesítmény neve: **Táltos Lovas Iskola**
Minősítés: Regisztrált
Helység: Karcag

Jellemzés: 6 lovuk van, 3 dolgozik az idegenforgalomban (furioso), de csak terápiás lovagoltatással foglalkoznak. A létesítmény nem minősíthető, szeméttelep, mellett van, vendégfogadásra nem alkalmas. A környezeti szempontok, a személyi tényezők, a szolgáltatások színvonala sem megfelelő.

15. A létesítmény neve: **Kenderesi Szakiskola Középiskola és Kollégium**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Kenderes

Jellemzése: Jász-Nagykun-Szolnok megyében létesült az iskola, mely idegenforgalmi tevékenységet nem végez. A lovaglás, fogatozás az intézmény diákjai számára díjtalan. 5 ló van (magasan képzett furiosok), 4 alkalmas a lovagoltatásra. Tervezik igényes szabadtéri lovaspálya kiépítését.

16. A létesítmény neve: **Mesterségek Iskolája Szakképzési Alapítvány**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Kunhegyes

17. A létesítmény neve: **Túri Lovas Klub**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Mezőtúr

Jellemzés: A Szolnok közelében létesült lovardában 10 alacsonyan kiképzett magyar félvér és egy oktató várja a vendégeket. A lovaglási árak alacsonyak, 800 Ft körül vannak. Rendeznek honfoglaláskori bemutatókat is, de mindezek ellenére a hely nem alkalmas vendégfogadásra, a szolgáltatások színvonala, a környezeti szempontok, a tartási körülmények nem megfelelőek.

18. A létesítmény neve: **Gulyás KFT**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Tiszaföldvár

Jellemzés: A lovarda nagyon kevés lóval (2) rendelkezik, ezek közepesen képzett magyar félvérek, s ugyanennyi képzett oktató is rendelkezésre áll. A lovagoltatást 500-1000 Ft közt tartják. Van fogatozási lehetőség is, 1500 Ft. A környezeti szempontok, a tartási színvonal közepes, a személyi tényezők jók.

19. A létesítmény neve: **Németi István Tanya**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Füzesgyarmat

20. A létesítmény neve: **Hajdú Lovasudvar**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Hortobágy

MEGSZÚNT!

Jellemzés: Ebben a hortobágyi lovardában nem foglalkoznak lovasoktatással, de túrák szervezésével igen. Fő profiljuk csillagtúrák és fogattúrák szervezése. A lovaglás 3000 Ft, a fogat 2600 Ft körül van. 6 lóval rendelkeznek, melyek magyar félvérek. Szállást helyben, tájház jellegű panzióban biztosítanak.

21. A létesítmény neve: **Dávid és Társa 99 Bt.**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Nádudvar

Jellemzés: Szolgáltatások: csikósbemutató, túralovaglás, oktatás. 8 lovuk van, 6-ot használnak a lovasturizmusban. A nóniuszok, pónik kiképzettsége közepes. A lovastúra ára 2500 Ft/óra. A HNP területére fogattúrákat szerveznek. Szálláslehetőség van helyben, panzióban. A beruházások véghezvitele után 1 patkót kaphat.

22. A létesítmény neve: **Verba Tanya**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Nyírszőlő

Jellemzés: A lovas szolgáltatások árai 300-1500 Ft körül vannak. Oktatás, fogatozás, tereplovaglás a szolgáltatásaik része. 8 ló van. A létesítmény jelen állapotában nem alkalmas vendégfogadásra.

23. A létesítmény neve: **Nagyállási Lovastanya**

Minősítése: Regisztrált

Helység: Poroszló

MEGSZÚNT!

Jellemzés: A tanyát a puszta kapujában találjuk. Megjegyzendő, hogy a helyi természeti adottságok nagyon jók, de a tanya fejlesztésre szorul. Az árak 500-1200 Ft körüliek, oktató nincs. Fogatozni 1400 Ft-ért lehet. 36 db lovuk van, de ebből csak 5 dolgozik a turizmusban.

24. A létesítmény neve: **Jóbarát SE. Vámospércs**

Minősítése: Regisztrált

Helység: Vámospércs

Jellemzése: A létesítményben elsősorban díjugratással foglalkoznak, de emellett lovagoltatnak is 500 Ft-ért. Jelenleg 7 magyar félvérjük van. Tervezik csárda, fedeles, boxok kiépítését is.

25. A létesítmény neve: **Karcagi Kunlovarda**

Minősítés: Regisztrált

Helység: Karcag

Jellemzés: Debrecen és Szolnok közt helyezkedik el a lovarda. 15 furioso és nóniusz fajtájú lovuk van, kiképztségük közepes. Az oktató nem rendelkezik képesítéssel. A környezeti szempontok, a tartás és a szolgáltatások színvonala is épp elégséges. Érdemes megemlíteni, hogy a közelben augusztus 20-án lovasfelvonulást rendeznek, mely vonzó tényező lehet a lovasok számára.

26. A létesítmény neve: **Bogáthy Kúria Panzió és Szabadidőközpont**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Nyírbogát

Jellemzés: A panzió és szabadidőközpont egész évben várja a lovaglás, lovas túrák, fogatozás, táborok, kedvelőit. 14 szobával, étkezési lehetőséggel áll rendelkezésre a kúria. 9 nóniusz várja a lovasokat, kocsikázni is lehet.

27. A létesítmény neve: **PHB 98 Kft.**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Nyíregyháza

Jellemzés: Nyírgyházától 10 km-re van a létesítmény. A telepen található egy boxos istálló (öltöző, zuhazó, WC), felette panzió félkész állapotban. Több karám és egy kezdő military lovaspálya is található 4 ha-on. A lovagoltatás árai 1000-1400 Ft, szerveznek 2-5 napos túrákat (csillag, vándor). Versenyek helyszíne is a tanya: (amatőr) díjugratás, díjlovaglás, military. Egy képesítéssel rendelkező oktató van. 10 ló (angol telivér, magyar félvér, selle franc), kiképzettségük közepes, magas. Saját szállásuk jelenleg félkész állapotban van. A jövőben ezen kívül fedeles lovarda, étterem kialakítását, lószerszámok beszerzését tervezik. Körülötte található: homokos talajú erdők, érintetlen tanyavilág, kaszálók, horgásztó.

28. A létesítmény neve: **Alekó Kkt.**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Döge

Jellemzés: Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében található a község és a lovarda. Főként az aktív pihenést választó vendégeket várja, a lovas szolgáltatások mellett ugyanis más szabadidős programok is vannak (tenisz, biliárd, teke). Földrajzi elhelyezkedése miatt fejlesztésre nem javasolt, a lovasturizmus igényeinek kevésbé felel meg.

29. A létesítmény neve: **Linczenbold istálló**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Napkor

Jellemzés: A lovaglás 600-1200 Ft-ba kerül a tanyán, és fogatozni is lehet. Két képzettséggel rendelkező oktató van. A 11 kisbéri félvér lóból 6 dolgozik a turizmusban. Saját szállással is rendelkeznek modern épületben, éttermük szintén van. Állandó programok: Napkori napok, Pünkösdi Vadásznapi. A környezeti szempontok, a személyi tényezők, a szolgáltatások, a lovak kiképzettsége, tartása mind közepes színvonalú.

30. A létesítmény neve: **Ling Lovas major**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Levelek

Jellemzés: Nyíregyházától 12 km-re találhatjuk a létesítményt. A majorban a lovaglás 900-1500 Ft-ba kerülnek. A fogatozási szolgáltatások széleskörűek kettős, négyes és póni fogat is van (2500-4000 Ft). A helyben lévő lovaspályán a díjugratást, fogathajtást tanulni vágyók is megtalálhatják fejlődésükhöz szükséges feltételeket. Egy képzettséggel rendelkező oktató van. A 19 magyar félvér közül 8 áll a vendégek rendelkezésére. A természet kedvelői nagyokat

túrázhatnak a közeli természetvédelmi területre, vagy megtekinthetik a magyar állatok udvarát. Lovaik jól képzettek. A környezeti szempontok épp csak megfelelnek az előírásoknak, a lovak tartása, a szolgáltatások színvonala, a személyi tényezők is megfelelőek.

31. A létesítmény neve: **Szatmári Lovasiskoláért Kht.**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Mátészalka

Jellemzés: Többféle sporttal foglalkoznak a lovardában: fogathajtás, díjugratás, voltizsálás. Csillagtúrák, táborok szervezésével is foglalkoznak. Kisbéri, lipicai, furioso lovak száma 14 db.

32. A létesítmény neve: **Zagyvamenti Lovasszakosztály Lovardája**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Jászberény

Jellemzés: Jász-Nagykun–Szolnok megyében található a lovasiskola. A lovaglási árak 1200-1500 Ft körül vannak. Huszárbemutatókat rendeznek, foglalkoznak díjugratással, díjlovaglással, az oktatáshoz 3 képzett oktató áll rendelkezésre. A 16 lóból (sportlovak) 6 dolgozik a turizmusban. Tervezik takarmánytároló, fedeles lovarda kiépítését. A személyi tényezők megfelelőek, a tartás, a szolgáltatások színvonala közepes.

33. A létesítmény neve: **Tatzman Tanya**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Jászberény

Jellemzés: A lovaglás ára 500-1500 Ft. Fogatozással, fogatbemutatóval foglalkoznak. Kocsikázni 1000-3000 Ft-ért lehet. A 9 ló (magyar félvér) kiképzettsége magas. Tervezik istálló, terasz építését. A szolgáltatások színvonala nem túl magas, a tartás, a személyi tényezők megfelelőek. A Jászsági Napok, a Csángó Fesztivál mindig sok vendéget csalogat.

34. A létesítmény neve: **Horváth Tanya Kisújszállás**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Kisújszállás

35. A létesítmény neve: **Pusztatúr-Pásztó**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Túrkeve

Jellemzés: Jász-Nagykun-Szolnok megyében van a község. 14 ló van a lovardában, félvérek. Jelenleg gyerekek oktatása folyik itt, áraikat megegyezés szerint alakítják ki. Tervezik a bővítést. A környezeti szempontok közepesek, a szolgáltatások színvonala, a személyi tényezők nem megfelelőek.

36. A létesítmény neve: **Győrffy Tanya Szabadidő Központ (Herman Ottó Természetvédő Kör)**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Túrkeve

Jellemzés: Törökszentmiklós közelében létesült a lovarda,. A Herman Ottó természetvédő kör által üzemeltetett létesítmény lovaglási árai 750-1300 Ft. Csendes, alföldi kistelepülésen létesült, a főutaktól messze. Rendeznek csikós bemutatót, csikós tábort, fogattúrát. 12 ló van, 8 a turizmusban dolgozik (furioso, arab). Látnivalók: tűzok rezervátum, juhász fesztivál. Tervezik az istálló, a karámok felújítását. A környezeti, tartási, személyi feltételek épphogy csakmegfelelnek a követelményeknek.

37. A létesítmény neve: **Galambos Tanya**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Füzesgyarmat

38. A létesítmény neve: **Natural Sport és Szabadidő Központ**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Szakoly

Jellemzés: Szabolcs megyében található a létesítmény. A szolgáltatások közt szerepel az oktatás, tereplovaglás, bemutatók, terápiás lovaglás. A környezeti szempontok, a lovak tartása, a személyi tényezők megfelelőek, ellenben megjegyzendő, hogy kevés lovat tartanak, melyek kiképzettsége közepes.

39. A létesítmény neve: **Técsy Istálló**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Nyírtass

Jellemzés: Nyíregyházától 12 km-re van a létesítmény.A lovaséletnek Nyírtasson 20 éves hagyománya van. A lovardát nagy kiterjedésű erdő veszi körül, ami kiváló lehetőséget biztosít a tereplovaglásra. Díjugratással, lovasoktatással, fogatozással foglalkoznak. Egy oktató van, aki középfokú lovasedző képesítéssel rendelkezik. 10 lovat tartanak (kisbéri, arab), melyek közül 6 dolgozik az idegenforgalomban. Az elkövetkezőkben elsősorban szálláshely kiépítését tervezik. A környezeti szempontok, a tartás, szolgáltatások színvonala egyaránt közepes. A személyi tényezők jók.

40. A létesítmény neve: **Medicus Universalis Bt. Lovasturisztikai, Lovasterápiás és Lovasoktató központ**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Mátészalka

Jellemzés: A lovaglási árak 600-1200 Ft. 10 alacsonyán képzett furioso lovuk van, 6 adható a vendégeknek. Egy képesítéssel rendelkező oktatójuk is van. A közelben Kocsimúzeum tekinthető meg, a tanyán is lehet kocsikázni 2500 Ft-ért. A környezeti szempontok nem túl jók, a tartási színvonal, a szolgáltatások közepesek, a személyi tényezők megfelelőek.

Nagyszabású lovasterápiás tervei vannak, tervezik szálláshely, gyógyító létesítmények, istállók fejlesztését, melyek szükségszerűek a térségben.

41. A létesítmény neve: **Fülöp Tanya**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Papos

Jellemzés: A tanyán a 11 ló kisbéri félvér közül 6 dolgozik a turizmusban. A lovaglás 1000-1500 Ft közt van, fogatozás 2500 Ft, lovas túrát is szerveznek (3 napos). A következő években tervezik saját panzió és istálló bővítését. A lovak mellett szarvasmarhát tenyésztenek. A környezeti szempontok közepesek, a lovak tartása megfelelő színvonalú, a szolgáltatások köre gyenge, a személyi tényezők sem megfelelőek, lovasoktató nincs.

42. A létesítmény neve: **Szolnoki Lovasudvar**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Kesznyét

Jellemzés: A lovaglás 750-1000 Ft körül vannak, fogatozni egyesfogattal lehet 2000 Ft-ért. Foglalkoznak díjugratással, az oktatást egy segédedzői képesítéssel rendelkező oktató látja el. 6 kisbéri félvérük van. A környezeti szempontok nem túl jók, a lovak tartása, kiképzettsége közepes, a szolgáltatások színvonala megfelelő.

43. A létesítmény neve: **Zagyvamenti Lovasklub**

Minősítés: 1 patkós

Helység: Jászberény

Jellemzés: Lovaglási árak:1000-1500 Ft, fogatozás: 3000 Ft. Egy oktató van, szakedzői képesítéssel, a 9 magyar félvér lovukból 6 dolgozik a turizmusban. Díjugratással is foglalkoznak, júliusban rendezik az Elektrolux Kupát. A környezeti, tartási, szolgáltatási személyi tényezők színvonala épp csak közepes.

44. A létesítmény neve: **Víg Kend Major/ Pac 2000 KFT**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Debrecen

Jellemzés: Hajdú-Bihar megyében található tanya már kétszer kért minősítést, első alkalommal (1999) regisztrációt, másodjára 2 patkót kapott (2001). A lovaglás 800-1000 Ft-ért lehet igénybe venni, fogatozást 1000 Ft-ért. Saját szálláshellyel is rendelkeznek, éttermében tájjellegű ételek is kóstolhatók. Tartanak őshonos állatfajokat is a „majorban”, az épületek stílusosak, a természeti környezet szép. Jellemzően gyerektáborokra orientálódtak, így a lovak szelídek, vegyes fajtájúak. A személyi tényezők, a szolgáltatások színvonala közepes.

45. A létesítmény neve: **Vándorló Lovastanya**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Nyíregyháza

Jellemzés: Szabolcs megyében található a lovarda gyerekoktatásra alkalmas leginkább, kiváló a környezeti tényezők, szép a terepadottság, oktatóval is rendelkeznek. A tartás, a szolgáltatások színvonala közepes.

46. A létesítmény neve: **Idegenforgalmi és Szabadidő Centrum**

Régió: Észak-alföld

Helység: Kisvárda

Jellemzés: A centrumban sokféle turisztikai, szabadidős programot kínálnak komplex csomagban. Szolgáltatásaik: szállás, étkezés, teniszpálya, termálfürdő, lovas szolgáltatás. Két lovasoktató áll rendelkezésre. A 14 tartott ló közül 8 db várja a vendégeket (kisbéri, magyar félvér). Szolgáltatásaik ára (lovas) 300-750 Ft. A létesítmény egyik hibája, hogy a főút mellett létesült, így a lovagláshoz kapcsolódó szabadságérzet csökken (ezáltal a lovas szolgáltatások színvonala is). Másik probléma az, hogy az épületek a 60-as években épültek, nem túl esztétikusak.

47. A létesítmény neve: **Reiterhof Bt. Lovastanya**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Szolnok-Szandaszölős

Jellemzés: A szolnoki lovardában az árak 1300-1500 Ft közöttiek. Díjugratással foglalkoznak, akadálypark is kapcsolódik a létesítményhez. Egy oktatójuk van, segédedző képesítéssel. 18 lovuk közül csak 8 szolgál a turizmusban. Tervezik fedett lovarda építését. A környezeti szempontok, a szolgáltatások színvonala közepes, a tartás körülményei, a személyi tényezők megfelelőek. Jó lehetőségek vannak a tereplovaslásra a Tisza árterületén.

48. A létesítmény neve: **Pinczés Lovarda**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Balmazújváros

Jellemzés: A lovaglás árai: 750-2000 Ft, díjugratással foglalkoznak. Az oktatónak képesítése nincs. 10 magyar félvér lovuk közül 7 dolgozik a vendégek számára. A környezeti szempontok közepesek, a lovak tartása, kiképzettsége megfelelő, a szolgáltatások köre is közepes színvonalú. A személyi tényezők gyengék.

49. A létesítmény neve: **Balmazújvárosi Lovasiskola**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Balmazújváros

MEGSZÜNT!

Jellemzés: A helyi lovas igények kielégítését szolgálhatja, illetve az alföldi lovastúrák állomáshelye lehet.

50. A létesítmény neve: **Alfrédó Kft.**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Nyíregyháza-libabokor

Jellemzés: Igényesen kialakított tanyasi környezetben van, kiváló a családi üdülésekre, szükséges a szálláshelyek bővítése. Lovagoltatás 500-1200 Ft-ért folyik, oktatás, fogatozás, szán, lovas üdülés, bértartás is lehetséges. A környezeti szempontok, lovak tartása megfelelő, a szolgáltatások köre, a személyi tényezők közepesek. Tervezik teniszpálya építését is. Gyerektáborok szervezésére ideális, illetve a nyíregyháza körüli túrák egyik állomása lehet.

51. A létesítmény neve: **Gólyaszállási Erdei Vendégfogadó**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Nyírkáta

Jellemzés: Csikósbemutatóval, vadászati és horgászati lehetőségekkel, oktatással, lovagoltatással, lovas üdülésekkel várják a vendégeiket. Szerveznek lovas táborokat is. 6 lovuk van, étkezés, szállás helyben biztosított

52. A létesítmény neve: **Roland Lovasudvar és panzió**

Minősítés: 2 patkós

Helység: Tiszadob

MEGSZÜNT!

Jellemzés: A lovasudvar Nyíregyházától 40 km-re van, az Andrassy Kastély szomszédságában. Az éttermükben tájjellegű ételek kóstolhatók, lovardájukban lovasoktatás, és egyéb lehetőségek vannak. Kisbéri, magyar félvér fajtájú lovak (20) várja a vendégeket, 10 ló áll a lovasturisták rendelkezésére.

53. A létesítmény neve: **Piremon Pihenő Központ Lovastanya és Panzió**

Minősítés: 3 patkós

Helység: Létavértes

Utca: Baross utca 46.

Jellemzés: A panzióban egész évben 12 kényelmesen berendezett szoba áll a vendégek rendelkezésére, az étkezést rusztikusan berendezett étteremben biztosítják. Foglalkoznak díjugratással, díjlovaglással, military sporttal. 50 lovuk van, 19 az idegenforgalom számára. Kocsikázni is lehet.

54. A létesítmény neve: **Bihari Tanya**

Minősítés: 3 patkós

Helység: Nyíregyháza

Jellemzése: Ideális tanyasi környezetben van, színvonalas istállókkal rendelkezik. A Nyíregyháza környéki fogatos programok egyik bázisa. A tírják napok rendezvénysorozathoz kapcsolható. Kevés szálláshellyel is rendelkezik, családi, lovas nyaralások színhelye lehet. A szolgáltatások, a személyi tényezők közepesek. Állandó lovasoktatójuk nincs.

55. A létesítmény neve: **Balla Tanya**

Minősítés: 3 patkós

Helység: Debrecen

Jellemzése: A környezeti szempontok kiválóak, a tartás, a személyi tényezők megfelelőek. Bemutatnak őshonos állatfajokat is.

56. A létesítmény neve: **Debreceni Lovasakadémia Kht.**

Minősítés: 3 patkós

Helység: Debrecen

Jellemzése: A létesítmény a Debreceni Agrártudományi Egyetem szakfelügyeletével működik. Foglalkoznak díjlovaglással, díjugratással, van fedeles lovarda is. 25 lóval rendelkeznek, melyek nóniuszok, magyar félvérek, közepes képzettséggel.

57. A létesítmény neve: **Trófea Vadászház**

Minősítés: 3 patkós

Helység: Nádudvar

Jellemzés: A vadászház a HNP kapujában létesült. Közvetlen közelében lehet lovagolni, horgászni, vadászni. Szállást a Trófea Vadászház nyújt magas színvonalon. Gasztronómiai specialitásaik a hal és vadételek. A lovardában fogatozás, népi fogat, oktatás, terep, csikós bemutató, fogathajtó versenyek kerülnek megrendezésre. Túralovaglást is szerveznek. Áraik 2500 Ft körül alakulnak. A 37 tartott ló közül 6 nóniusz dolgozik a turizmusban. 8-10 fogatot is ki tudnak állítani lovasturisztikai célokra.

58. A létesítmény neve: **SZIL-KO Kft. Nyírségi Ménese és Lovasiskolája**

Minősítés: 4 patkós

Helység: Nyíregyháza

Jellemzése: A vendégház igényes szállással, étteremmel várja vendégeit. Ajánlott programjaik közt szerepel lovastúra, csillagtúra, tereplovaglás, vadászlovaglás, sétakocsizás, versenyeztetés, lovas és lóképzés. 25 angol telivér van a telepen, 12 a vendégeknek.

59. A létesítmény neve: **Timpex Lovasiskola**

Minősítés: 4 patkós

Helység: Nyíregyháza

Jellemzés: A lovaglási árak 1000-1500 Ft körül vannak a Szabolcs megyei lovasiskolában. Rendeznek díjugrató versenyeket, táborokat, túrákat, tenyészszemléket. Két képzett oktatójuk van. 75 db magasan képzett magyar sportlóval rendelkeznek. A vendégek számára 12 ló biztosított. Szállás igényelhető a helyszínen, éttermükben a nyírségi ételeket kóstolhatjuk meg. Tervezik a szálláshelyek bővítését. Fedeles lovarda van, díjugrató sporttal foglalkoznak.

60. A létesítmény neve: **Törökszentmiklósi Mg. Rt. Szenttamási Ménese**

Minősítés: 4 patkós

Helység: Törökszentmiklós

Jellemzés: A létesítmény egész évben várja vendégeit, fedeles lovardája van, díjugratással is foglalkoznak. Ezen kívül oktatás, méneslátogatás, kocsikázás is a szolgáltatásaik közé tartozik. Szállás, étkezés helyben.

61. A létesítmény neve: **Nyíregyházi Főiskola Lovarda**

Minősítés: 4 patkós

Helység: Nyíregyháza

Jellemzés: A lovarda Nyíregyháza belterületén helyezkedik el. A főiskola korábbi tanyagazdaságában jelentős lótenyésztés folyt, szép sikereket értek el a military sportban. Tevékenységükben különös szerep jut a hallgatók lovasképzésében, szeretnék, ha regionális lovasképző központtá alakulhatnának, ezenkívül a lovasturizmusban is részt kívánnak vállalni. Lovagoltatás szabadtéri és fedeles lovaspályán is folyik. Lovassportok közül a díjugratással foglalkoznak, egy képesítéssel rendelkező oktató van. A 30 ló közül 10 dolgozik a turizmusban (kisbéri, angol telivér), képzettségük alacsony. Egy nézőtérrel ellátott szép lovaspálya is megtalálható. Táborok szervezésével, a megyei kórházzal közösen terápiás lovagoltatással is foglalkoznak. Szállás a létesítményen belül (kollégium) megoldható.

62. A létesítmény neve: **Márki Tanya / Tarpa Lovascentrum**

Minősítés: 4 patkós

Helység: Tarpa

Jellemzés: Kiváló adottságokkal rendelkezik, fejlesztése mindenképpen indokolt. A Bereg lovasközpontjává válhat, valamint a Felső-Tiszavidék lovasturizmusának színvonalát emelheti. Vásárosnamény közelében található, két oktató (képzett) áll rendelkezésre. A környezeti szempontok jók, a lovak kiképzettsége magas. Szállás, étkezés helyben is lehetséges.

63. A létesítmény neve: **Epona Lovasklub Kft.**

Minősítés: 5 patkós

Helység: Hortobágy-Máta

Jellemzés: Az egyetlen 5 patkós észak-alföldi létesítményben találkozhat az ember a természettel, a hortobágyi hagyományokkal. Ajánlataik közt szerepel a pusztakocsikázás, méneslátogatás, gulyás-parti, zenés lovasparádé, lovas oktatás, fogathajtás oktatás, a hortobágyi ősi mesterségek bemutatása. 250 nóniust tartanak a klub területén, 70 dolgozik az idegenforgalomban. A lovasfaluban szálláslehetőséget 4 csillagos panziókban kínálnak, több étteremben is van étkezési lehetőség. Sok egyéb szolgáltatást is ajánl a klub (tenisz, uszoda, szépségszalon stb.).

Egyéb lovas helyek:

64. **Verba Sándor**

Helység: Nyíregyháza

65. Csernyik Pál

Helység: Kemece

66. Kolosi László

Helység: Tiszabercel

67. Podlovics Antalné

Helység: Nyíregyháza

68. Vidoven János

Helység: Nyíregyháza

69. Dr. Liszkai Ferenc

Helység: Tiszaladány

Jellemzés: 8 szobás tóparti, 6 boxos, lovak a legelőn vannak, lovasturisztikai bázis kialakítása a cél, szállás hellyel együtt.

70. Prátisz Lovastanya

Helység: Tiszacsege

Jellemzés: Nem tisztázott, hogy az Észak –alföldi, vagy Tisza-tó Régióba esik. Tervezi 25 lóra 15 boxos, 7 állásos istálló építését. Vendéglovakat is fogadna majd. 50 férőhelyes panziót is szándékoznak építeni.

71. Lukács Attila

Helység: Szuhakáló

Jellemzés: Aggtelek közelében létesült. 4 ló van, turisztikai szolgáltatás, oktató nincs. Kisbéri félvéreket tar. Lehetne csatlakozási pont, szép parasztházakkal rendelkeznek.

72. Huszárvár Szőlőbirtok

Helység: Helység: Monok

Jellemzés: 170 ha, vadászati területen létesült. Szállás (2 apartman) helyben áll rendelkezésre. Lovai: Shagya arab, ügető. 9 box is van.

2.3. A régiók lótenyésztési helyzete

A magyarországi lóállomány közel negyed része található meg a két régióban, azaz 25200 db. ló (ebből magánkézben 23478 db.)

A lótenyésztés helyzete több tekintetben is pozitív eltérést mutat az országos képhez viszonyítva.

Léteznek nagyobb létszámú ménesek melyek közül a:

- Szilvásvárad a lipicai (Heves megye),
- Hortobágy, Máta a nóniusz (Hajdú –Bihar megye)
- Vanyarc Sarlópuszta a kisbéri félvér (Nógrád megye)

meghatározó vezető törzs ménesei.

Az ország legnagyobb hucul ménese az Aggteleki Nemzeti Parkban található. Nagy létszámú Furioso és hucul állománnyal rendelkezik a Szittya-Eger Kft is. Kiemelkedő a hagyományos magyar fajták aránya és minősége az országos átlaghoz képest. Ezt természetesen a széles tenyésztői bázison alapuló, elsősorban Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Hajdú-Bihar megye köztenyésztési állapotának is köszönhető.

Az Észak-alföldi régió sportló tenyésztésének méltó képviselője a nyíregyházi Timpex Kft. ménese.

A ma méltatlan helyzetben lévő Törökszentmiklós Szenttamási ménes, a történelmi épület együttesével és kiváló angol telivér lótenyésztésével segítségért kiált.

A ló létszám eloszlása, régióként és megyéenként:

Észak- magyarországi régió:

B.A.Z. megye:	4157 db.
Heves megye	2025 db
Nógrád megye:	<u>990 db.</u>
	7172 db.

Észak-alföldi régió:

Hajdú-Bihar megye	7031 db.
Jász N.K.SZ. megye	4091 db.
Szabolcs-Sz.B. megye	<u>7047 db.</u>
	18169db.

Jól érzékelhető, hogy a lovas turizmushoz a kiváló tenyészanyag bőségesen rendelkezésre áll. A ma még kedvezőtlen piaci viszonyok ellenére a vidék lószerepét, tenyésztői kedve töretlen. A két régióban a tenyésztésnek, lótenyésztésnek évszázados gyökerei vannak.

A mellékletben szerepel a lovas létesítményekre lebontott tartott lólétszám és a lovas turizmusban tevékenykedő lovak létszámának megjelölése. Fel kell hívni azonban a figyelmet arra, hogy ezek a számértékek szinte folyamatosan változnak, ezért az aktuális lóhelyzet meghatározásához mindig új összeírásra van szükség, ezért is volna fontos az általunk a lovas turizmusban dolgozó lovak az országos lónyilvántartási rendszerbe való beillesztésére vonatkozó javaslat megvalósulása (származási lap).

2.4. A regionális lovas turisztikai termékfejlesztési program koordinációjába bevont, illetve érintett szervezetek:

	Észak-Magyarország	Észak-Alföld
Regionális fejlesztési tanácsok	Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Tanács Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht.	Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Tanács Észak-Alföldi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht.
Megyei területfejlesztési tanácsok	Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területfejlesztési Tanács Heves Megyei Területfejlesztési Tanács Nógrád Megyei Területfejlesztési Tanács	Hajdú Bihar Megyei Területfejlesztési Tanács Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Területfejlesztési Tanács Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Területfejlesztési Tanács
Magyar Turizmus Rt. regionális képviselői	Észak-Magyarországi Regionális Marketing Igazgatóság	Észak-Alföldi Regionális Marketing Igazgatóság
Vállalkozásfejlesztési alapítványok	Borsod - Abaúj - Zemplén megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány Heves Megyei Vállalkozás- és Területfejlesztési Alapítvány Nógrád Megyei Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány	Hajdú - Bihar Megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány Jász - Nagykun - Szolnok megyei Vállalkozásfejlesztési Alapítvány PRIMOM" Szabolcs - Szatmár - Bereg megyei Vállalkozás-élénkítő Alapítvány
Agrárkamarák	Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Agrárkamara Heves megyei Agrárkamara	Hajdú-Bihar megyei Agrárkamara Jász-Nagykun-Szolnok megyei Agrárkamara Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Agrárkamara

Munkaügyi központok	Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Munkaügyi Központ Heves megyei Munkaügyi Központ Nógrád megyei Munkaügyi Központ	Hajdú-Bihar megyei Munkaügyi Központ Jász-Nagykun-Szolnok megyei Munkaügyi Központ Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Munkaügyi Központ
FVM megyei hivatalok	Borsod-Abaúj-Zemplén megye Heves megye Nógrád megye	Hajdú-Bihar megye Jász-Nagykun-Szolnok megye Szabolcs-Szatmár-Bereg megye
Állami Erdészeti Szolgálat erdészeti hatóságai	Egri Igazgatóság Miskolci Igazgatóság	Debreceni Igazgatóság
FVM Agrármarketing Centrum Területi Irodák		
Kistérségi menedzserek		
Regionális Vidékfejlesztési Irodák	Miskolc	Debrecen

A pontos címlistákat a melléklet tartalmazza.

III. A lovas turizmus szabályozásának feltételrendszere

A **lovasturizmusra jellemző**, hogy az elmúlt évtizedekben, azaz kialakulásától kezdve mind a mai napig lovasturisztikai szolgáltatást **bárki szakmai hozzáértés nélkül végezhetett**. Szakmai feltételeknek nem; csupán az általános vállalkozási feltételeknek kellett megfelelni. Ha számbavesszük, hogy a lovasturisztikai szolgáltatás a Ptk. szerint fokozott veszéllyel járó üzem, akkor **megengedhetetlen, hogy megfelelő lovas szaktudás nélkül lovardát működtetni lehessen**. A terület mielőbbi, gyors szabályozására van szükség a következő módon: **a lovasiskolák működését hatósági engedélyhez** (személyi, szakmai, tárgyi, pénzügyi feltételekhez) **kell kötni**.

3.1. Javaslatok a hatósági szabályozás kialakítására, módosítására

3.1.1. **Szakmai, személyi feltételek:** lovardát csak szakmai végzettséggel rendelkező személyzet vezessen. Sajnálatos, hogy ilyen **szakmai képzés az elmúlt évtizedekben nem volt**.

A lovardáknak speciális igénye van a tekintetben, hogy a lovasoktató, lovastúra vezető minden szempontból megalapozott lovaglótudással kell rendelkezzen, de ismernie szükséges az idegenforgalmi szempontokat (idegenvezetői, etikett-protokoll szabályok ismerete, nyelvtudás stb.), valamint alkalmaznia a pedagógiai eszközöket (át tudja adni tudását, kommunikáció készsége jó, türelmes, lelkes stb.).

Az oktatást tárgyaló fejezetben felsorolt **mai képzési formák egyike sem felel meg ezeknek az elvárásoknak**. A mezőgazdasági szakközépiskolák lótenyésztő szakmunkás képzései, és a közép és felsőoktatási képzések sem megfelelőek. A középfokú képzésben az idegenforgalmi ismeretek elsajátítását tartják fontosnak, kevés lovas szakmai háttérrel biztosítva. A **főiskolákon, egyetemeken semminemű lovasturisztikai képzés nem folyik**.

Ha a **szabályozórendszer fő elemének a lovasoktató képzettségét** vesszük, akkor a jövőben biztosítanunk kell, hogy mindazok, akik ilyen végzettségre szert kívánnak tenni, azt megfelelő módon megtehessék. A jogszabály létrejöttétől számított **2-3 évig célszerű türelmi időt adni** ezeknek a vizsgáknak a megszerzéséhez. A türelmi idő lejártá után azonban **a szakmai végzettséggel nem rendelkező lovardákat be kell zárni**.

Szakmai-koordinációs szervezatként e területen a Magyar Lovas Turisztikai Szövetség (MLTSZ) által felkért szakértői bizottságra lehet támaszkodni.

a) A lovasturizmus legsürgősebben megvalósítandó feladatai közé tartozik **a lovas turisztikai szolgáltatásban és kiegészítő szolgáltatásban résztvevő személyzet kiképzése és/vagy továbbképzése**, mely alatt értendő mindazon lovas, lovasoktató, valamint felsőfokú képzettségű személy oktatása is, aki a lovasturizmus teljes területén mind a lovas szakmai, mind az idegenforgalmi területen már valamilyen ismerettel rendelkezik.

Mielőtt rátérnénk a javaslatainkra, megvizsgáljuk, hogy az **Országos Képzési Jegyzékben** jelenleg milyen formákat találunk: a követelményeknek milyen mértékben felel meg az aktuális, hivatalosan elfogadott szakemberképzési rendszer.

i) Az OKJ-ban a **2226134061004** szám alatt **lótenyésztő szakmunkás** képzési formát találunk, amely alapfokú végzettséget ad. A képesítés célja olyan fizikai munkát végző szakemberek képzése, akik rendelkeznek a ló tartás, tenyésztés, sport, és verseny használat elméleti és gyakorlati alapjaival, önállóan is el tudják végezni a lovak szakszerű ápolását, az istálló munkákat, takarmányozást, szaporítást, csikónevelést. Képesek alapfokú szinten lovagolni és fogatot hajtani.

Értékelés: Tehetségtől függően speciális képzés után alkalmasak lehetnek verseny- és sport tevékenységre. A lovasturizmusban még ehhez a szinthez is szükséges hozzávenni, hogy megfelelő kommunikációs készséggel, megjelenéssel rendelkezzenek. Ezen ismereteket ebben a kategóriában - az OKJ kiegészítése, módosítása esetén - sikerrel át lehetne adni. A gyakorlati követelmények terén a lóhasználati és versenyzési ismeretek kapcsán jártasság szintjén kéri a tananyag a túralovaglásban való közreműködést. Ez a **szint természetesen nem felel** meg teljes egészében annak a kívánalomnak, amit a lovasturizmus igénye támaszt.

A lovardai oktatásban, valamint a túralovaglásban a közreműködést a **készség szintjére kell emelni**. Ezeket a követelményeket a vizsga rendszerbe is be kell építeni.

ii) Az OKJ-ban a **2226139064001** szám alatt **belovagló** (bereiter) szakképesítés található. Szintén alapfokú iskolai végzettségnek minősül. Olyan szakemberek képzésére irányul ez az oktatási forma, akik képesek önállóan csikók, fiatal lovak alapfokú belovaglására. Megfelelő szakirányítás mellett alkalmasak a versenyzésre szánt lovak „megkívánt szintig” való felkészítésére, a díjlovagló, díjugrató, military kategóriákban. Alkalmasak kezdő lovasok oktatására futószáron és osztályban, szerszámok ápolására, karbantartására. A lóhasználati és versenyzési ismeretek terén ismeret szintjén kell tudniuk a túralovaglást, alkalmazás szintjén pedig a kezdő lovasok alapkiképzését. A gyakorlati követelmények terén a jártassági szinten kéri a túralovaglást, a kezdő lovasok alapkiképzésében való részvételét.

Értékelés: Az említett szakma **csak akkor használható** megfelelő módon a lovasturizmusban, ha az előbb felsorolt pontokat **készség szintjén látja el** a belovagló, valamint megfelelő pedagógiai, oktatási gyakorlattal is rendelkezik. A gyakorlati vizsgán pedig a lovasoktatásból is számot kell adnia.

iii) A következő OKJ-ben szereplő szakképesítés megnevezése **lótenyésztő szaktechnikus**, **2253124166305** szám alatt. A lótenyésztő szaktechnikus képes a kisüzemi lótenyésztés- és tartás teljes körű irányítására, szükség szerint a tartási munkák ellátására. Közép- és nagyüzemekben - felsőbb szintű vezetés mellett - képes a tartástechnológia betartására, középszintű vezetési feladatok végzésére. Egyéb területeken (törzskönyvezés, versenysport, értékesítés, idegenforgalmi szolgáltatás) speciális ismeretszerzés után önálló munkakör ellátására is alkalmas.

Értékelés: Ennél a területnél meg kell állnunk, a szaktechnikusi képzés tematikájában semmi az idegenforgalomra utaló képzés nem folyik, tehát teljesen nyilvánvaló, **ez a képzettség önmagában nem alkalmas a lovasturizmus számára**.

iv) Az OKJ negyedik szakképesítésének megnevezése **lovastúra vezető**, **34787201**-es szám alatt. A szakképesítés megszerzésének előfeltétele az érettségi, a munkakör betöltéséhez szükséges orvosi, egészségügyi alkalmasság. A szakképesítést megszerző személyek képesek lesznek hazai és külföldi lovastúra csoportok vezetésére, a lovastúra előkészítésére, a szakszerű tartás, takarmányozás, és használatuk megvalósítására, a vendégekkel kapcsolatos

idegenvezetői, és vendéglátói tevékenység ellátására, a kapcsolódó pénzügyi feladatok elvégzésére.

A **munkaterület jellemzése**: a feladat ellátása nagyfokú **önállóságot** feltételez, a lovastúrázás veszélyes tevékenység – a különböző felkészültségű, korú, és érdeklődési körű vendégek, valamint a változatos körülmények miatt. Mindezek komoly szakmai felkészültséget, megfelelő alkalmazkodó, és kommunikációs készséget igényelnek. A túravezetőnek idegenforgalmi, vendéglátóipari, és pénzügyi tevékenységet is el kell tehát látnia. Társalgási szinten kell beszélnie legalább egy idegen nyelvet, és megfelelő szintű lovastudással kell rendelkeznie.

Értékelés: Tulajdonképpen **ez az a terület, ahol olyan szakembereket lehetne képezni, akik a lovasturizmus számára leginkább hasznosíthatók lennének**. Az elnevezés nem túl szerencsés, a lovastúra a lovas szolgáltatásoknak csak egy töredék részét képezi, lényegesen nagyobb feladat a kezdők, haladók lovasoktatása, és a tereplovaglás vezetése. Kislétszámú lovastúra indul az országban, és 10 alatti azoknak a lovastúra vezetőknek a száma, akik a gyakorlatban is dolgoznak, és ez a szám nem is valószínű, hogy a kétszeresénél többre emelkedik, hiszen a lovastúrák végső száma a kevés érdeklődő miatt korlátozott.

Tananyaggal a lovasturizmusról ez a képzési forma **nem rendelkezik, spontán módon**, a meglévő szakemberekre építve tanítják a leendő lovastúra vezetőket. A tapasztalatok azt mutatják, hogy az ilyen képzési formában részt vevő **hallgatók lovaglótudása messze nem éri el azt a szintet, mellyel felelősséggel tudnának lovastúrát vezetni**. Az észak-magyarországi, észak-alföldi régió területén a Debreceni Agrártudományi Egyetemen volt legutóbb egy ilyen túravezető képzés, ahol 15 hallgatóból 3 felelt meg a követelményeknek nagy kompromisszumok árán. Ennek az a veszélye, hogy míg a kompromisszumot egy oktatási intézményben még meg lehet tenni, a vendég elvárásai ezt nem fogják tolerálni.

Az OKJ-ben a **lovastúra vezetőre vonatkozó feladatok körülírása messze nem elégíti ki a lovasturizmus követelményeit**, tehát nem foglalkozik olyan területekkel, melyek a lovasturizmus gyakorlati alkalmazása számára rendkívül fontosak lennének, így a képzési jegyzék számának a megtartása mellett **szükséges ennek a képzési formának az átalakítása a valódi igényeknek megfelelően**. A vizsgáztatási követelményeknél feltétlenül megkövetelendő az, hogy csoport vezetése terepen a vizsgáztatásban benne legyen. A lovastúra vezető biztonsággal csak akkor tehet szert gyakorlatra, ha gyakorló képesítést kap, melyhez teljesíteni kell olyan lovastúrákat, amelyeket nagy tapasztalattal rendelkező lovastúra vezetők irányítanak. Legalább egy szezont, azaz **5-10 lovastúra** gyakorlóként való **vezetése** is feltétele lenne tehát a végleges képzettség megszerzésének.

v.) Ismertek még **sportoktatói** képzési formák, amelyek a megyei testnevelési sporthivatalok végeznek. Az is köztudott, hogy ezeknek a sportoktatói tanfolyamoknak a **gyakorlati része rendkívül hiányos** és gyenge, tehát nemhogy a **lovasturizmusban**, hanem a **sport területén sem alkalmas arra**, hogy hiánypótlásként lovasoktatókat képezzen.

vi.) Felsőfokú képzés a lovasturizmusban nem létezik, pillanatnyilag szakmai végzettségként a **szakedzői** végzettség az, ami a felsőfokú lovas végzettségnek számít, de tulajdonképpen a lovasturizmus számára **itt sem képeznek szakembereket**.

Szükséges tehát áttekinteni a jelenlegi oktatási formákat, és a Széchenyi Terv lovasturizmusra vonatkozó fejezetének megfelelően föl kell építeni egy **átmeneti képzési rendszert**, amely

mindazoknak a lovasturizmusban már évek óta dolgozóknak a képzését vállalja fel, akik eddig semmilyen okmánnal nem rendelkeztek a lovasoktatói tevékenység végzését illetően.

Kísérleti jelleggel 2000-ben a Budapesti Gazdasági Főiskola, valamint a Magyar Lovas Turisztikai Szövetség egy lovasturisztikai lovasoktatói tanfolyamot tartott, melyen több mint 100 jelentkező mellett 30 lovasoktató kiképzésére került sor. Alapkövetelmény volt az A0-ás military versenynek megfelelő szintű lovaglótudás, amely javaslatunk alapján egyben a lovastúra vezetőknek a záróvizsga követelménye is lehetne. Az a két hét, amely alatt a lovasoktatókat kiképeztük, lehetőséget adott arra, hogy ne csak a hallgatók lovaglótudását mélyítsük el, hanem megmutassuk annak a **módszertanát, hogy másokat hogyan lehet oktatni**, hogyan lehet a túrákat vezetni, melyek azok a gyakorlati problémák, amelyek fölmerülhetnek a lovasoktatás, és a lovastúrák során. A tanfolyamon rendszeresen teremtettünk olyan helyzeteket, amelyek gyakran fordulnak elő a lovasszolgáltatások nyújtása alkalmával. Ezeknek a megoldási technikáját is bemutattuk.

Az átmeneti képzési rendszerben való részvételre - véleményünk szerint – jelenleg lovardákban gyakorló lovasoktatók közül **100-150 fő alkalmassá tehető**.

Az átmeneti képzések mellett természetesen meg kell teremteni azokat a lehetőségeket, amelyek az oktatási rendszerbe beilleszkedve alap, közép, és felsőfokon is képeznek szakembereket. Az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban erre számtalan lehetőség van, mezőgazdasági iskolák, gimnáziumok föl vállalhatják az elméleti oktatási részt, természetesen a megfelelő szakemberek alkalmazásával. A gyakorlati részekre **ki kell jelölni azokat a nagy létszámú, jól belovagolt lóval, ménesekkel rendelkező lovas létesítményeket**, melyek mind személyi, mind tárgyi feltételeikben alkalmassá tehetőek egy ilyenfajta programra.

Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye, illetve az **észak-alföldi** régióban 2 ilyen hely jöhet számításba. Az egyik a **Nyíregyházi Tanárképző Főiskola**, karöltve a **Timpex Kft.** által üzemeltetett nyíregyházi ménessel, ahol fedeles lovarda, és csaknem 20 jól belovagolt ló áll rendelkezésre, megfelelő szintű lovasoktatója pedig a főiskolának van, tehát összefogás szükségeltetik.

A másik hely a **Debreceni Agrártudományi Egyetem lovardája**, mely **tárgyi feltételeiben kiválóan megfelel** (fedeles lovarda, istálló, kiváló terepviszonyok), **oktatói gárdája úgyszintén alkalmas**. A Debreceni Akadémián jelenleg használt **lóanyag** azonban sajnos **meg sem közelíti azt a színvonalat**, ami egy ilyen oktatási intézménytől elvárható lenne, itt tehát a lóanyag kiegészítése rendkívül indokolt. Amennyiben ez megvalósul, akkor a Debreceni Egyetem, mint oktatási intézmény és szakmai hely egyaránt betöltené feladatát.

Meg kell említeni, hogy **Nyíregyházán** a MLTSZ támogatásával egy **új rendszerű képzési formát próbálnak bevezetni**. Első körben az agrármérnök hallgatók és a testnevelés szakos hallgatók számára 3 éven keresztül lehetőséget nyújtanak a lovaglás elsajátítására. Ezt a Nyíregyházi Főiskola **lótenyésztési szakiránynak** hívja, amely a folyamatos lovaglás mellett **középfokú edzői végzettséget** ad a főiskola befejezésével. További tárgyalások folynak, hogy a lovasturizmus számára megfelelő szakembereket nappali rendszerben hogyan, és milyen tematikával képezhetünk. A tanulmány befejezésére ez körvonalazódik.

Az **észak-magyarországi** régió lényegesen nehezebb helyzetben van. Az itteni nagy ménesek közül **Szilvásvárad** bár fedeles lovardával, és nagy lóállománnyal is rendelkezik, ezek

képzettségi foka, használhatósága a fajta speciális tulajdonságai miatt (lipicai) azonban nem igazán alkalmasak a lovaglás oktatására. Itt ellenben a **fogathajtó-oktatók képzése valósulhat meg**, illetve a lovasoktatók alapfokú fogathajtási ismereteiket itt szerezhethék meg. **Képzési intézményként az Egri Tanárképző Főiskola** jöhet szóba.

Az észak-magyarországi régióban a **vanyarci ménes** rendelkezik még nagy létszámú kiválóan belovagolt lóval, a turizmusban 25-30 ló áll rendelkezésre. Megfelelő tapasztalattal rendelkező lovasturisztikai szakember is van, az oktatási befogadó intézményként a korábbi együttműködési tapasztalatok alapján a **Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi karát** jelölhetjük meg. Alkalmassá tehető ennek a főiskolának a **gyöngyösi kara**, ahol szintén van idegenforgalmi oktatás.

Az alapfokú képzésben a **mezőgazdasági szakközépiskolák** egyike **sem rendelkezik megfelelő, szakmailag megalapozott gyakorlati helyekkel**, ezek a szakiskolák azonban a korábban említett gyakorlati helyekkel karöltve bekapcsolódhatnak egy újszerű lovasturisztikai szakképzésbe.

Az OKJ-ből az eddigiekben felsorolt képzések alapvető hibája, hogy az oktatási intézmények nem fektetnek kellő hangsúlyt sem a lovaglás technikájának megtanítására, sem az egyéb ismeretek elmélyült átadására. A jelenleg vezető intézményként számon tartott **Kaposvári Lovasakadémia sem rendelkezik a megfelelő lóállománnyal**. Sem a lovas sportokra történő felkészülés, sem a lovas turizmusra való oktatás nem valósulhat meg anélkül, hogy kiválóan kiképzett, alkalmas lovak ne legyenek ezeken a helyeken. A **szakmai helyeket tehát szigorú akkreditációs folyamatban** kell elbírálni, ahol minden egyes oktatásban résztvevő ló, valamint a lovasoktató számot kell adjon gyakorlatáról, tudásáról és az intézmény alkalmasságáról.

Célszerű egyszerűsített változatú **lovasgazda** tanfolyamokat tartani az oktatási rendszeren kívüli képzésben. Számtalan olyan falusi turizmusban szolgáltató hely van, ahol a fogatos gazda a vendégei számára szolgáltatást nyújt. A fogatos gazdaképzés egyszerűsített változata elfogadható, azonban a lovagoltatást még a kislétszámú lóval rendelkező lovas gazda sem vállalhatja a nélkül, hogy kellő ismerettel, szakmai tudással rendelkezik. Itt kell megjegyezni, hogy a fogathajtáshoz a közúti közlekedés szabályai szerint fogathajtói engedélyre szükség van. Ezek az engedélyek részben betölthetik a lovasgazdától megkívánt szakmai követelményt.

Javaslat: A lovas turisztikai lovasoktatók OKJ képzési jegyzék szerinti bevezetése nappali és levelező képzésben. Szakmai gyakorlati helyek kijelölése.

Nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy azokat a szakmákat is oktatni kell a régiókban, amelyek a lovasturizmus kiszolgálására hivatottak, ilyen értelemben rendkívül fontos az OKJ-ben szereplő **kovács** szakma térségben történő tanítása. Erre több olyan ipari iskola is lehetőséget nyújt, melyek a térségben helyezkednek el. A szakmai gyakorlatok helyét pedig a nagy lótenyésztő gazdaságok és ménesek köré kell kijelölni, meghívott szakoktatók jelenléte is szükséges ehhez az oktatási formához.

Bőrösök, szíjgyártók, és nyeregkészítők képzése igen szűk körben folyik és lehetséges, mivel hiányszakmákról van szó. Amennyiben több szolgáltató összefog, és a szolgáltatók nagyobb közössége alkalmaz egy-egy ilyen szíjgyártót, nyeregkészítőt, talán lehet a régióon belül a gondokat enyhíteni.

b) Az **iskolai lovaglásoktatás** kérdése: Az oktatási programnál figyelembe kell vennünk, hogy a szolgáltatást igénybevevők képzése is rendkívüli fontosságú. Évtizedeken keresztül Magyarországon lehetetlen volt a lovasiskolai szolgáltatásokat széles körben igénybe venni, így aztán nem is alakult ki az a vendégkör, amely a nagyobb lovaglótudást igénylő szolgáltatásokat kereste volna. Új feladatként jelentkezik ennek a vevőkörnek a kialakítása. Ma már látszik a lovasturizmusban, hogy a belföldi igény a lovas szolgáltatóknál a teljes kereslethez viszonyítottan 50%. Azt is tudjuk, hogy a **belföldi vendégkör igénye elsősorban a lovaglótudás megszerzésére irányul**, így tehát tudomásul kell vennünk, hogy a belföldi piac építését kizárólag akkor lehet folytatni, amennyiben a lovaglást már iskolás korban elkezdjük megszerettetni. Ennek különféle módjai vannak, magáról **a lóról a biológia órák keretében eshet szó**, mind az **etológiai**, mind az **anatómiai ismereteket itt** el lehetne sajátítani. A lovas **történelmi hagyományok** ismertetése a **történelem órákon** beépíthető.

A **lovaglás technikáját azonban az iskolai oktatáskeretén belül nem lehet megtanítani**. Hosszú időn keresztül élt az a hit, hogy a lovaglást be kell építeni az iskolai oktatás rendszerébe. Sajnos ez több ok miatt sem lehetséges, többek között a NAT-ba sem illeszthető be ez az oktatási forma. Nem kevésbé fontos szempont, hogy jelenleg az iskolák és a lovas szolgáltatók sincsenek abban a helyzetben, hogy az iskolai rendszerű lovasoktatás bevezethető lenne.

A **megoldási javaslatunk**, hogy a lovaglás oktatását **fakultatív**, és **tömbösített alapon** az **erdei iskolák mintájára vezessék be**, természetesen kizárólag olyan helyeken, ahol a lovasszakmai háttér is biztosított. Az iskoláskorú gyermekek lovagoltatása nem oldható megkizárólag a szülők terhére, a Széchenyi Tervben foglalt elveknek megfelelően **lehetővé kell tenni az iskolás korú gyerekek lovagoltatásának pénzügyi feltételeit**, támogatni kell mindazokat a szakmailag jól kivitelezett táborokat, gyermekoktatási rendszereket és üdülési formákat, melyek alkalmasak arra, hogy bővítsék a belföldi vendégkört. Ez nem normatív támogatás, mert azzal nem biztos, hogy eredmény érhető el. Különböző tudásszintű táborokat kell létrehozni több fokozattal, és ezeknek a fokozatoknak a teljesítése után lehet a normatív támogatást biztosítani. Például az egyes fokozatú táborban nem várunk mást a gyermektől, minthogy megismerje a lovat, esetleg etetni, itatni, ápolni is tudja. Az egy hetes tábor végén legfeljebb a lóra ülve körbevezethető. A következő táborok követelményeinek fokozatai nyilván ezt meghaladják. **Minden esetben egy vizsgával kell zárulnia a tábornak**, a támogatás megadása így lehetséges. Meg kell találni azokat a szolgáltatókat is, akik alkalmasak arra, hogy iskoláskorú gyerekeket lovagolni tanítsanak. **Lehetőséget kell teremteni** arra, hogy azok **a pedagógusok, vagy főiskolai hallgatók**, akik kedvet éreznek a gyerekek tanítására, megfelelő tanfolyamokon **elsajátíthassák a lovasoktatás alapjait**. Természetesen a kezdeti időszakban a lovas szakemberek igénybevétele is szükséges, itt azonban találkozunk azzal a problémával, hogy maga a lovas szakember pedagógiai érzékkel nem, vagy csak korlátozott mértékben rendelkezik.

3.1.2. A hatósági szabályozás másik eleme **a megfelelő lovak alkalmazása a lovasturizmusban**. Erre vonatkozóan el kell végezni a lovasturizmusban dolgozó lovak regisztrálását, csakúgy, mint a sportlovakét, biztosítani kell az állategészségügyi és származási nyilvántartásokat, valamint gondoskodni kell az alkalmassági vizsgájukról, amelyet természetesen szakmai szervezet bevonásával, és ennek igazolásával ad majd ki a hatóság.

A lovak kiképzésének irányelvei, vizsgáztatási rendszere

A lovak kiképzésének irányelveit le kell fektetni, ki kell alakítani egy olyan vizsgarendszert, amiben a lovas szolgáltató **minden lóva együtt** mutathat be **egy feladatot, akár terepgyakorlatot**, akár természetes körülmények között való mozgást, a közlekedéshez való alkalmazkodást. A lovardai munkában együtt és közösen, fegyelmezetten dolgozó, kiegyensúlyozott természetű, puhán, és könnyen támaszkodó legalább alapkiképzett lóra lesz szükségünk. A rendszer követelményeit ennek megfelelően kell kialakítani a javasolt alkalmassági vizsgára, ami **több fokozatú is lehet**.

A lovak alkalmassági vizsgájának feladatai:

- Az egy istállóhoz tartozó lovak **közösen, osztályban lovagolva** mutatják be alkalmasságukat. Mindhárom jármódban bizonyítva lovagolhatóságukat, csoportban történő használhatóságukat.
- A feladat végrehajtása előtt elbírálendő kezelhetőségük az istállóban, felnyergelés közben, felszálláskor, hevederhúzáskor.
- 3 x 3 perc vágta munka (közte 1 perc szünettel) megfelelő képet ad a kondicionális állapotról.
- A vizsga részeként közlekedési helyzetet (pl. járó motorú autó, traktor melletti elhaladás) kell teremteni.
- A ló magatartását esőkabát, pulóver le- és felvételekor is ellenőrizni kell.
- A vízen való áthaladás ellenőrzésére (ha természetes víz nem áll rendelkezésre) másfél-két méter széles, földre fektetett fóliacsíkot is használhatunk.
- A lovak kezelhetősége és szociális magatartása terén nincs megalkuvás. Minden egyednek maradéktalanul alkalmasnak kell lennie az emberrel és társaival való együttműködésre!
- Az alkalmasnak bizonyult lovak képzettségi fokuktól függően:
 1. Alapfokon kiképzett
 2. Haladó szinten kiképzett ló minősítést kapnak.
- A haladó szintet teljesítő lónak egyszerű, a vadászlovaglásnak megfelelő terepakadályokat (5-6 elemből álló, nem összetett) kell leküzdenie, **csoportban és önállóan is**. Az alkalmassági vizsga a ló felszerelésétől kezdve mintegy másfél óra alatt elvégezhető.

A következő időszakban kizárólag azokat a **lovakat szabad a lovasturizmusban dolgoztatni, amelyek ezzel az alkalmassági vizsgával bírnak**.

A Széchenyi Terv lovasturisztikai alprogramja úgyszintén feladatul tűzte ki a **hagyományos magyar fajták támogatását**, melyhez elsősorban arra van szükség, hogy ismerjük azoknak a lovaknak a származását, melyek a lovardákban dolgoznak. A Magyar Lótenyésztő és Lovassport Szövetséggel e tanulmány keretében kötött előzetes megállapodás szerint lehetőség nyílik arra, hogy a lovasturizmusban dolgozó lovak **származási lapját nagyon kedvező díj fejében** juttassák el a lovasiskoláknak. Javaslatunk, hogy a Széchenyi Tervben **támogassuk** a lovasiskolákat abban, hogy ezeket a **származási lapokat beszerezhessék**. A származási lapokra föl lehet vinni az alkalmassági vizsga letételét is. A patkós rendszerben minősített lovardák csak **származási igazolással és alkalmassági vizsgálattal rendelkező lovakkal** dolgozhatnak. Ezt a rendszert 2-3 éven belül indokolt és szükségszerű bevezetni, ennek természetesen egyetlen akadálya lehet az, hogy a szolgáltatókat a származási lap kiváltásával, vagy az alkalmassági vizsga letételével költségekkel terheljük.

A Széchenyi Terv kiválóan alkalmas arra is, hogy ne csak a nagy összegű infrastrukturális beruházásokat támogassa, hanem lehetőséget adjon arra, hogy **nemzeti arculatnak megfelelő lovasturisztikai szolgáltatási kör** alakulhasson ki képzett **magyar fajtákkal**. Ebből a célból el lehet végezni a lovasiskolákban működő **lovak regisztrációját**. Ez azért is kívánatos, mert így a ma meglévő minősítési rendszer lólétszámhoz kötött feltételeit akár külső személyeknek is folyamatosan ellenőrizni lehet. A lovak „darabszámát”, a bejelentett lovak meglétét tehát külső személy, a szakmai szempontokat pedig a szakmai szövetség tudja ellenőrizni.

A lovasiskolák java része a megfelelő gazdaságos működés hiányában nem képes arra, hogy jó minőségű lovakat vásároljon. A nemrégiben megalakult **Magyar Tájtermék Egyesület** feladatául tűzte ki, hogy egy nemzeti program keretében segít a lovardák, és a sportegyesületek **minőségi lóanyaggal való ellátásában**. A feladat nem tűnik túl bonyolultnak, a kivitelezése azonban nem egyszerű. A program egyik alapvető kiindulási pontja az, hogy a számtalan tenyésztő képtelen lovai belovagolására, felkészítésére. Az is köztudott, hogy a piacon a kiképzett, belovagolt, bekocsizott lónak lényegesen magasabb az értéke, mint annak, amelyikkel egy kezdő semmit nem tud kezdeni. A programjavaslat szerint **együttműködési megállapodásokat kellene kötni az egyes lovasiskolák és a tenyésztők közt**, amely alapján a tenyésztők ellátják a lovasiskolákat lovakkal, azok pedig egy fél év alatt alapkiképzésben részesítik a lovat, és megint fél évig egy szezonban használják, majd visszaadják a tenyésztőknek, ezzel folyamatos cseréjét is biztosítják a lóállománynak. E szerződések hosszú távra történő megkötése is lehetséges volna. Nyilvánvaló, hogy a rendszert alaposan körül kell írni, hiszen emberi tényezők miatt a jó elvek rossz megvalósításba torkollhatnak. A **lovardák nagy része** erre az **együttműködésre** ma természetesen **képtelen**. Elsősorban az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban kell megtennünk a kellő lépéseket, és kell kidolgoznunk azokat a szerződéses formákat, amelyekben a lócsere program működhet.

3.1.3. Tárgyi feltételek: ezek meglétét részben a szakmai szövetség, részben a polgármesteri hivatalok ellenőrizni tudják. Az engedélyek kiadását a polgármester hivatalok hatáskörébe kell utalni, ellenőrzésüket az országos ellenőrzési rendszernek megfelelően, az Országos Fogyasztóvédelmi Főfelügyelőség, és a szakmai szervezetek közösen láthatják el.

A MLTSZ az ismert módon, a patkós rendszer szerint elvégezte a magyar lovasturisztikai szolgáltatók besorolását. Ez a besorolás önkéntes alapon történt, az elkövetkezendő időszakban a hatósági engedélyek kiadása előtt **a patkós minősítést az új vállalkozók számára kötelezővé kell tenni**, valamint gondoskodni kell arról, hogy **a már elvégzett minősítések ellenőrzése is folyamatos legyen**.

3.1.4. A hatósági szabályozás következő fontos tartalmi eleme a kötelező **lovas-felelősség biztosítás** megkötése. Ma a lovasiskolák jó része nem rendelkezik felelősségbiztosítással, és a biztosító társaságoknak sincs a lovasturizmusra kiterjedő, szakmailag is megalapozott biztosítási rendszere. A hatósági szabályozásban lehetőséget kell adni a nem megfelelően működő vállalkozások szankcionálására, ez lehet időszakos, vagy végleges bezárás, illetve a mai szabályszértési törvényhez igazodóan pénzbírság is.

Tanulmányunk során több országos biztosító társaságot is megkerestünk, közülük az egyik az alábbiak szerint javasolt egy felelősségbiztosítási konstrukciót:

A kockázat kiterjed azokra a személyi sérüléssel és vagyontárgyakban bekövetkező károkra, amelyekért a jogszabály szerint a "vállalkozó/tulajdonos" kártérítési kötelezettséggel tartozik:

A tervezett biztosítási összeg:

- 1.000.000,- Ft káreseményenként, de évente maximum 3 káresemény fedezett

A tervezett önrészesedés:

- A vagyoni károk esetén a kárösszeg 10%-a, de legalább 10.000 Ft.

A biztosított tevékenység:

- Idegenforgalmi célú lovagoltatás, kocsiztatás.
- Ezen felül a lovasbemutatókra is tudnak felelősségbiztosítást nyújtani.

A kártérítés korlátozása:

- A 8 napon belül gyógyuló személyi sérüléssel károkra a biztosító teljesítési kötelezettsége nem áll fenn.
- Bármilyen egyéb célú lovagoltatás, kocsiztatás kizárva (pl.: versenyeztetés).

3.2. A hatósági szabályozás mellett szükségszerű a lovasturizmusban egy **piaci szabályozórendszer bevezetése** is. A piaci szabályozórendszer **nem rendelkezik azokkal a szankcióelemekkel, melyekkel a hatósági szabályozás**, de alkalmazása esetén vélhetően nagyobb eredményt lehet elérni.

3.2.1. Az ún. patkós minősítési rendszer fenntartásának kidolgozása, bevezetése

Javasoljuk, hogy a minősítést hosszú távon is a Magyar Lovas Turisztikai Szövetség végezze, térítés ellenében. A Szövetség állítson fel egy Minősítő Bizottságot, kérjen fel elismert szakembereket a Bizottság tagságába (ezek lehetnek a Szövetségen belüli és kívüli szakemberek egyaránt, de jelölésük az MLTSZ joga legyen). A létesítmények maguk kérhetik a minősítést, melyet a Szövetség titkárságánál kell írásban megtenni, ezt követően a titkárság a bizottsági lista alapján egyeztet két rendelkezésre álló tagot, és megszervezi a látogatást. A helyszíni szemlén megjelenő bizottsági tagoknak teljes költségtérítést és mérsékelt szakértői díjat kell fizetni. A végső minősítést a rendszeresen (például negyedévente) ülésező Bizottság hagyja jóvá. Az 1999-2000. évi tapasztalatok alapján el kell készíteni az adatlap és minősítő lap javított változatát, valamint a minősítés eljárási rendjét tartalmazó dokumentumot (pl. fellebbezésnek is lehetőséget kell adni). Felhívásokat kell közzétenni a médiában vagy hírlevelekben a programra vonatkozóan. El kell érni, hogy központi, vagy más külső pályázati forrásból a lovas helyek támogatást igényelhessenek az eljárási díj megfizetésére. Szintén javasolt, hogy központi forrásból legalább három (esetleg öt) éves időközönként ismétlődjön meg az országos összeírás és minősítés. Az időszaki ellenőrzések mellett eseti és véletlenszerű ellenőrzésekre is szükség van.

Az általános - ún. **patkós - minősítési rendszer** már szabályozott, melyet mellékletként ebben a tanulmányban is elhelyezünk. Az új, kezdő vállalkozások számára **egységes iránymutatást adunk ki** arra nézve, hogy hogyan lehet fölzárkózni a minősítési követelményekhez (lásd melléklet: „Országos lovas turisztikai minősítési rendszer főbb elemei”).

3.2.2. A piaci szabályozás egyik lehetősége a patkós rendszer besorolása után az ún. **védjegyek elhelyezése** azon lovardákra, melyek **szolgáltatásaikat kiválóan** teljesítik. A védjegyhez elsősorban **előnyöket** társítanánk. Azon túl, hogy a védjegy a vendég felé egy lényeges garancia elem, a központi forrásokból több olyan segítség is lehetséges, mely működését tovább segítheti. Ilyenek például a piacra jutás feltételeinek támogatása állami forrásokból, kizárólag a védjeggyel rendelkező lovardák számára.

Javaslat a védjegyrendszer kidolgozása:

Három kategória megállapítása tűnik indokoltnak, az angol/ír minősítési rendszerhez hasonlóan:

- (1) Felmért (Inspected): a felmért, de lovas turisztikai szolgáltatásra jelenleg alkalmatlan lovas helyek.
- (2) Elfogadott (Approved): a valamilyen minősítési kategóriával rendelkező lovas helyek
- (3) Ajánlott (Recommended): a védjeggyel ellátott (minőségi klubba tartozó) lovas helyek

Az első két kategória az 1999-2000. évi minősítésből közvetlenül leképezhető. A védjegyes kategória esetében hasonló rendszert kell kidolgozni, mint ami az előző pontban szerepel. Itt azonban csak a valamilyen minősítéssel már rendelkező lovas hely kérheti a védjegyet, amelyhez szintén szükséges a Bíráló Bizottság tagjainak helyszíni felmérése. Gyakorlati szempontok miatt célszerű, hogy ugyanaz a Bizottság végezze a védjegyes bírálatot is, a minősítéssel nagyrészt megegyező eljárási rend szerint, azonban itt eltérő bírálati szempontrendszert kell kidolgozni, valamint ki kell térni a szolgáltatás minőségének rendszeres és véletlenszerű ellenőrzésére is. Alapelv, hogy a védjegyes létesítmény az átlagosan jó szolgáltatási színvonal folyamatos biztosítása mellett egy vagy több olyan kiemelkedően jó, az átlagot jelentős mértékben meghaladó, garantáltan tartós tulajdonsággal rendelkezzen, amely a minőségi lovas turizmusban meghatározó szerepet tölt be. A védjegyeljárással kapcsolatos, a lovas hely által fizetendő díj az összetettebb tevékenység miatt magasabb, mint a minősítési díj. Itt is el kell érni, hogy központi, vagy más külső pályázati forrásból a minősítéssel bíró lovas helyek a rendszer beindítását követő kb. három évben támogatást igényelhessenek az eljárási díj megfizetése céljából. A védjegyrendszer által a szolgáltató számára biztosított marketing értékének arányában a részvételi díj támogatások csökkenthetők. A minősítéssel együtt felhívásokat kell közzétenni a médiában vagy hírlevelekben a lehetőségre vonatkozóan. A szövetség programjához illeszkedve ki kell dolgozni a minőségi klub rövid- (egy-), közép- (öt-) és hosszú távú (tizenöt éves) marketing stratégiáját, melynek tartalmaznia kell azt a kiemelt piacra jutást segítő csomagot, melyet minden védjegyes létesítmény számára biztosítani kell. Ennek érdekében, ha lehetséges, már az indulástól - de középtávon mindenképpen - szerződést kell kötni a védjegyet elnyert szolgáltatóval. El kell dönten, hogy ki a védjegyrendszer tulajdonosa, fenntartója, mivel erre a szervezetre hárul a rendszer működtetésének költsége (éves szinten több tízmillió forintos nagyságrendre volna szükség). Javasolt, hogy a Magyar Turizmus Rt. legyen a tulajdonos és a lovas helyek szerződéses partnere, míg a rendszer működtetését az MLTSZ végezné, az MT Rt.-vel kötött szerződés szerint.

A teljes védjegyrendszer tekintetében még kísérletinek nevezhető 2001-es év sikeres beindítása – a tevékenység kvázi megelőlegezése - érdekében az 1999-2000. évi minősítés eredményei alapján a Bíráló Bizottság összeállíthat egy olyan listát, amelyben a szakemberek előzetesen javasolnak olyan lovas létesítményeket, amelyek feltehetően érdemesek a védjegy használatára. Ezeket a helyeket fel lehet keresni, és előzetes megállapodásokat lehet

kialakítani, amely alapján már jövő tavasszal elkészülhet a védjegyes helyek katalógusa. Ez a kiadvány az egész rendszer propagálására is alkalmas lehet, amelyben be kell mutatni a védjegy arculati kódexét, követelmény- és működési rendszerét, az általa kínált előnyöket, piacrajutási lehetőségeket, illetve a kapcsolódó díjtételeket.

3.3. A szabályozás következő feltétele a szabad tereplovaglás feltételeinek megteremtése. Sajnálatos módon annak ellenére, hogy Magyarország egészen 1995-ig a világon egyedülállóan területét illetően szabad lovaglást biztosított, az erdőtörvény és a privatizáció ezeket a mozgástereket lényegesen beszűkítette. Az erdőtörvény értelmében az állami erdőterületek lovagolhatósága meglehetősen korlátozottá vált, de egészen pontosan nem jelölték ki azokat a feladatokat, melyek egyrészt az erdő kezelőjét, az erdőgazdaságot, másrészt a lovasokat illetnék meg. Sajnálatos módon **a lovaglást a kerékpárral, motorral egy kategóriába sorolja** az erdőtörvény, ami **nyilvánvalóan helytelen**. Az erdőben való lovaglás feltételeinek megteremtése az **erdőtörvény végrehajtási utasításának módosításával** - természetesen az erdőgazdasággal, és a nemzeti parkokkal közös megegyezéssel - lehetséges. Lehetővé kell tenni, hogy azok a lovasszolgáltatók, akik vállalkozásszerűen folytatják a tevékenységüket, **megfelelő vizsgák letétele után jogosultak legyenek az erdőben való mozgásra, az egyeztetett útvonalakon**. Nem célszerű ezeket a turistaútvonalakhoz hasonlóan kijelölni. A szabályozásnak leginkább olyan irányba kellene haladnia, hogy **azokat a részeket kellene megjelölni** térképen, ahová **lovasok nem mehetnek be**. Ezek különféle természetvédelmi kategóriák, vagy az erdőművelés által használt területek is lehetnek, de a szabályozásnak semmiképpen sem az utak kijelölésére kellene kiterjednie, hanem a lovakkal nem járható területek feltüntetésére.

Az észak-magyarországi és észak-alföldi régióban megkezdődtek az egyeztetések az erdőgazdaságokkal. Ezeken a területeken korábban sem volt konfliktus az erdőgazdaságok és a lovasok közt, tehát vélhetően a megállapodások megszülethetnek. Az Eger Erdő Rt.-vel és a Bükk Nemzeti Parkkal máris történt egy megbeszélés, amelyen úgy tűnt, hogy a **lovas szolgáltatók aktívan is részt vesznek a természetvédelemben**, segítve ezzel részben a természetvédelmi örök, részben az erdőgazdaság alkalmazottainak a munkáját.

Javaslatunk szerint az **igazolvánnyal ellátott lovas vezetők** a meghatározott szabályok szerint mozoghatnak az erdőben a lovascsoporttal együtt. Tudásuknak természetesen nem csak a lovaglóútvonalak, vagy a zárt területek ismeretére kell kiterjednie, hanem minden olyan tényezőre, a mi az erdő élővilágát, és állatvilágát befolyásolja. Egy általános képzési anyag leírása szükséges, ezeket az anyagokat a különböző továbbképzéseken és alapképzéseken ismertetni kell a lovasvezetőkkel, akiknek ebből vizsgázni is kellene.

Tárgyalásokat folytattunk a **Duna-Ipoly Nemzeti Parkkal** és az **Bükk Nemzeti Parkkal**, rájuk is a nyitottság volt jellemző: minden olyan megoldást, amely a két terület egymáshoz való közelítését szolgálja, támogatnak. A **Hortobágyi Nemzeti Park** területén hosszú évek óta működnek lovasok, mennek át lovastúrák. Itt szigorúan védett területek is vannak, ennek ellenére a HNP-ban sem történt konfliktus a természetvédők és a lovasok között, tehát vélhetően a nemzeti park ökoturisztikai, vagy lovasturisztikai hasznosításának a módját könnyen lehet egyeztetni.

Aggtelek úgyszintén tervezett túraútvonal állomás lesz; az Aggteleki Nemzeti Park maga is tart lovakat, a huculok részben szabadon élnek a nemzeti park területén. Itt is felismerték tehát annak a jelentőségét, hogy a lovak a látogatók számára vonzerőt jelentenek.

Szükségessé válik a **vízügyi hatóságokkal történő egyeztetés** is, ugyanis a két régió területén számos olyan gát van, amelyet a lovasturizmus céljára jól lehetne használni. A korábbi időkben, tekintettel a lovastúrák csekély számára a gát tetején való haladás semmilyen problémába nem ütközött, kaszálások után pedig megfelelő keménységű talajnál a gát oldalakat, füves részeket is jól lehetett használni. Nyilvánvaló az igény a vízügyi hatóság részéről, hogy kaszálás előtt, vagy mély talajon a gátoldalakat nem lehet használni, mert olyan patanyomok maradnak, amelyek miatt a gát rendben tartása lehetetlenné, vagy nehézkesé válhat. A túraútvonalak leírásánál meg fogjuk említeni azokat a gátszakaszokat, amelyeket a lovasturizmusban használhatónak vélünk, illetve kipróbáltan használhatónak találtunk. A szakaszok használatának a vízügyi hatósággal való egyeztetése folyamatban van.

Érdemes megemlíteni, hogy a **határőrséggel** is kapcsolatot kell tartani, mely általában úgy történik, hogy a lovascsoport haladási irányát a határterületekkel érintett határőrség felé szóban, vagy írásban jelezni kell. Leginkább érintett részek az ukrán határ, ahol nagy számú idegen mozgás van, tehát a határrendészeti szempontok figyelembevételével célszerű a túrákat időben (2 héttel korábban) bejelenteni a résztvevők számával, és az útvonal megjelölésével. Ilyen esetben a határőrség nem akadályozza a lovastúrák, tereplovasok mozgását.

A **privatizáció** következtében számtalan **magánterület** keletkezett, az a főszabály, hogy a vetett, szántóföldi területek használata csak a földúton lehetséges, egyéb részek használatát pedig célszerű a tulajdonosokkal egyeztetni. Az ősgyepes területek használatáért nem szoktak kifogást tenni, azonban a vetett legelők használata már minden esetben egyeztetésre szorul. A túraútvonalak kijelölése után föl kell venni a kapcsolatot mindazokkal, akik nagy területen rendelkeznek magántulajdonnal.

3.4. Az állatvédelmi szabályozás. Közismert tény, hogy a lovasturizmusban résztvevő aktív vagy passzív vendégkör fokozott figyelmet fordít arra, hogy a számára társként használt ló milyen körülmények közt van elhelyezve, hogyan bánnak vele, hogyan gondoskodnak róla. Nemcsak a haszonállatok szintjén történő gondoskodásról van szó, hanem nyilvánvalóan érzelmi kapcsolatokról is.

Meg kell alkotni egy **etikai kódexet**, mely alatt részben a lovasturizmus etikai előírásrendszerét, részben ennek önálló fejezeteként, és **kiemelt fő területeként kezelve a lovak állatvédelmi szabályait értjük**, mely nem egyezik meg a haszonállatokra vonatkozó állatvédelmi szabályokkal, hanem azon lényegesen túlmutat. Az állatvédelmi szabályozásnak nem csak a lovakra kell kiterjedni, hanem az olyan állatokra is, melyek a lovas szolgáltató környezetében élnek, és így szereplői a lovas szolgáltatásnak; részvételükkel, vagy látványértékükkel.

IV. Innovatív termékek (termékjavaslatok leírása)

4.1. Lovas túrák (kaland túrák, málhás lovas túrák, fogattúrák)

Szlogen: „A LEGENDÁK VILÁGA” - Időutazás a múltba lóháton és fogattal.

4.1.1. Palócföldi barangolás

Kiválóan lovagolható, változatos terep, egy mesevilág köré fonva. Dombok között megbúvó, szinte érintetlen nógrádi falvakkal, köztük a Világörökség részét képező Hollókővel.

Javasolt program:

1. nap: Érkezés. Transzfer Vanyarc, Sarlópuszta Fogadás pogácsával, pálinkával. Lovak megtekintése. Vacsora és szállás Szirák Kastély Szálló.
2. nap: Napos lovaglás Hollókőre, útközben piknik. Vacsora és szállás Hollókőn. Lepénysütés, Hollókői Vár megtekintése.
3. nap: Lovaglás a Duna - Ipoly Nemzeti Parkon keresztül Ipolyvecére, útközben Ilinyben piknik. Vacsora és szállás Kemencén a Vilati üdulőben.
4. nap: Lovaglás Tolmácsra. Piknik Horpácson a Mikszáth háznál, Múzeum megtekintése. Vacsora és szállás Kemencén.
5. Nap: Dél előtt lovaglás Királyrétre. Ott ebéd majd kirándulás Visegrádra. Vár Múzeum megtekintése. Vacsora Vácon. Szállás Királyrét Kastély Szálló.
6. nap: Lovaglás Keszegre, útközben piknik. Vacsora és szállás Királyrét.
7. nap: Lovaglás Galgagután keresztül, ott piknik tovább a tanyára. Vacsora és szállás Szirák Kastélyszálló.
8. nap: Reggeli után transzfer Gödöllőre. Kastély megtekintése. Ebéd, majd elutazás.

4.1.2. „Attila nyomában”

A magyar mondavilág egyik legkedveltebb témája a hun király Attila élete és halála. A páratlan természeti környezetben, ősgyepes dombokkal, erdőkkel, hosszú füves völgyekkel tarkított tájon vonul az utazó, lóháton, fogattal, keresve Attila sírját. A környék különleges értékű gyógyforrásait érintve (Bükkszék, Egerszalók,) felfrissülve érkezünk a patinás történelmi hangulatú városba, a régió szívébe, Egerbe.

Javasolt útvonal: Vanyarc, Sarlópuszta, Hollókő, Istenmezeje, Bükkszenterzsébet, Bekölce, Sirok, Egerszalók, Noszvaj, Eger.

A túra 5 lovagló nappal, fogaton és lóháton egyaránt járható.

4.1.3. A marhatolvajok útja

A betyárvilág, a XIX. századi nagy állatvásárok központja a Hortobágy. A betyárok által ellopott marhákat innen hajtották „lábon”, a szatmári úton, akár a határon túli vidékekre is. A

kiváló talajú út vadregényes akácerdők között megbújva halad, elkerülve a lakott településeket. Kb. 250 km lóháton és fogattal egyaránt járható.

Javasolt program:

1. nap: Érkezés, transzfer Hortobágyra, Hotel Eponába. Pásztormúzeum megtekintése. Vacsora a Csárdában. Szállás Epona Lovasház.
2. nap: Lovaglás a Pusztán Balmazújvárosba, ott piknik majd tovább Debrecenbe. Vacsora és szállás Debrecenben, Hotel Termál.
3. nap: Napos lovaglás a Guthi Vadászházhoz. Útközben piknik a Szabó Tanyán. Vacsora és szállás a vadászházban.
4. nap: Lovaglás Gólyaszállásra, piknik Bátorligeten. Vacsora és szállás Gólyaszálláson.
5. nap: Lovaglás Gergelyiugornyára, útközben piknik a Szamos parton. Vacsora és szállás Tivadarban.
6. nap: Félnapos lovaglás Tivadarba. Ebéd a Halász Csárdában. Délután kirándulás Túrístvándiba, Malom megtekintése. Kenuzás a Tiszán. Vacsora és szállás Tivadarban.
7. nap: Lovaglás Sonkádra. Tiszakóródon, a bukónál piknik. Vacsora és szállás Tivadar.
8. nap: Transzfer Budapestre. Ebéd, városnézés, elutazás

4.1.4. A borok útja

A lovastúra a két régió történelmi borvidékeit látogatja végig, természetesen kóstolóval egybekötött pincelátogatások tarkítják a hosszú, 12 napos útvonalat. 9 lovaglós nap és 3 pihenőnap (a pihenő napokon Eger, Debrecen és Tokaj városnéző programok.)

Javasolt útvonalak: Noszvaj, Bükkaranyos, Ároktő, Hortobágy, majd folytatódik a Pusztasíki túra leírása szerint

4.1.5. A Pusztasíki

A Pusztasíki több változatban kocsizható és lovagolható. Rövidebb hétvégi, vagy hosszabb egyhetes programmal egyaránt bejárható.

Javasolt útvonalak:

- Bükk Nemzeti Park felől: Eger, Bogács, Bükkaranyos, Ároktő, Tiszacsege, Hortobágy, Máta.
- A Tisza-tó felől: Tiszafüred, Hortobágy, folytatódik a Pusztasíki túra, vagy a Marhatolvajok útja túra leírások szerint.
- Kőtelek felől indulva: Kőtelek, Tiszaroff, Abádszalók, Kunmadaras, Nagyiván, Máta. A túra lóháton és ekhós szekéren egyaránt bejárható.
- Hortobágyról indulva: Hortobágy, és folytatódik a Marhatolvajok túra leírása alapján.

Javasolt program:

1. nap: Érkezés, transzfer Tiszafüredre. Vacsora és szállás Hotel Hableány.
2. nap: Napos lovaglás Tiszaderzsre és vissza, útközben piknik. Vacsora és szállás Hotel Hableány.
3. nap: Lovaglás Hortobágy Mátára, vacsora és szállás Hotel Epona Lovasház.

4. nap: Lovaglás a pusztában. Nóniusz lovak, szürke marhák, rackák, vízibivalyok és a Nemzeti Park megtekintése. Csikósparty (vacsora: slambuc, csikósbemutató) a pusztában. Szállás Epona
5. nap: Lovaglás Bődönhátra. Vacsora és szállás Tiszaújváros Cívis Szálló.
6. nap: Lovaglás Tiszadobra. Vacsora és szállás Tiszaújváros.
7. nap: Napos lovaglás Tiszaladányba, útközben piknik. Vacsora és szállás Toldi Panzió, Tokaj. Bórkóstolás.
8. nap: Reggeli után transzfer Budapestre. Ebéd, városnézés majd elutazás.

4.1.6. Rákóczi túra:

Történelmi emléktúra a Rákóczi szabadságharc nyomában.

Javasolt túra útvonal:

1. nap: Érkezés, transzfer Budapestről Tokajba. Szállás és vacsora Toldi Fogadó.
2. nap: Reggeli után transzfer Rakamazra. Egész napos lovaglás Sárospatakra, Végardóra. Útközben piknik. Vacsora és szállás Sárospatakon.
3. nap: Reggeli után lovaglás Vilyvitányba útközben piknik. Délután a sárospataki Rákóczi Múzeum megtekintése, fürdés Végardón.
4. nap: Lovaglás Vilyvitányból Füzérre. Piknik Füzéradvány, kastélypark. Vacsora Füzéren egy vadásznál. Szállás Széphalom Panzió.
5. nap: Lovaglás Kékedre. Vacsora és szállás Kécheden a Kastélyban.
6. nap: Napos lovaglás Fonyba, (Regéci vár megtekintése) Vacsora és szállás Kéked.
7. nap: Lovaglás Rakacára. Vacsora és szállás Szelcepusztán.
8. nap: Reggeli után transzfer Budapestre. Ebéd, városnézés majd elutazás.

4.1.7. Tarpai fogattúra

A 8 napos történelmi hangulatú lovas túra, mind lóháton, mind fogatokkal kitűnően bejárható. A különböző állomáshelyek, különböző történelmi korok felidézésével ismertetik meg a vendégeket (honfoglalás, reneszánsz, kuruc kor).

Javasolt útvonal: Tarpa, Lónya, Kisrosvágy, Sárospatak, majd a Zemplén- Nyírség túra útvonal.

4.1.8. Zemplén-Nyírség

1. nap: Érkezés, transzfer Sárospatakra. Rákóczi Múzeum megtekintése. Reneszánsz vacsora a Várban. Szállás.
2. nap: Lovaglás Sárospatak / Végardóról Révleányvárra. Piknik Pácinban. Kastély megtekintése. Vacsora, szállás Sárospatakon.
3. nap: Lovaglás Lónyára, piknik Tiszamogyoróson. Vacsora, szállás Lónya, vadászház.
4. nap: Lovaglás Gergelyiugornyára, piknik Tiszaadonyban.
5. nap: Félnapos lovaglás Tivadarba. Ebéd a Halász Csárdában. Délután kirándulás Túrístvándiba, malom megtekintése. Kenuzás a Tiszán. Vacsora, szállás Tivadarban.

6. nap: Napos lovaglás, Tarpa - szárazmalom, Csaroda - templom, Tákos - mezítlás Notredam. Vissza Tivadarba, vacsora, szállás.
7. nap: Lovaglás Sonkádra, útközben piknik és strandolás Tizsakóródnál a bukónál. Vacsora és szállás Tivadarban.
8. nap: Transzfer Budapestre. Ebéd, városnézés majd elutazás

A térképen feltüntetett, lóval és fogattal is bejárható utak, számtalan, sokszínű és változó időtartamú program kialakítására adnak lehetőséget. A feltüntetett „fő” útvonalak mellékágai is jól használhatók, illetve kialakíthatók. Használatukat a meglévő minőségben és az útvonalon, vagy annak elérhető közelségében lévő hangulatos szállás helyek hiánya akadályozza. Így javasolt a túra útvonalak mentén 10-12 szobás fogadók, illetve a falusi turizmusban is használható parasztházak, vadászházak vendégfogadásra alkalmassá tétele, átmenő istállók kialakítása (legfeljebb 15-20 lóra számítva). Fontos tudni, hogy az említett útvonalak mentén, több olyan major, archaikus falurészlet van, ahol a meglévő épületek felújításával nemzeti értéket is mentünk(pl.: Bükkszenterzsébet-Beniczky Major, Törökszentmiklós-Almássy Kastély, Kéked-Istálló, Szanticska, Pétervására a Túr vidéke és több cserhádi és cserhádi falu). A hálózat végpontján a Beregben lévő Tarpa. E vidék turizmus számára történő feltárása lehetetlen egy nagyobb szálláshely kapacitással rendelkező objektum nélkül. Erre kiválóan alkalmas a Bereg Gabona Rt. lovas centruma.

Ajánlott lovas felszerelések:

A szükséges felszerelések beszerzése a szolgáltatások színvonalának emelését, egységes megjelenését szolgálja, és feltételez egy közös hálózati működtetést a két régió belül, közös értékesítéssel.

4.2. Erdei iskola

Régebbi programokban is megemlítették, hogy rendkívül fontos a gyerekek alapfokú szintű lovasoktatása, a lovakkal való megismertetése mind a belföldi lovasturizmus vendégkörének „kinevelése”, mind tehetségkutatás céljából. Az iskolai, oktatási időn belüli lovasoktatás több ok miatt is megvalósíthatatlan, ezért új lehetőséget kell kidolgozni a gyerekek ez irányú oktatására, mégpedig az iskolai szervezéssel, állami támogatással.

A lovas-erdei iskolák szakszerű kiépítése a jövő egyik nagy feladata. Sok lovas létesítmény mutat hajlandóságot erdei iskolák megszervezésére, de mindenütt tapasztalható az ehhez szükséges feltételek megteremtésének hiánya. Az erdei iskolák célja a természetes környezettől eltávolodott ifjúság környezetbarát oktatása, tudatformálása, közvetlen tapasztalatszerzés útján. Az osztályok egy-egy hetet táborozás formájában töltenek el az erdei iskolákban, ahol rendhagyó, szabadban lebonyolított természetismeret, biológia, földrajz órákon vesznek részt. Az iskola célja a természeti környezet tapasztalati úton való megismerése mellett az őshonos magyar állatfajták megismertetése. A résztvevők betekintést nyernek az állattartás, a hagyományos gazdálkodás módjaiba, ennek keretén belül vállalhatják fel a lovas létesítmények a már létező erdei iskola programok mellett a lovas tananyag felépítését és megvalósítását.

A lovas-erdei iskola megvalósításához elengedhetetlen a gyermektáboroztatáshoz szükséges infrastruktúrális feltételek és a szakszerű lovas oktatáshoz nélkülözhetetlen megbízható

lóállomány, nagy gyakorlattal és elméleti tudással rendelkező oktató - illetve oktatók - megléte.

A lovas erdei-iskola legfontosabb tagjai a jól képzett, nyugodt, nem túl nagytermetű iskolalovak. Egy alkalommal 20-30 gyerek is „rászabadulhat” az erdei iskolára, így legalább 7-8 lóval kell rendelkezni. Itt elengedhetetlen a szakképzett lovasoktató, vagy inkább lovasoktatónő, aki jól tud a gyerekekkel és lovakkal bánni.

A táborok általában egy-két hetesek, ehhez a periódushoz igazodva kell felépíteni az új ismeret – és élményanyag átadását. Fontos a gyerekek sikerélményéhez juttatása, jutalmazása, így az oktatások, foglalkozások mellett mindig kapjanak helyet - korosztályhoz igazodva - a vetélkedők, versenyek, játékok.

A napi programot délelőtti és délutáni foglalkozásokra bonthatjuk, elegendő időt biztosítva a délelőtti időszakban az alap tananyagban szereplő természetismeret-óráknak, míg a délutáni foglalkozások az állatok körüli tevékenységgel, ismerkedéssel telhetnek. A lovas erdei iskolák nem vállalhatják fel a rendszeres lovas oktatás feladatkörét, amelyet a gyermekeknek lakóhelyükhöz közeli lovas iskolákban elsajátítható gyakorlat jelent. A lovas erdei iskola célja első sorban az állatok közelségének, a velük való bensőséges kapcsolat kialakítás lehetőségének bemutatása, tulajdonképpen „kedvcsinálás”, figyelemfelkeltés, mely révén a gyermekekben természetes igénnyé válik az állatokkal való törődés, végső soron a lovaglás elsajátítása. A táborba érkező gyerekek az első napokban csak ismerkednek, barátkoznak a lovakkal, megtanulják a lovak körüli tevékenységeket (ápolás, etetés, itatás, stb.), ezáltal alakul ki bennük az az igény, hogy rendszeresen végezzenek hasonló tevékenységet, minél többet tudjanak meg a lovakról, a lovaglásról.

Ajánlott programok a lovas-erdei iskolákban:

1. nap: Megérkezés. Végigvezetés a táboron, szobaelosztás, létszám, programok, szabályok ismertetése mindenképpen történjen meg. Ezután elhelyezkedés, ismerkedés következik. Az ebéd után megtartható az első elméleti lovas oktatás, ahol beszélünk a ló alaptermészetéről, tulajdonságairól, a lovardában lévő lovakról, jellemzőikről. Délután pedig következhet az első lóra szállás, futószáron, vagy vezetéssel. Ismerkedés a ló mozgásával. Vacsora után tarthatnak előadást képek, videofilmek segítségével a vidék vadjairól, madarairól, növényeiről (melyeket később vetélkedő formájában „számon kérhetnek”). Este a tűz körül érdemes ismerkedő estét tartani a gyerekeknek különböző játékokkal. Fontos, hogy a pedagógus jól összefogja a csapatot. Egy jól összefogott csoporttal könnyebben mehet minden program.

2-3-4-5. napok: Tehetünk kisebb-nagyobb sétákat, túrákat az erdőbe. Ismerkedés a termésekkel, gombákkal, jellegzetes fákkal.

Ha az erdei iskola területén tartanak őshonos állatfajokat, a nyugodtabb egyedekből simogató karámot is nyithatnak.

Hogy a szülők mindinkább szívesebben küldjék gyerekeiket ezekbe a táborokba, nyelvoktatást is beiktathatnak a programok közé, a biológia, földrajz órák közé.

A második napi lovas foglalkozás az istállóban kezdődhet. Megmutathatjuk a lóápolást, melyet minden gyerek megpróbálhat, megmutathatjuk a ló testrészeit (persze nem túlzottan részletesen), a nyereg, kantár részeit, lovassportok fő jellemzőit.

Ezután újra lovaglás következik, a gyerekek az egy hét alatt eljuthatnak addig a szintig, hogy futószáron szépen üljenek, könnyűügetni, tanügetni tudjanak, legyen biztonságérzetük a ló hátán. A tehetségesebb gyerekeket már itt ki lehet szűrni a sport számára. Egy-két alkalommal a voltizsálás alapjaival (ülés, zászló, megfordulás, stb.) is megismertethetjük a gyerekeket

Szervezhető egy vetélkedő, mely lehet csoportos is. Kérdéseket tehetnek fel a lovakkal, a természettel kapcsolatban, a győztes csapat elsőnek mehet ki kocsikázni.

Délután egyéb sportfoglalkozásokat, akadályversenyt, gyorsaság-, ügyesség-, állóképesség-, és egyensúlyfejlesztő gyakorlatokat, programokat, csapatversenyeket szervezhetünk.

Jó időben a program színesítése érdekében lefűrdethetjük a lovakat, a gyerekek segíthetnek benne. Egyéb könnyebb feladatokban is segíthetnek az érdeklődő gyerekek, etetés, ápolás, esetleg, ha van konyhakert kertészkedés.

Lehet beszélni a lovak történetéről, mesedélután tartani lovas mesékből, vagy lovasfilmek vetítését is szervezhetjük (persze, ha megvan az érdeklődés).

6. nap mindenképpen legyen emlékeztető, hogy a gyerekek hosszú időre vigyék magukkal a lovas-erdei-iskola szép élményét. A gyerekek szeretik a vetélkedőket, rendezzünk lovas ki- mit tud versenyt, aztán persze lovaglási-ügyességi versenyt is. Mindenki részesüljön nyereményben egy hosszú lovaskocsikázás formájában, piknikkel egybekötve.

Utolsó nap érdemes kikérni a gyerekek véleményét, melyik ló volt a kedvencük, melyik versenyt élvezték, jól aludtak-e stb.

4.3. Történelmi lovas hagyományörző táborok

A történelmi lovastáborok alapját nemzeti múltunk egy-egy szorosan lóhoz, lovas életformához kötődő korszak felidézése, felelevenítése képezné a hozzákapcsolódó hagyományok ápolásával.

A honfoglalás kor: a tábor célja a honfoglalás korának bemutatása, a nomád ősmagyar életmód felelevenítése, rekonstruálása. A tábor ideje alatt a gyerekek megismerhetik honfoglaló őseink szokásait, mindennapi életét. A tábor fő attrakciója a jurta sátras nomád szálláshely, a lovaglás és az íjászat megismerése, kipróbálása.

Lehetőségek:

- Jurta sátor (szálláshely).
- Honfoglaláskor öltözékek megismerése.
- Kiegészítők készítése.
- Korabeli ételek főzése és kóstolása, hitvilág (sámánok, táltosok).
- Nomád és honfoglaló ősök életmódja.
- Nomád állattartás bemutatása.
- Férfiak, nők, gyerekek feladatai.
- Az ősmagyar ló (túlélés eszköze).
- Lovasfelszerelések megismerése.
- Harcmódor, egyéb fegyverek.

- Íjászat, lovasíjászat.

Egyéb történelmi lovas hagyományokat ápoló lovastábor:

- Rákóczi korabeli lovas táborok
- Huszártábor a kihívásokat és próbatételeket kedvelő gyerekek számára

4.4. Nyári lovas táborok

(szlogen: „Társunk a ló”)

A jövő egyik nagy lehetősége lehetne az 50-75%-os állami támogatással megrendezendő nyári, kifejezetten lovas táborok szervezése a kisiskolások részére. Az a sok gyermek, aki esetleg anyagi okok miatt nem jut hozzá a lovagláshoz, ily módon lehetőséget kaphatna.

A nyári lovas tábort rendező lovasikoláknak szigorú követelményrendszernek kell megfelelniük mind humán, mind tárgyi feltételek, illetve ami a még fontosabb, lovaik alkalmassága terén. **Lovaiknak alkalmassági vizsgát kell tenniük** (nagyon nyugodt, jól belovagolt, jól kezelhető, egészséges stb.). Ebben a táborban kifejezetten **a lovak köré rendeződne minden program**, és ami nagyon lényeges újítás a lovas táborokban, hogy nem egy táborban fogadnák a kezdőket, haladókat, hanem a nagyjából **egy lovas-tudásszinten lévő gyerekek** kerülhetnének egy táborba a tanítás hatékonysága érdekében. Rendkívül fontos annak a megszervezése, hogy ezek a nyári lovas táborok **egységesen jelenjenek meg** országsszerte, azaz a keleti és nyugati országrészben is nagyjából azonos feltételek mellett lehessen részt venni a táborokon, illetve azonos követelményekkel lehessen megindítani ezek szervezését. A legjobban azzal lehet elérni táborok egységes működését, ha azok végén a résztvevő gyerekeknek **vizsgát kell tenniük** azonos feltételekkel. A cél láttán könnyebben megfogható, hogy miként kell a táborok programját megszervezni úgy, hogy a vizsga követelményeinek a gyerek meg tudja felelni a tábor végére. A vizsgát persze mindenki sikeresen teljesítheti, aki felül a lóra, hiszen épp nem az elrettentés a cél. Minden vizsgát teljesítő kaphatna kis lovas jelvényt, az ügyesebbekérmét. A három fokozatú tábor három hét alatt végigjárható, akár egy nyáron is.

4.4.1. Az első fokozatú táborok programjának lényege az lehetne, hogy a gyerekeket megismertetik a lóval.

Első nap csak megsimogatnák, almával kínálnák stb. A lovarda szakképzett személyzete az iskola tanárai segítségével lovas foglalkozásokat tartana, ahol megismerhetik a gyerekek a lovak legalapvetőbb tulajdonságait, viselkedését, bemenve az istállóba megtapasztalhatják, hogyan kell megetetni, leápolni az ember egyik legkedvesebb barátját. Másnap játékosan meg kell tanítani a szerszámok neveit (ha a lovagláskor hallja, tudja, hogy mi a jelentése – pl. kengyel), ezután felülhetnek a lóra, s futószáron elkezdődhet az oktatás, sok feszültségoldó lazító tornagyakorlattal megérezhetik a ló mozgását. Az egy hetes tábor végcélja, hogy a gyerekek megszeressék a lovat, és örömmel szálljanak fel rá. Emellett fontos cél, hogy futószáron ráérezve a könnyűügetés ritmusára képesek legyenek ügetni, esetleg egyik kezüket csípőre téve is. Az oktatás időtartama napi 1 óra lenne (délelőtt fél és délután fél-fél óra lovaglással), ami összesen **egy hét alatt 14 futószáras leckét jelent**.

4.4.2. A második fokozatú táborban az idősebb gyerekek vennének részt, akik már az első fokozat érméjét megkapták. A tábor egy „ki mire emlékezik” elméleti versennyel

kezdődhetne, majd ugyanígy a lovastudást is ellenőriznék. Az oktatás még futószáron folytatódna. Az aki csípőre tett kézzel tud könnyű ügetni, elkezdheti a szárkezelést. A következő nagy esemény az osztályban való lovaglás lehet egy tapasztaltabb éllovassal. Egyszerűbb lovardai alakzatok lovaglása éllovas után, a ló irányítása, felvétele, „lovardai-kresz” elsajátítása lehet a második fokozat végcélja (ügetésben, lépésben). Nekik már segítséggel nyergelni és kantározni, lovat leápolni, patájukat kiszedni is tudni kell, ez is a vizsga része lehetne. Jutalmul az utolsó napon mindenki kipróbálhatja a vágót is futószáron. Napi **2 óra** lovaglást is be lehet iktatni, délelőtt, délután egy-egy órát, így ez heti 24 lovasórát jelentene.

4.4.3. A **harmadik fokozatú táborban** a gyerekek a tereplovaglásig is eljuthatnának, önálló nyergelés, kantározás, ápolás, és elméleti (lófajták, sportok, ló-anatómia stb.) kérdések is felmerülhetnek a vizsgán. Az első napokban osztályban, majd elosztásban lovagolnának a gyerekek, a rövidvágót is kipróbálhatják (futószáron megtanulhatják a könnyített ülést), s így az utolsó napokon egy könnyedebb tereplovaglásra is kimehetnek a nyugodt iskolalovakon. A vizsgáztató természetesen ezúttal maga is lóra ülve figyeli a lovasokat.

Ezután a tehetségesebb, illetve a kedvet érző gyermekek számára további fokozatú táborok, edzések is szervezhetők.

A táborok a **lovasturizmus vendégkörének kinevelése**, a lovaglás népszerűsítése mellett nagy lehetőséget rejthetnek a lovassport számára is, mint **tehetségzsűró bázisok**. Egyik tábornál sem csak a lovaglás technikájának az elsajátítása a kiemelt feladat, hanem a **lóval, mint társsal** való kapcsolat kialakítása, az állat iránt érzett felelősségtudat elmélyítése, illetve a gyerekek önbizalmának növelése, a természet és az élet szeretetére, tiszteletére való nevelés is cél.

A táborszervezők a vizsgák letétele után kaphatnák meg a normatív támogatást.

4.5. Ekhós szekértúrák, hintótúrák

4.5.1. Hétfélig ekhós szekér túra

Érkezés péntek, és elutazás vasárnap este. A program a lovas hintó túráknak felel meg, de az ekhós szekéren 8 fő foglal helyet. Így a 4 szekéren 32 fős csoport utaztatható.

A szállás két változatban lehetséges:

A) mint a fogattúránál,

B) szabad sátorozás.

Javasolt ár az "A" változat esetén 22500 Ft/fő, a "B" változatban 19000 Ft/fő.

Hétfélig ekhós szekér túránál alkalmazott árak megegyeznek a hétfélig hintó kirándulással, értelemszerűen az általános költségek a nagyobb vendégszám miatt csökkennek, így alakítható ki a kedvezőbb ár.

4.5.2. Egy hetes ekhós szekér túrák

7 éjszaka, 5 nap fogattal, kb. napi 4 óra. Az első kettő és az utolsó kettő szállás a kötelki malomban vagy valamelyik tájházban. 3 éjszaka sátorban. A túra nomád jellegű. Programja:

Szombat: este érkezés, szállás, vacsora helyben.

Vasárnap: helyi napos ekhós szekerezés piknikkel. Szállás és vacsora helyben (tábortűz). Felkészülés a szekértúrára.

Hétfő: indulás.

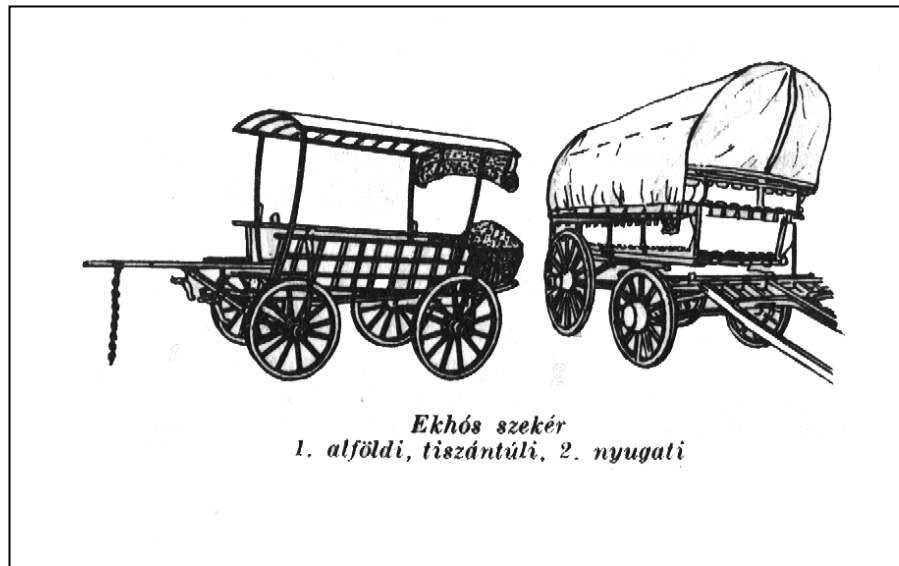
Csütörtök: este visszaérkezés. A közte lévő időben napi 4-5 óra szekerezés Hortobágyig és vissza.

Péntek: pihenő nap helyben, strand, vízi programok, kulturális programok stb.

Szombat: elutazás.

Javasolt ár: 18 fő esetén 68000 Ft/fő.

Az ekhós szekér vázlatrajza:

4.5.3. Napos lovas hintó kirándulás

Javasolt útvonala a Tisza-gát és a környék természeti látnivalói.

Egy hintó 3 vendég számára alkalmas, négy hintó már elegendő lehet egy túra elindításához.

Személyzet igénye: 1 fő idegenvezető, 4 fő fogathajtó.

Szükséges fogatló létszám 4 pár (8db).

A fogattúra időtartama 4 óra, félúton pihenő piknikkel.

Javasolt ára 6500-7000 Ft.

Az egy napos lovas hintó kirándulásnál alkalmazott árak:

- Fogat: 3000Ft/óra/fogat
- Piknik: 1500 Ft/fő
- Fogathajtó: 1500 Ft/hajtó
- Idegenvezető: 2500 Ft/nap

4.5.4. Hétfégi lovas hintó kirándulás

Kapacitás igénye megfelel a fenti programnak, azzal, hogy két tartalék ló és egy lovász alkalmazása ajánlatos.

A program:

Péntek: érkezés az istállóhoz, vacsora és szállás helyben.

Szombat: reggeli után a fogatokkal indulás a Tisza-tóhoz, útközben piknik. Szállás a Tisza-tónál, napközben fürdési, csónakázási és horgászási lehetőség. Az időjárástól függően tábortüzes vacsora vagy csárda. Szállás falusi turizmus keretében megadott szálláshelyen, vagy fogadóban.

Vasárnap: reggeli a Tisza-tónál, fogatokkal indulás az induló állomásra, útközben piknik. Érkezésre szabadtüzi étel. Kapcsolódó program termálfürdő. Este elutazás.

Javasolt ár: 32500 Ft/fő.

A hétvégi lovas hintó kirándulásnál alkalmazott árak:

- Fogat: 2500 Ft/óra/fogat
- Fő étkezések, piknik, vacsora: 1500 Ft/fő
- Reggeli: 500 Ft/fő
- Fogathajtó + lovász: 2500 Ft/fő/nap (plussz étkezés biztosítva)
- Idegenvezető (napi díj): 5000 Ft/nap
- Idegenvezető étkezése és szállása megegyezik a vendégekével.
- Szállás: 2500 Ft/fő/éj
- Fogathajtók + lovaszok szállása: 1000 Ft/fő/éj

4.6. Póni Klub

Hazai póni klub meghonosítása érdekében célszerű megvizsgálni a nemzetközi póni klub hálózatok működését, azok jellegzetességeit, amelyek akár mintaként, akár bekapcsolódási lehetőségként jó segítséget adhatnak a magyarországi lovas sport és lovas turizmus tömegbázisának megteremtéséhez. Az angol Póni Klub nemzetközi önkéntes alapon szerveződő ifjúsági szövetség mindazok számára, akik érdeklődnek a pónik és a lovaglás iránt. Ez a világ legnagyobb lovas szervezete. 1929-ben Angliában alapították, jelenleg 18 országban rendelkezik csoportokkal és tagsággal, melynek száma pillanatnyilag 110.477 fő. Az angol Póni Klub alapította meg 1990-ben az Euro Pony Club-ot, melynek jelenleg 15 nemzet a tagja.

Célkitűzések:

- A fiatalok segítése, buzdítása, hogy a lovaglásban és a lóval, lovaglással összefüggő különféle aktív tevékenységek végzésében minél több örömet találjanak.
- A lovaglással és a lovas mesterséggel összefüggő ismeretek átadása annak érdekében, hogy a tagok megfelelő módon tartsák és ápolják lovukat.
- A példászerű sportemberi és állampolgári viselkedési normák és a lojalitás ösztönzése a jellem fejlesztése és az önfegyelem erősítése végett.

A tagság a 21 év alatti fiúk és lányok számára lehetséges, 18 éves kor betöltését megelőzően „normál” tagként, majd ezt követően „társult” tagként.

Csoportok:

Mindegyik csoport egy bizonyos földrajzi területet fed le, és mindegyik a Póni Klub célkitűzéseinek és szabályzatainak megfelelően működik. Minden csoport egyben része egy adott Póni Klub Területi Egységnek, amelynek tevékenységét a területi képviselő felügyeli,

aki ugyankkor a Tanácsban is ellátja a csoport képviselőit. A csoport adminisztrációját egy önkéntes kistérségi megbízott végzi, akinek a munkáját helyi bizottság is segíti. A csoportok maguk szervezik eseményeiket, melyek az iskolai szünetekben (tanítási napokon kívül) zajlanak. Ezek lehetnek versenyek, táborok, kirándulások, szociális összejövetelek. A legfontosabb cél, hogy e programok minél kötetlenebbek és élvezetesebbek legyenek. Nyáron tartják a csoportok közti mérkőzéseket, melyek célja a csapatmunka ösztönzése és a saját csoport iránt büszkeség és lojalitás érzésének megismertetése, kiteljesítése. A versenyek közt található a „póni military-t”, a játékos lovas vetélkedőket, polocrosse-t (lovas póló, hálólabda és lacrosse kombinációja), díjugratást, díjlovaglást, négytusát (lövés, úszás, lovaglás, futás) és lovas pólót.

A tagoknak a munkához és a szakmai fejlődéshez további ösztönzést ad, hogy tudásukat a Póni Klub oklevelekkel hivatalosan is elismeri. A bizonyítványokat nyolc fokozatra osztják, melyek skálája az alap „D” vizsgától (8-9 év) a rendkívül megbecsült „A” vizsga megszerzéséig terjed, melyet általában a 19-20 éves korban lehet elérni. Ezek a vizsgák elsődlegesen a lovas tevékenységre vonatkoznak.

A tagok a tudásuk elmélyítését Teljesítési Jelvények megszerzésével tovább fokozhatják. Ilyenből mintegy 20 féle van. Pl. Kötés, fászlizás, takarók. Madár megfigyelés. Mezőgazdaság. Takarmányozás. Elsősegély (ló). Virágok. Vezetés, megkötés, istállózás. Lószállító-használat. Térképolvasás. Trágyázás. A ló testrészei, színei, jegyei. Mérgező növények. Nyergelés, nyeregtudomány. Patkolás. Fák. Vadvilág. Munkakutyák. KRESZ. Elsősegély (ember).

Központok:

A központok tagsága a csoporttagsággal párhuzamosan működik. A potenciális tag először a lakhelyéhez legközelebbi központnál jelentkezik. A Központok adminisztrációját és irányítását a tulajdonos végzi. A tagok éves tagsági díjat fizetnek, mely egyben az adott központ klubtagsági díját is lefedti, ahol az oktatás történik. A tagdíj tartalmazza a tag éves biztosítási díját is.

V. Regionális fejlesztési program összefüggésrendszere

5.1. A fejlesztési program legfontosabb elemei

A két régióban folytatott kutatások és adatgyűjtések, valamint a szolgáltatói fórumok egyértelműen a vállalkozói kedv felélénküléséről, a lovas hagyományok ápolásának erősödéséről, fejlesztési szándékról és közös együttműködési hajlandóságról tettek tanúbizonyságot. Mind az országos, regionális, térségi döntéshozók és vezető személyek pozitív hozzáállást és elkötelezettséget mutattak a lovasturizmus és idegenforgalom komplex fejlesztése, a program segítése irányában.

Harmonizálva a kormány Széchenyi Tervében megfogalmazott lovasturisztikai fejlesztési alprogramjával, az Észak Magyarországi és Észak Alföldi régiók modell értékű lovas turisztikai programjának megvalósulása olyan elemet hordoz magában, amely kiemelkedő nemzeti értékünket – lovas nemzet mivoltunkat – magasan az európai elvárások fölé emelheti, stabil gazdasági és kulturális háttérrel biztosítva ezáltal az idelátogató és az itt élő emberek számára.

A program sikeres megvalósulása esetén felértékelődik a térség lovasturisztikai imázsa, színesedik, bővül a komplex turisztikai termékek skálája, emelkedik a magas fajlagos költségű vendégek száma, növekszik a régió idegenforgalma. A gazdasági eredményeken felül fontos lehet a lovasturizmuson keresztül előtérbe kerülő természeti – társadalmi hatások kedvező alakulása (természet-közelség, állatvédelem, egészségturizmus). Szervesen beépülve a térség életébe, gazdasági felzárkózást, új munkahelyteremtést, az itt élő emberek életfeltételeinek javulását, kulturális és hagyományörző értékek megőrzését jelentheti a sikeres megvalósulás.

A következőkben áttekintjük azokra a legfontosabb intézkedésekre vonatkozó javaslatainkat, melyekkel haladéktalanul el lehet kezdeni, és eredményesen meg lehet alapozni a regionális fejlesztési programot.

5.1.1. Lóképzési program

Helyszínek:

Elsősorban a lovas szolgáltatók létesítményei jönnek szóba mint lehetséges kiképzési helyek, de ha ez nem megoldható, biztosítani kell régióként egy-egy központi kiképző helyszínt. A központi felkészítő állomások kijelölésénél feltétel a fedeles lovarda megléte és a megalapozott szakmai háttér.

Javasolt helyszínek:

a) Az Észak Alföldi régióban:

Hátasló kiképző helyszín:

- Timpex Nyíregyházi ménés

Fogatlovak kiképzése:

- Ling Lovas major, Levelek

b) Az Észak-Magyarországi régióban:

Hátasló kiképző helyszín:

- Vanyarc Sarlópusztai ménés

Fogatlovak kiképzése:

- Balogh Ligeti Lovasklub. Miskolc
- Szolnoki Lovasmajor, Kesznyét

Természetesen, további helyszínek kijelölése is lehetséges.

A betanítások vállalkozói alapon történnek. A lovak felkészítését 40000 Ft/ló összeggel lehet támogatni. A támogatás csak a sikeres alkalmassági vizsga letétele után adható.

A vizsgák helyszíne a lovak elhelyezési helye, megtakarítva ezzel a szállítás költségeit. Így csak a legfeljebb háromtagú vizsgabizottság és a négy-öt belovagló utazik.

Jól szervezeten napi négy helyszín látogatható, tehát legkésőbb 2002. áprilisában a lovak felkészítése, vizsgáztatása befejeződhet. **Ezzel megteremtettük az alapját a lovas turisztikai terméknek.** Innen lehetséges csak a továbblépés.

300-350 ló fentiek szerinti **kiképzése, vizsgáztatása** mintegy **18 millió Ft-ból** megoldható.

A sikeres vizsga után díjmentesen kapja meg a tulajdonos az eredményes vizsgát igazoló feljegyzéssel a ló hiteles származási lapját. A származási lapot kiadó Lótenyésztő és Lovas Sport Szövetség képviselője a vizsgákon jelen van, valamint 2500 Ft/ló származási lap kiállítási költség felét a Széchenyi-Terv lovas turisztikai pályázatából visszakapja.

Eredmény:

- Így biztosítjuk a turizmus számára az alkalmassági vizsgával és származási lappal rendelkező lovakat.
- Erősítettük a tenyésztési fegyelmet (ismeretlen származású lovak kizárása).
- Lehetőség nyílik a lovas turizmusban használt hagyományos magyar fajták létszámának megállapítására (ami később alapul szolgál e fajták lovas turisztikai részvételének kiemelt támogatásához).

5.1.2. Szakemberképzési program

Átmeneti képzés:

a) Lovas turisztikai lovas oktató képzése

A képzés feltétele:

- Megalapozott lovastudás terepgyakorlattal, lehetőleg oktatói gyakorlat.
- Munkahelyi ajánlás.
- Általános iskolai végzettség.

- Sikeres felvételi vizsga, lovaglásból.

A képzés tartalma: Összesen 120 óra (20 óra)

- 60 óra lovaglás
- 40 óra lovas elmélet, oktatásvezetés
- 20 óra idegenforgalmi ismeretek, kommunikáció

A képzés költsége:

- 180.000 Ft/fő (Ez tartalmazza a szállást, étkezést, oktatók költségeit, a lovak bérleti díját és a tankönyvek, jegyzetek árát.)
- A képzés költsége 75%-os támogatottságú.
- Sikeresen végző és három évre a régiókban munkaviszonyt létesítők esetén 100% a támogatás összege.

A képzés helyszínének rendelkeznie kell:

- 15 db levizsgázott, kiválóan belovagolt lóval.
- A hozzájuk tartozó felszereléssel.
- Szakképzett lovas oktatóval, aki a lovasturizmusban igazolt 10 év szakmai gyakorlattal rendelkezik.
- Fedeles lovardával.

A tanfolyamot négy csoportban, 10-10 fő hallgatóval, bentlakásos formában tervezzük.

40 fő képzése esetén,

75 % támogatás

5, 4 millió Ft.

25 % önrész

1,8 millió Ft.

Összesen:

7.2 millió Ft.

b) Betanított lovász képzés:

Speciálisan a lovasturizmus számára, a munkaügyi központok bevonásával.

A képzés tartalma:

- 30% elméleti oktatás.
- 70% gyakorlati képzés.
- 3 hónap időtartam
- 20 óra lovaglás

A képzés ára:

- 150000 Ft/fő
- 75% támogatás, 25 % önköltség

A képzés helyszíne:

- Megfelelő végzettségű és gyakorlott szakoktatóval rendelkező lovas bázis
- Oktatási intézményhez akkreditálva.
- Az oktatás helyszínén munkavégzéssel egybekötve.

40 fő képzése esetén,

75 % támogatás

4,5 millió Ft.

25 % önrész

1,5 millió Ft.

Összesen:

6 millió Ft.

A két oktatási programhoz szükséges tananyag és segédleteik elkészítése: **2 millió Ft.**

Fontos megjegyezni, hogy a lovak és oktatók kiképzése ebben az ütemben 34 millió Ft-ból megnyugtató módon megoldható. A lovasturizmus lényegi és döntő feladata oldódik meg nagy részben a két régióban anélkül, hogy infrastrukturális fejlesztések előznék meg a tartalmi kérdéseket. Természetesen a tanulmány illetve az ezt követően körvonalazódó megjelölt infrastrukturális fejlesztések megvalósulása szükségszerű, de legfeljebb a fenti alapokkal párhuzamosan és azt nem megelőzve. A feladatok végrehajtásához szükséges pénzügyi forrást részben támogatással, részben pályázatokkal lehet elérni. A feladatok egy részét 50-75 %-kal kell támogatni, tekintettel a példaértékű bemutatásra, valamint arra, hogy a szolgáltatók, egy átgondolt, a valós piaci elvárásoknak megfelelő rendszert hoznak létre. Az országosan benyújtott pályázatok illetve szolgáltatói elképzelések javarészt „ötletbörze” jellegűek, megvalósulásuk nehezen elképzelhető, illetve a túl nagy összegű beruházások megtérülése a lovasturizmusban lehetetlen.

Amennyiben ezeket a fejlesztéseket a szolgáltató saját vállalkozói döntéseinek fogadjuk el, melyek megvalósulásához kizárólag önerőt használ fel, úgy feladatunk nem más, mint a szakmai szempontok iránymutatások, helyzetértékelés megadása.

A külső forrást felhasználni kívánó szolgáltatók pénzügyi támogatása csak valós célok megvalósítására, a fenntartható lovas turisztikai termék kialakítására indokolt.

5.1.3. Lovas bázisok fogadóképességének javítása

Fedeles lovardák

A nagyobb méretű 20 m x 40 m, vagy e fölötti mérettel rendelkező lovardák építése ott indokolt, ahol ez a lovasturizmus számára részben oktatásra, részben agroturisztikai, agromarketing, lovasturisztikai rendezvényekre és egyéb funkciókban jól hasznosítható.

A fedeles lovardákat egyéb kiszolgáló helységekkel is el kell látni (étterem, büfé, öltöző lelátó stb.).

Megépítésük költséges, így indokolt a megvalósításhoz szükséges erőforrásokat az érintett területekről összevonni, tehát nem kizárólag a lovas turisztikai fejlesztésekre szánt pénzügyi forrásokból finanszírozni.

A nagy méretű fedeles lovardák létesítési költségei nem, vagy csak nagyon hosszú idő után térülhetnek meg. Sok esetben a megtérülést nehéz pénzügyileg alátámasztani, de figyelembe kell venni, hogy az ilyen létesítmények közjóléti, közszolgálati kulturális funkciót is betöltenek. A kizárólag pénzügyi szempontból való megítélés nem minden esetben helytálló.

Javasolt helyszínek nagyméretű fedeles lovardák számára:

- Miskolc térsége
- Nyíregyháza, Timpex Kft.
- Debrecen térsége
- Szolnok térsége
- Eger térsége

Másként kell elbírálni az olyan helyen és körülmények között létesítendő fedeles lovardákat, amelyek kisebb létesítmények mellett épülnek majd fel. A fejlesztés abban az esetben indokolt a lovasturizmus számára biztosított forrásból, amikor a létesítmény megtérülési költsége 10 éven belül biztosított, valamint tényleges a lovasturisztikai szezon meghosszabbítása a beruházás célja. A fedeles lovarda létesítésének másik célja a belföldi lovasok tanítása a főidényen kívül. A lovarda ló-létszámához és szolgáltatási köréhez igazodóan olyan méretű fedeles lovarda támogatható, amely a nagyon magas mércével mért németországi lovas életben is elfogadott.

A 15 x 35 m-es fedeles lovarda, vagy a 15 m átmérőjű futószáras lovarda, illetve 2 –3 ló egyszerre használatához szükséges szín kiválóan alkalmas a lovasturizmus oktatási céljaira. Létesítési költségük egy valóban működő lovarda esetén kigazdálkodható.

Nagyobb méretű külső lovaglópályák (por és vízmentesen) javarészt kiválthatják a fedeles lovardákat. A két régióban 10 –15 kis méretű fedeles létesíthető (30-50 %-os támogatással.)

Futószárazó színnel, jó talajú biztonságos karámmal körbevett, legalább 30 x 50 m-es területű lovas pályával minden védjeggyel ellátott lovardának rendelkeznie kellene.

A két régióban javasolt lovardák, lovaglópályák telepítési aránya 2005-ig:

- 5 db nagy méretű fedeles lovarda.
- 10 –15 db kis méretű fedeles lovarda.
- 25-30 db futószárazó szín.
- 30-40 db jó talajú szabadtéri lovaglópálya

5.1.4. Lovas túra, fogattúra

Szükséges eszközök:

• 70 db nyereg	7 millió Ft.
• 70 db nyereg alátét zselével (egységes)	1.5 millió Ft.
• 10 pár kettes fogat hám	3.5 millió Ft.
• 10 db társas kocsi	15 millió Ft.

Összesen: 27 millió Ft.

5.1.5. Jurta táborok telepítése

Javasolt telepítési helyszínek:

• Kisrosvágy	7 db.
• Sirok	3 db.
• Bükkszék	3 db.
• Homorogd	3 db.
• Szemere	3 db.
• Tiszabecs	3 db.
• Nagyhódos	3 db.
• <u>Kisújszállás</u>	<u>3 db.</u>
összesen:	28 db.

Az első ütemben **12 db jurta sátor** telepítését tervezzük, vizesblokkal. Költség **20 millió Ft.**

További fejlesztésre váró tevékenységek:

Iskolai próbaüzem	2. 64 mFt
Védjegyrendszerbe bevezetés (20 hely)	2 mFt
Lóháton, fogattal <i>Újságírók, utazásszervezők, szaksajtó részére a rendszer bemutatása.</i>	3 mFt
Kiállítási megjelenés <i>Az MLTSZ-szel közösen.</i>	4 mFt
Informatikai rendszer kiépítése	10 mFt
Szaktanácsadó, vendégközvetítő, stb. feladatokra	12 mFt

Összesen	113.74 mFt
-----------------	-------------------

5.2. A hálózatszerű üzemeléshez elsődlegesen szükséges fejlesztések (javaslat) egyes létesítményekre vonatkoztatva.

		Szállás és kapcsolódó szolgáltatások	Istálló
Nógrád megye:	Ipolyvece	✓	
	Patvarc	✓	✓
	Cserhátsurány	✓	✓
	Hollókő		✓
	Vanyarc	✓	
Heves megye:			
	Istenmezeje	✓	✓
	Bükkszenterzsébet	✓	✓
	Sirok	✓	✓
	Egerszalók	✓	✓
Borsod megye:			
	Bükkaranyos	✓	✓
	Ároktő Tiszacsege	✓	✓
	Tiszaladány		✓
	Kisrosvágy környéke	✓	✓
	Vilyvitáns	✓	✓
	Füzér (Medence)	✓	✓
	Kéked		✓
	Szanticska	✓	✓
Cserehátban	✓	✓	
Szabolcs-Szatmár m.			
	Lónya	✓	✓
	Tarpa	✓	✓
	Túr vidék	✓	✓
	Nagyhodos	✓	✓
	Vásárosnamény	✓	✓
	Papos	✓	✓
	Mátészalka	✓	✓
	Nyírszőlős	✓	✓
	Nyíradony		✓
	Nyikesháza	✓	✓
Napkor	✓	✓	
Hajdú-Bihar megye:			
	Erdős puszták	✓	✓
	Tiszadob	✓	✓
Jász-Nagykun-Szolnok megye:			
	Kőtelek	✓	✓
	Kunmadaras	✓	✓

5.3. Megvalósulási ütemterv

2001 IV. negyedév - 2002. I-II. negyedév.

Az észak-alföldi, észak-magyarországi lovas bázisok felmérése után el kell készítenünk azt az ütemtervet, mely lehetővé teszi, hogy fokozatosan a minőségi szolgáltatást nyújtók kerüljenek a piacra, de lehetőséget kell adnunk a többi szolgáltatónak is, hogy iránymutatások alapján fölzárkózhassanak, valamint a két régióban nagyon csekély mértékben meglévő lovasturisztikai termékeket megerősítsük. Ennek érdekében 2001 ősztől 2002 tavaszáig egy rövid periódust jelölünk meg, ami az alapproblémák kiszűrésére lehetőséget ad.

Az egyik legfontosabb feladat a meglévő lovardák piacképes termékeinek a kialakítása, valamint a 2002-es tavaszi idegenforgalmi szezonban való piacravitelének elősegítése. Minderre számtalan lehetőség kínálkozik.

- Külföldi újságírókkal, beutaztató utazási irodákkal elsősorban a szeptemberi, októberi hónapokban kell kapcsolatot fölvenni, bemutatni az elképzelést, valamint azokat a helyszíneket, melyek a következő évben már alkalmasak külföldi vendég fogadására is.
- A belföldi lovasturizmus fejlesztése érdekében ki kell jelölni e tanulmány keretében azokat az erdei iskola rendszerben működtethető bázisokat, melyek alkalmasak arra, hogy néhány gyerekcsoportot fogadva tapasztalatot szerezzünk az iskolai rendszerű oktatás bevezetéséhez.
- El kell indítani azokat az **átmeneti képzési formákat, melyek a lovasturizmusban már dolgozó, lovagolni tudó lovasoktatók képzésére vonatkoznak.** Ezt a következő tavaszig be is lehet fejezni, hiszen a minta már ismert, a Budapesti Gazdasági Főiskola Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi kara egyszer már a Magyar Lovas Turisztikai Szövetséggel közösen bonyolított le ilyen programot. A gyakorlati helyeket még az ősz folyamán akkreditálni kell, melyek működtetésének a feltételrendszere a tanulmányban még megemlítsre kerül.
- El kell végezni a lovardákban a **lovak beszerzését, belovaglását, átlovaglását, felkészítését** a 2002-es tavaszi szezonra. Ismert dolog, hogy egy hat hónapos tréning a nyers ló számára is elég ahhoz, hogy az alapkiképzettséget megszerezze, majd speciális továbbképzésben részesüljön. Így az ősszel elkezdett belovagló munka tavaszra gyümölcsöző lehet, valamint át kell lovagolni azokat a lovakat, melyek ma már dolgoznak a turizmusban, s belovaglásuk hiányos.
- Meg kell szervezni tavasszal a ló-alkalmassági vizsgákat, a tanulmányban említett keretek közt.
- El kell végezni a **lovasturizmusban dolgozó lovak regisztrációját, származási lapjának a kiváltását.**
- Megfelelő nyergeket, szerszámokat, és kocsikat kell beszerezni.

- A lovardák **parkosítása, tereprendezése**, festése, trágya, szemét kezelések sürgős, azonnali megoldása.
- A már **meglévő kapacitások minőségének a javítása** (karámok, fedett futószárazó helyek létesítése), ezek mind kisebb költségigényűek, tehát megvalósíthatók. Látványértékük, és használhatóságuk miatt azonban rendkívül fontos e feladatok elvégzése is.
- Új **istállók, megállók, piknikek létesítése** lassabban megoldható feladat, de azok a vállalkozói kezdeményezések, melyek októberben, novemberben még elkezdődnek, realizálódhatnak a tavaszi szezonra. A feladatok itt sok tekintetben egyszerűek lehetnek, mert például egy alkalmi átmenő istállónak a fészerszerű megjelenítése fából viszonylag **gyorsan, kis költséggel** végrehajtható munka.
- **Oktatókat, lovászokat, valamint erre alkalmas jelölteket kell toborozni**, propagandamunkával ismertetni kell a kereseti és egyéb lehetőségeket, valamint a képzés megszerzésének a feltételeit. A meglévő oktatókat, lovászokat át és tovább kell képezni, felkészíteni a régió sajátosságaira, terep, éghajlati viszonyok ismeretére, a különböző kapcsolatrendszerek megismerésére.
- Mivel a két régió erősen szűkölködik jól működő lovasturisztikai szolgáltatókban, a legnagyobb feladat az, hogy mindazok a **minőségi szolgáltatást nyújtó helyek bemutatásra kerüljenek** gyakorlati foglalkozással egybekötve, ahol az összehasonlítás után a felzárkózás lehetősége a többi szolgáltató számára megadott. Az új, valamint a már meglévő szolgáltatók minőségi lovasturisztikai szolgáltatást végző helyekre való utaztatása, és ott a feladatok működés melletti bemutatása lehet az egyik legjobb vizuális-jellegű eszköz, mely segítségével az alacsony színvonalon szolgáltatók megismerhetik a minőségi szolgáltatást, és így a későbbiekben ők is piacra juthatnak. A csoportos tanulmányutakat nem csak a két régióon belül, hanem Magyarország más területein is be kell vezetni. Jól működő bemutatós helyeket a Kiskunságban, hagyományörző helyeket Somogy megyében például fel lehetne e célból keresni.
- Nagyon fontos, hogy egy praktikus, áttekinthető **kézikönyvet** kell készíteni a két régióról a termékek, a szolgáltatások, a kapcsolódó programok adataival, általános információkkal.
- Létre kell hozni egy **közhasznú tevékenységet ellátó szervezetet**, mely az egész hálózatot, tehát a lovasturisztikai és kapcsolódó termékek
 - > piacra vitelét segíti,
 - > szaktanácsot ad,
 - > ellenőrzi a minőséget,
 - > föltárja az új piaci lehetőségeket,
 - > pályázatokat ír, és próbál megnyerni a vállalkozók számára
 - > közvetlenül az értékesítéssel is foglalkozik és ellenőrzi a szolgáltatások minőségét,
 - > fenntartja a védjegyrendszert,
 - > iránymutatásokat ad új programok kidolgozására, azok feltételeinek megteremtésére,
 - > lobby tevékenységet, piackutatást végez a régió érdekében külföldön és belföldön.

Mindkét régióban föl kell készülni egy tavaszi bemutató rendezvényre, mely színvonalában és tartalmában megfelel egy külföldi és belföldi igényt is kielégítő programnak. Javasolt helyszín az észak-magyarországi régióban **Szilvásvár**, valamint **Eger és környéke**. Eger vár ostromának 450. évfordulóját ünnepeljük, tehát ehhez egy történelmi légkörű bemutatót lehet és kell szervezni.

Az Észak-alföldi régióban az ajánlott terület **Nyíregyháza és környéke**, ahol az újonnan kialakított lovasturisztikai szolgáltatások, valamint a falusi turizmus kapcsolódó nagy rendezvényei hívnák föl a figyelmet a térségre. Szintén jelentős a Hortobágyi Hídi Vásár szerepe, valamint kistérségi lovas programok, így pl. a Kötelki Lovas Napok is vonzerőt jelenthet.

RÉSZFELADATOK	2001	2002	2003	2004
1. infrastruktúrális fejlesztések	X	X	X	X
2. komplex turisztikai szolgáltatásokat nyújtó létesítmények kialakítása		X	X	X
3. a turizmusban résztvevő lovak minőségének a javítása	X	X	X	X
4. meglévő minősített létesítmények hálózatba kapcsolása		X	X	X
5. új létesítmények fokozatos bekapcsolása a hálózatba		X	X	X
6. közös értékesítési hálózat működtetése		X	X	X
7. póni klub		X	X	
8. lovastúra útvonalak kialakítása	X	X	X	
9. erdei iskolák	X	X	X	X
10. málhás lovastúra		X	X	X
11. hagyományőrző lovastáborok		X	X	X
12. kalandtúra a marhatolvajok útján		X	X	X
13. fogattúra útvonal kiépítése		X	X	X
14. körutazás, méneslátogatással, fogattúrával és lovasbemutatók vásárok megtekintésével (1 hetes program)		X	X	X
15. védjegyrendszer kialakítása		X	X	X
16. minőség ellenőrző rendszer kidolgozása	X	X		
17. működési feltételek szabályozása	X	X		

18. biztosítási rendszer kidolgozása	X	X		
19. garancia vállalás	X	X		
20. minősítés elvégzése	X	X		
21. hálózatba illesztés		X	X	
22. szaktanácsadás	X	X	X	X
23. kapcsolódó szakmák, kis- és kézműves vállalkozások újraélesztése		X	X	X
24. oktatók képzése	X	X	X	
25. három lépcsős oktatási rendszer bevezetése			X	X
26. szakmai fórumok	X	X	X	X
27. „nyitott bázisok” kijelölése a szakemberek számára		X		
28. Kapcsolatfelvétel nemzeti parkokkal, természetvédelmi területekkel	X	X		
29. lovastúra útvonalak kijelölése nemzeti parkok, természetvédelmi területeken	X	X		
30. térképek, kiadványok, ismeretterjesztő filmek készítése	X	X		
31. információs táblák	X	X		
32. túravezető kiképzése	X	X		
33. lovasörjárat megszervezése	X	X		
34. állatvédelmi törvény kibővítése		X		
35. állatvédelmi telepek kijelölése és működési feltételek megteremtése		X	X	
36. régióként egy-egy, a lovasturisztikai szolgáltatókat bemutató kiadvány		X		
37. Tavaszi Bemutató Rendezvény Lovasbemutatóval, népművészeti kirakodóvásárral, folklórprogrammal, helyi ételspecialitások, italok kóstolásával, árusításával		X		
38. médiakapcsolatok	X	X		

39. hálózat kiépítési fórum		X		
40. study tourok	X	X		
41. a hálózatban résztvevő minőségi szolgáltatást nyújtó létesítmények védjegy kialakítása		X		
42. helyi képviselőkkel kapcsolatfelvétel, döntéshozók megkeresése	X			
43. szakmai képviselők integrálása a pályázatok kiírásánál	X			
44. közös felnevelési rendszer kialakítása, támogatása		X		
45. lóképzés, felkészítés, vizsgáztatás		X		

5.4. Összefoglaló táblázat

STRATÉGIAI CÉLOK MEGHATÁROZÁSA	CÉLOKHOZ RENDELT PROGRAMOK	RÉSZPROGRAMOK
I. A belföldi kereslet növelése II. A külföldi piaci részesedés növelése	I.-II. 1. A szolgáltatások színvonalának javítása	<ul style="list-style-type: none"> • infrastrukturális fejlesztések <ul style="list-style-type: none"> → szállás → istálló → fedeles lovarda → lótartás • körülményeinek fejlesztése <ul style="list-style-type: none"> → vendéglátás → egyéb kapcsolódó szolgáltatások kiépítése (uszoda, tenisz, fitness) → lovas felszerelések • komplex turisztikai szolgáltatásokat nyújtó létesítmények kialakítása • a turizmusban résztvevő lovak minőségének a javítása
	I.-II. 2. A lovasturisztikai szolgáltatók hálózatszerű, ellenőrzött üzemeltetése	<ul style="list-style-type: none"> • meglévő minősített létesítmények hálózatba kapcsolása • új létesítmények fokozatos bekapcsolása a hálózatba • közös értékesítési hálózat működtetése
	I.-II. 3. Új, innovatív lovasturisztikai termékek kialakítása	<ul style="list-style-type: none"> • póni klub • lovastúra útvonalak kialakítása • erdei iskolák • málhás lovastúra • hagyományörző lovastáborok • kalandtúra a marhatolvajok útján • fogattúra útvonal kiépítése
	I.-II. 4. Garantált és kiegyenlített minőségű szolgáltatók működésének fokozott támogatása	<ul style="list-style-type: none"> • védjegyrendszer kialakítása • minőség ellenőrző rendszer kidolgozása • működési feltételek szabályozása
	I.-II. 5. Fogyasztói érdekvédelem	<ul style="list-style-type: none"> • biztosítási rendszer kidolgozása • garanciavállalás

III. A térség lakosság megtartó és munkahelyteremtő képességének javítása	III.1. -Új lovas turisztikai létesítmények kialakítása.	<ul style="list-style-type: none"> • Minősítés elvégzése új létesítményeknél. • Hálózatba illesztés. • Szaktanácsadás.
	III. 2. -Lovasturizmushoz és lótarthoz kapcsolódó szakmák, kis- és kézműves vállalkozások, tevékenységek támogatása, újraélesztése	<ul style="list-style-type: none"> • patkoló kovács • lószerszámkészítő • nyeregkészítő • bőrdíszműves • csizmakészítő • kocsigyártó • ajándéktárgyak, népművészeti termékek gyártása
IV. Humánerőforrás fejlesztése	IV. 1. Oktatási programok	<ul style="list-style-type: none"> • oktatók képzése • három lépcsős oktatási rendszer bevezetése
	IV. 2. Szakmai továbbképzés	<ul style="list-style-type: none"> • szakmai fórumok • „nyitott bázisok” kijelölése a szakemberek számára
V. Környezet-kultúra fejlesztése	V. 1. Természetvédelem	<ul style="list-style-type: none"> • Kapcsolatfelvétel nemzeti parkokkal, természetvédelmi területekkel • lovastúra útvonalak kijelölése nemzeti parkok, természetvédelmi területeken • térképek, kiadványok, ismeretterjesztő filmek készítése • információs táblák • túravezető kiképzése • lovasörjárat megszervezése
	V. 2. Állatvédelmi törvény kibővítése	<ul style="list-style-type: none"> • végrehajtási ellenőrzés • állatvédelmi telepek kijelölése és működési feltételek megteremtése
VI. A térség lovasturisztikai imázsának erősítése	VI. 1. Kiadványok	<ul style="list-style-type: none"> • Régióként egy-egy a lovasturisztikai szolgáltatókat bemutató kiadvány.

	VI. 2. Rendezvények	<ul style="list-style-type: none"> • Tavaszi bemutatkozó rendezvény, lovasbemutatóval, népművészeti kirakodóvásárral, folklórprogrammal, helyi ételspecialitások, italok kóstolásával, árusításával
	VI. 3. Szakmai programok	<ul style="list-style-type: none"> • médiakapcsolatok • hálózat kiépítési fórum • study tourok
	VI. 4. Régiós áruvédjegy kialakítása	<ul style="list-style-type: none"> • a hálózatban résztvevő minőségi szolgáltatást nyújtó létesítmények védjegy kialakítása
VII. A fejlesztések anyagi forrásainak megteremtése	VII. 1. lobbyzás, fejlesztések támogatása	<ul style="list-style-type: none"> • Kapcsolat felvétel helyi képviselőkkel és döntéshozó személyekkel. • Támogatói nyilatkozatok.
	VII. 2. minél előnyösebb pályázati feltételek a pályázók szempontjából	<ul style="list-style-type: none"> • Szakmai képviselők integrálása a pályázatok kiírásánál
VIII. A lovasturizmus céljaira kiképzett és használt hagyományos magyar lófajták támogatása	VIII.1. tenyésztési fegyelem betartása (a származás nélküli egyedek nem vehetnek részt a lovasturizmusban – 2 év türelmi időt kapnak a lovardák)	<ul style="list-style-type: none"> • Közös felnevelési rendszer kialakítása, támogatása
	VIII.2. Alkalmassági vizsgarendszer kidolgozása	<ul style="list-style-type: none"> • Lókiképzés, felkészítés, vizsgáztatás

Összefoglalás

Az Észak-magyarországi és Észak-alföldi régiók kiváló természeti adottságait, (kitűnő lovagolhatóság, változatos terepviszonyok, Nemzeti Parkok, termálfürdők, stb.) kihasználva, a meglévő, - de javarészt nem megfelelően kiképzett -, a lovasturizmus számára kitűnően alkalmassá tehető, megfelelő létszámban rendelkezésre álló lovak felhasználásával és a piacra vitel lehetőségeinek megteremtésével példaértékű lovasturizmus alakítható ki. A már meglévő szolgáltatások továbbfejlesztésével, a tanulmányban említett új termékek bevezetésével és a minőségi elemek biztosításával páratlan lehetőségek biztosíthatók.

A 2002 tavaszi idegenforgalmi szezoni rendelkezésre álló idő alatt megoldható:

1. A lovak szakszerű kiképzése, regisztrációja, alkalmassági vizsgáinak letétele
2. A régió számára szükséges lovasturisztikai lovasoktatók megjelölt helyen történő kiképzése, felkészítése / 30-40 fő.
3. A meglévő lovasbázisok fogadóképességének javítása, néhány új fogadóbázis vállalkozói alapon, pályázati rendszerben támogatással történő kialakítása
4. A meglévő minőségi szolgáltatások piacra vitelének megszervezése. Új termékek: erdei iskola, életmódtáborok, fogattúrák kialakítása, bevezetése. (próbaüzemeltetése)
5. A védjegyrendszer bevezetése
6. A rendszer bemutatása a külföldi és belföldi utazásszervezőknek, szaksajtónak.
7. Megjelenés tavaszi nemzetközi és hazai kiállításokon
8. Informatikai rendszer kiépítésének megindítása
9. A hálózatot működtető szervezet létrehozása, működési feltételeinek biztosítása.

2002. tavaszi szezoni elvégezhető feladatok és költségek

Hivatkozási szám	Feladat	Támogatási összege
1.	350 ló kiképzése	18 mFt
2.	40 fő oktató kiképzése	7,2 mFt
	40 fő lovász kiképzése	6 mFt
	Oktatási anyag, segédlet	2 mFt
3.	Lovas felszerelések	
	70 db nyereg	7 mFt
	70 alátét	1,4 mFt
	10 pár hám	3,5 mFt
	10 db társas kocsi	15 mFt

	12 db jurta, f.vizes blokk	20 mFt
4.	Iskola próbaüzem	2. 64 mFt
5.	Védjegyrendszerbe bevezetés (20 hely)	2 mFt
6.	Szaksajtó, utazási irodák utaztatása a rendszer bemutatása céljából	3 mFt
7.	Kiállítási megjelenés	4 mFt
8.	Informatikai rendszer kiépítése	10 mFt
9.	Szaktanácsadó, vendégközvetítő, stb. feladatokra	12 mFt
	ÖSSZESEN	113.74 mFt

Jól látszik, hogy rövid idő alatt (6 hónap) elvégezhető az oktatók és lovak kiképzése, felszerelése, az erdei iskolai rendszer kipróbálása új sajátos termék, akár a jurtatáborok próbaüzeme. A fogattúrákon keresztül új termék a postakocsi rendszerű járatok bevezetésének megteremtése.

A rendszerben szerzett tapasztalatok alapján 2002-ban – e két régió keresztül – láthatóvá válik, hogy mely feladatokat milyen ráfordításokkal kell végrehajtani ahhoz, hogy Magyarországon fenntartható lovasturizmus valósuljon meg.

A két régió adja a magyarországi lovas turisztikai szolgáltatások közel 1/5-ét. Az első szakaszban országosan 600 millió forintból tehát megvalósítható, hogy rendelkezésre álljon:

- 1800 vizsgázott ló
- 200 oktató
- hatósági szabályozás
- minőségtanúsító védjegy

Ezt az ideális helyzetet a lovasturizmus fejlesztésének egy évre szánt összegéből lehet megvalósítani.

Természetes, hogy az infrastrukturális fejlesztések nélkül sem lehet továbblépni, de a prioritás nem kétséges.

Az infrastrukturális feltételek megteremtése milliárdokban mérhető. Ha nem végezzük el az itt leírt első lépéseket, akkor könnyen tulajdonosaivá válhatunk egy csillogó luxusautónak, amelyben nincs motor.